Magazin istoric

ANUL XIII Nr. 4 (145) APRILIE 1979

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XIII - Nr. 4 (145)
aprilie 1979

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

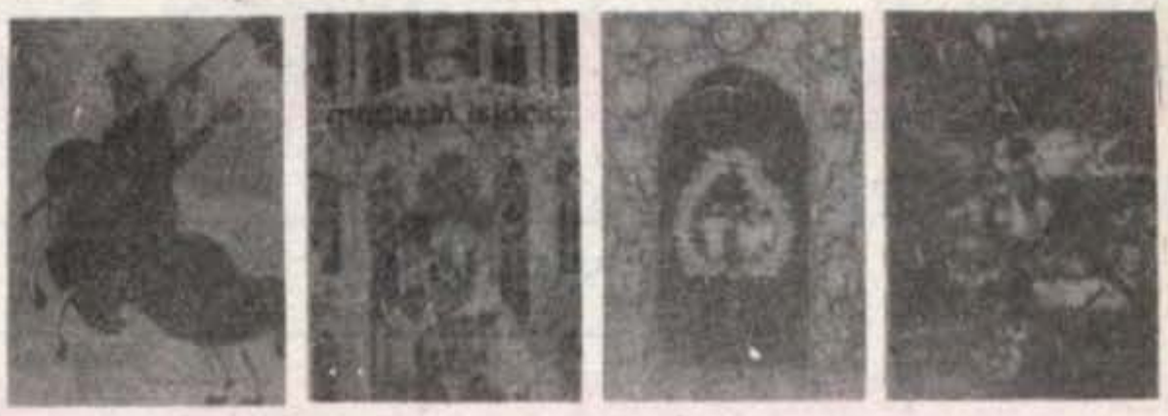

① ④ ② ③

① Cavaler medieval în armură. Miniatură dintr-un manuscris executat de un anonim italian în secolul XIV şi aflat la British Museum

④ Tapiserie franceză din sec. XIV, care alături de numeroase alte imagini, păstrează peste veacuri chipul unui legendar rege britanic **(Riga Arthur a murit?,** p. 55)

Macheta artistică a copertelor 1 şi 4: arhitect Ascanio Damian.

② Broderie de la începutul sec. XVIII pe care apar stemele reunite ale Moldovei şi Ţării Româneşti. Din colecţiile Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România **(Aceiaşi domnitori în Moldova şi Ţara Românească,** p. 10)

③ **Rondul de noapte,** una dintre cele mai cunoscute capodopere ale lui Rembrandt. Pictura sugerează lupta de eliberare a poporului olandez **(Texel 1673,** p. 44)

sumar

1 Mai 1939 — o glorioasă pagină de istorie: NICOLAE COPOIU, VALERIU BUDURU 2
Aceiaşi domnitori în Moldova şi Ţara Românească: CONSTANTIN REZACHEVICI 10
Arrian despre geto-daci: AL. SUCEVEANU 14
Vechi izvoare ale istoriei patriei: EUGEN GLÜCK 18
1595. Un oştean otoman despre victoria de la Călugăreni: CRISTINA FENEŞAN 21
Evoluţia stilistică a monedei dacice: GABRIEL ILIESCU 26
Istoricii americani se pregătesc pentru Congresul de la Bucureşti: MACK THOMSON 28
Nicolae Iorga — martor şi cronicar al timpului său: BIANCA VALOTA CAVALLOTTI 29
Dr. Dimitrie Gerota. „Republica — stare superioară a dezvoltării politice a democraţiei": ION FĂGĂRĂŞANU, IOANA URSU 33
Proiectele diplomaţiei hitleriste vizează România: GEORGE G. POTRA..... 36
Povestea stelelor Kremlinului: M.A. TOPOLIN 42
Texel 1673: N. KOSLINSKI 44
Necunoscuta ţară a monarhului Ioan: WILLY LEY, SPIRAGUE DE CAMP.... 48
Bernardino Rivadavia — o operă pentru cîteva secole: FLORENTINA DOLGHIN.. 51
Riga Arthur a murit?: R.S. LOOMIS 55
„Afacerea Strousberg" (III): VICTOR SLĂVESCU, COSTIN MURGESCU..... 58

● **Cărţi sosite la redacţie... 47** ● **Poşta** Magazin istoric... **62**

1 MAI 1939:
O GLORIOASĂ PAGINĂ DE ISTORIE

NICOLAE COPOIU, VALERIU BUDURU

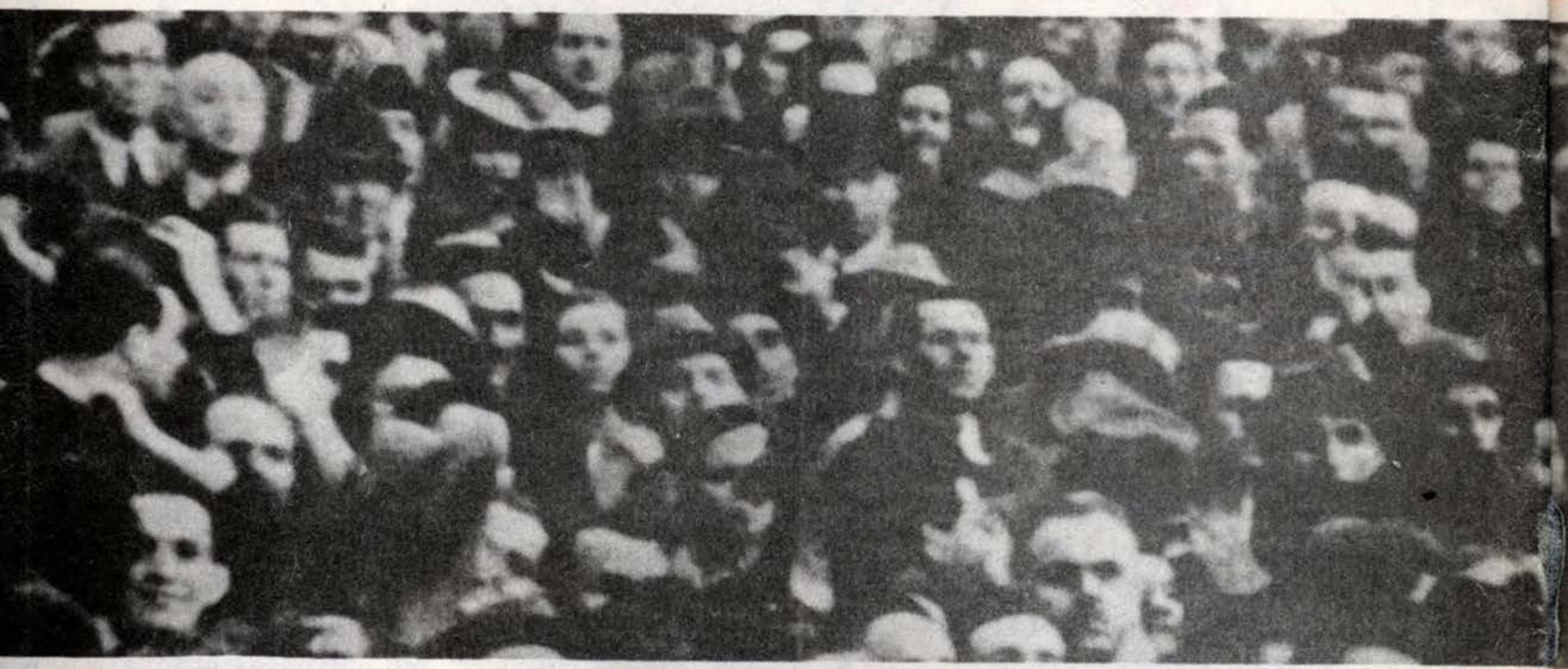

„Calea Victoriei avea aspectul unui cîmp de manifestaţie revoluţionară".

În aceste cuvinte descriau rapoartele Siguranţei imaginea pe care o prezenta în ziua de 1 Mai 1939 principala arteră a Capitalei. Într-adevăr, peste 20 000 muncitori din întreprinderile bucureştene, pornind din Piaţa Romană, străbătînd Calea Victoriei, Splaiul Independenţei, strada 11 Iunie, spre a ajunge în Parcul Carol (azi Parcul Libertăţii), **transformaseră acest traseu într-o veritabilă tribună** de afirmare a voinţei lor revoluţionare. Sub faldurile roşii ce fluturau în lumina primăverii, răsunau înflăcărate şi hotărîte lozinci de luptă împotriva fascismului şi a războiului, pentru apărarea independenţei economice şi politice a ţării, a integrităţii sale teritoriale, pentru întărirea unităţii de acţiune a clasei muncitoare, pentru drepturi şi libertăţi democratice. Era o impresionantă mărturie a forţei şi capacităţii revoluţionare a clasei noastre muncitoare, a voinţei cu care muncitorii — avînd în frunte pe comunişti — se ridicau în apărarea intereselor fundamentale ale patriei, ale întregului popor, o strălucită ilustrare a hotărîrii **„maselor largi populare de a lupta cu arma în mînă împotriva Germaniei fasciste"**, cum se subliniază în **Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism.**

În momentul în care, pe plan intern, dictatura regală, instaurată în februarie 1938, se afla în plin proces de organizare a aparatului de stat şi a structurilor administrative, iar pe plan extern fascismul îşi manifesta tot mai deschis şi brutal scopurile sale agresive, clasa muncitoare din România dădea nu numai un strălucit examen, ci şi un exemplu de combativitate, de atitudine curajoasă, de ridicare deschisă în apărarea independenţei ţării, a cauzei păcii, pentru drepturi şi libertăţi democratice. Semnificaţia demonstraţiilor de la 1 Mai 1939[1], maturitatea de concepţie, organizare şi acţiune revoluţionară a comuniştilor români ni se dezvăluie şi mai pregnant dacă avem în vedere că aceste demonstraţii s-au desfăşurat cu numai patru luni înaintea declanşării celui de-al doilea război mondial, ele fiind printre puţinele acţiuni antifasciste de masă din Europa, în condiţiile în care fascismul se afla în plină ofensivă. Împrejurările externe de după acordul de la München erau marcate de grava capitulare politico-diplomatică a puterilor occidentale în faţa pretenţiilor hitleriste. După ocuparea Cehoslovaciei devenise clar chiar şi pentru cei mai încrezători în propaganda lui Hitler că acesta era hotărît să-şi continue cu insolenţă reali-

[1] O amplă reconstituire istorică a marilor manifestaţii care au avut loc la această dată a apărut în *Magazin istoric*, nr. 4/1974, sub semnătura doctorului în istorie *Olimpiu Matichescu*.

„Un moment culminant al valului luptei populare conduse de partid în această perioadă împotriva politicii de fascizare a ţării şi pentru apărarea independenţei naţionale îl constituie marea demonstraţie antifascistă din 1 Mai 1939, desfăşurată sub semnul unităţii de acţiune între comunişti şi socialişti".

NICOLAE CEAUŞESCU

zarea planurilor sale cotropitoare. În ceea ce priveşte România, dispariţia Cehoslovaciei de pe harta politică a Europei, ca stat independent, făcea ca zăngănitul armelor hitleriste să devină o realitate la frontiera de Nord a ţării. La 23 martie — deci cu numai cîteva săptămîni înainte de 1 mai — guvernul român acceptase, după îndelungi negocieri, cu accente ultimative din partea guvernului hitlerist, acordul economic cu Germania nazistă.

Partidul Comunist Român, care încă de la venirea hitlerismului la putere în Germania demascase cu vigoare pericolul de război, a mobilizat, acum,

Între cadrele de nădejde cărora partidul comunist le-a încredinţat acum patru decenii sarcina de mare răspundere de a organiza şi coordona puternicele demonstraţii muncitoreşti de la 1 Mai 1939 (imaginea de sus), s-a remarcat tînărul conducător comunist Nicolae Ceauşescu, alături de care s-a aflat tînăra revoluţionară Elena Petrescu (Ceauşescu), care va deveni tovarăşa sa de luptă şi de viaţă

(imaginea din p. 5)

în 1939, proletariatul, poporul, la luptă pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării. Obiectivele tradiționalei manifestații a clasei muncitoare au fost determinate pe baza analizei situației din țară și a contextului extern, ele izvorînd în mod imperios din necesitatea luptei împotriva pericolului fascist care amenința, pe de o parte, să ducă la o agravare și mai profundă a situației maselor muncitorești, iar, pe de alta, să pună în primejdie independența și suveranitatea statului român, unitatea sa națională.

Viguroasa acțiune muncitorească a reprezentat o încununare a marilor bătălii desfășurate în deceniul patru al veacului nostru de poporul român, sub conducerea P.C.R. **„Creșterea avîntului mișcării antifasciste din România,** subliniază secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, contemporan și participant activ la organizarea și desfășurarea acestei puternice ridicări la luptă a muncitorimii române, **se oglindește în valul acțiunilor de luptă care au loc în această perioadă, în marile demonstrații antifasciste organizate la 1 Mai 1939 sub semnul împotrivirii poporului nostru Germaniei fasciste, pentru libertăți democratice, pentru apărarea independenței țării".**

Demonstrațiile de 1 Mai 1939 s-au impus în fața opiniei publice din țară și de peste hotare atît prin marile lor obiective, cît și prin forța de antrenare a maselor, prin nivelul de organizare și gradul înalt de combativitate revoluționară. Modul în care au fost organizate și conduse reprezintă o strălucită îmbinare de către P.C.R., aflat la acea vreme de 15 ani în ilegalitate, a formelor de muncă legale cu cele ilegale, de folosire a tuturor posibilităților pentru a acționa în apărarea intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor. În această privință, un rol deosebit de important l-a avut munca desfășurată de partid în rîndul breslelor muncitorești, organizații create de regimul carlist la scurt timp după dizolvarea sindicatelor, cu scopul de a frîna lupta revoluționară a clasei muncitoare.

Încă de la înființarea acestor organizații, partidul comunist a dat indicații membrilor săi să acționeze pentru a le transforma — cum se arăta într-un articol apărut în revista teoretică a P.C.R. *Lupta de clasă*, din acea perioadă — în *„instrumente de apărare și de luptă"* pentru cîștigarea revendicărilor muncitorești, să folosească adunările breslelor ca mijloace de mobilizare a muncitorilor în marile bătălii antifasciste și antirăzboinice, pentru unitate de acțiune. Numeroși militanți comuniști, printre care tînărul revoluționar Nicolae Ceaușescu, au activat în cadrul acestor organizații, acționînd ca ele să devină din unelte ale regimului tribună de luptă muncitorească.

Deosebit de rodnică a fost activitatea desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de alți tineri comuniști — printre care Elena Petrescu (Ceaușescu), Gheorghe Velcescu, Eftimie Iliescu, G. Prodan, Ilie Căpățînă — în cercurile culturale ale breslelor, pentru a imprima acestei activități un conținut educativ, menit să insufle maselor o atitudine dîrză în apărarea celor mai scumpe idealuri ale muncitorimii, ale tuturor oamenilor muncii.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a acordat o deosebită atenție faptului ca activitatea culturală din cadrul breslelor să capete un conținut care să contribuie la înțelegerea marilor sarcini ce se puneau atunci în fața tinerei generații, a întregii clase muncitoare. Vorbind în acea vreme despre aceste scopuri, tînărul conducător revoluționar arăta că „tineretul nu poate să se mărginească numai la o activitate culturală și sportivă", subliniind că el trebuie să participe activ la lupta forțelor progresiste și revoluționare.

Cadre de nădejde

Cercurile guvernante au încercat să se folosească de bresle pentru a sustrage atenția muncitorilor de la conținutul politic pe care forțele revoluționare voiau să-l imprime sărbătoririi lui 1 Mai 1939 și a-i determina să-și exprime „adeziunea" și „simpatia" față de regimul carlist. În acest scop, autoritățile au convocat, chiar în acea zi, un Congres al breslelor, găzduit în principala sală de cinematograf a Bucureștiului, „Aro" (azi „Patria"). Paralel cu congresul, guvernul a autorizat alte două întruniri: în sala „Tomis" — pentru muncitorii și funcționarii organizați în bresle, și în sala „Eintracht" — pentru meseriași și micii patroni. Potrivit programului, aprobat și anunțat oficial, urma ca, la sfîrșitul congresului și întrunirilor, toți participanții să se adune în Piața Romană, de unde, în frunte cu oficialitățile prezente la aceste manifestări, să se organizeze o ‚defilare" prin fața Palatului regal, iar apoi să se meargă la Mormîntul Eroului Necunoscut din Parcul Carol. Programul stabilit de autorități prevedea și organizarea, în după-amiaza zilei de 1 Mai, a unor serbări și spectacole.

Se părea că totul fusese astfel pregătit din partea oficialităților, încît să nu rămînă loc pentru nici o surpriză. Fiecare detaliu, inclusiv apariția regelui în balconul palatului, în momentul în care se sconta că va primi „ovațiile" coloanelor care urmau să străbată Calea Victoriei, fusese regizat cu grijă. Ca și în anii anteriori, în preajma zilei de 1 Mai, fuseseră luate măsuri de intimidare a maselor și a conducătorilor lor. Poliția organizase razii și efectuase arestări, îndeosebi din rîndurile membrilor partidului comunist. Fuseseră cîntărite cu grijă cuvîntările pe care cei desemnați de autorități urmau să le țină în fața mulțimii, se stabiliseră măsuri de pază și control în sălile de întrunire și pe străzile prevăzute a fi străbătute de muncitori.

În aceste condiții de sporire a opresiunii, al cărei ascuțiș era fățiș îndreptat împotriva comuniștilor, partidul comunist a trebuit să găsească mijloacele și căile pentru a transforma întrunirile și demonstrațiile, minuțios pregătite de autorități, într-o viguroasă afirmare a voinței populare împotriva fascismului și a pregătirilor de război, pentru apărarea independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a României. Cu un deosebit curaj, cu suplețe, cu tact și răbdare, cu o impre-

sionantă tenacitate, izvorîte din marea şcoală a luptei revoluţionare, partidul a depus o uriaşă activitate politică şi organizatorică pentru a pregăti, chiar sub ochii atenţi ai autorităţilor, una dintre cele mai impresionante manifestări revoluţionare pe care le-a cunoscut Capitala României.

O primă acţiune desfăşurată în această direcţie a fost organizarea unei şedinţe lărgite a Comitetului organizaţiei din Bucureşti a P.C.R., la care s-au stabilit măsurile *„pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai în cadrul programului aprobat de autorităţi, dar pentru îndeplinirea programului partidului comunist"*. S-a hotărît ca activitatea pentru pregătirea sărbătoririi zilei de 1 Mai *„să se desfăşoare în cadrul şi prin breslele muncitoreşti"*, indicîndu-se, totodată, să se folosească toate mijloacele posibile, *„asociaţiile profesionale, cercurile culturale, sportive şi orice alte organizaţii legale în care partidul comunist are influenţă"*.

Printre alte măsuri, planul adoptat la şedinţa amintită prevedea să se trimită activişti ai Partidului Comunist Român în cartierele muncitoreşti pentru a antrena cît mai mulţi muncitori şi alţi cetăţeni ai Capitalei, care să ia parte la marea demonstraţie. S-a indicat, totodată, să se stabilească din vreme vorbitori *„care să evidenţieze în cuvîntul lor necesitatea concentrării tuturor forţelor muncitoreşti şi ţărăneşti în lupta antifascistă şi antirăzboinică"*.

Pentru coordonarea întregii acţiuni s-a constituit o comisie alcătuită din cadre de nădejde ale partidului, între care se aflau Ilie Pintilie, Nicolae Ceauşescu, Constantin David, Alexandru Iliescu, Teohari Georgescu ş.a. Prezenţa tovarăşului Nicolae Ceauşescu, tînărul de 21 ani, arăta încrederea pe care şi-o cîştigase ca militant revoluţionar, călit în mari confruntări politice şi de clasă. Intrat în fragedă tinereţe în rîndurile mişcării muncitoreşti, tînărul Nicolae Ceauşescu era apreciat în cercurile muncitoreşti din Bucureşti şi din numeroase alte centre din ţară, pentru activitatea sa desfăşurată în domeniul organizării tineretului, în cadrul Comitetului Naţional Antifascist, pentru curajul cu care înfruntase tribunalul şi închisoarea. În numeroase acţiuni, tînărul revoluţionar Nicolae Ceauşescu era, cum se remarca într-un articol apărut într-o publicaţie de epocă, *„mereu printre primii"*, *„printre primii la deschiderea sediului"* unde se ţineau adunările muncitoreşti, *„la munca de organizare a tineretului"*, mereu activînd *„în dorinţa de un trai mai bun, de lumină, de cultură, de progres, de pace"*. Deoarece luptase *„pentru pîine, pace şi libertate"*, tînărul Nicolae Ceauşescu fusese judecat şi condamnat la închisoare. El aducea astfel în lupta comună vigoare revoluţionară, curaj şi demnitate, oferea un exemplu viu de combativitate, de luptă neînfricată pentru cauza clasei muncitoare, pentru realizarea unităţii de acţiune a muncitorilor, de luptă împotriva fascismului, pentru apărarea independenţei şi suveranităţii ţării. El se remarcase în acţiunile de pregătire a reorganizării Uniunii Tineretului Comunist, în cele de ajutorare a militanţilor comunişti şi antifascişti aflaţi în închisori, desfăşurase o susţinută şi rodnică activitate în cadrul breslelor muncitoreşti.

Partidul comunist — prezent pretutindeni

Activînd în interiorul breslelor, partidul comunist a hotărît să trimită la congresul acestora cît mai mulţi delegaţi din rîndul membrilor sau al simpatizanţilor săi. În acelaşi timp, partidul, luînd legătura cu conducătorii fostei Confederaţii Generale a Muncii, a cerut ca, alături de vorbitorii

oficiali, la congres și la întrunirile muncitorești de la 1 Mai să fie admiși a lua cuvîntul și alți reprezentanți ai muncitorimii. Avînd în vedere că în sala „Tomis" urmau să se dezbată cu precădere probleme muncitorești, s-a decis ca o parte dintre comuniști să fie trimiși aici pentru a lansa lozinci și chemări cu caracter antifascist.

În privința demonstrației s-a dat indicația ca *„partidul să fie prezent pe toată lungimea coloanei"*.

Pentru a asigura o cît mai largă unitate de acțiune, s-a stabilit ca echipe de muncitori comuniști să ia legătură cu delegații breslelor veniți din provincie la lucrările Congresului, spre a discuta și adopta de comun acord conținutul chemărilor care urmau să fie lansate în cadrul demonstrațiilor de 1 Mai.

Roadele intensei activități desfășurate de partid în cadrul breslelor, pentru ca frontul unic de luptă al clasei muncitoare să se nască în interiorul acestor organizații, au apărut cu o deosebită pregnanță în amploarea și forța demonstrațiilor de la 1 Mai 1939, întreaga pregătire și desfășurare a acestora realizîndu-se cu participarea comuniștilor și social-democraților și înscriindu-se ca o importantă contribuție la dezvoltarea procesului de unificare a mișcării muncitorești din țara noastră. Pentru realizarea acțiunii, partidul comunist a stabilit legături cu Partidul Social-Democrat, un rol deosebit avînd în această privință tovarășul Ștefan Voitec — membru marcant în conducerea P.S.D. — militant activ pentru crearea Frontului Unic Muncitoresc, pentru refacerea unității partidului clasei muncitoare din România. Comuniștii și-au intensificat, de asemenea, acțiunile politice în rîndurile membrilor partidelor burgheze, P.N.Ț. și P.N.L., chemîndu-i să participe la manifestațiile de 1 Mai.

În organizarea acțiunilor privind unitatea de luptă a clasei muncitoare, a întregului popor, Partidul Comunist Român, dînd expresie răspunderii sale istorice de conducător al luptei clasei muncitoare, al luptei întregului popor pentru apărarea independenței și suveranității naționale, a renunțat cu desăvîrșire la acțiunile cu caracter îngust, sectar, izvorîte din unele indicații tactice venite din afara țării.

Comisia de partid pentru organizarea demonstrațiilor din ziua de 1 Mai, din care făcea parte și tînărul revoluționar Nicolae Ceaușescu, și-a îndeplinit pe deplin mandatul încredințat de partid. Ea s-a preocupat ca întregul activ al partidului comunist să primească instrucțiuni și sarcini precise cu privire la organizarea întrunirilor și demonstrațiilor preconizate. Din inițiativa comisiei, s-au trimis indicații organizațiilor regionale de partid de a urmări alegerea la Congresul breslelor a unor delegați dintre membrii P.C.R. și P.S.D., care se remarcaseră prin poziția și activitatea pentru Frontul Unic Muncitoresc, împotriva fascismului. Membrii comisiei, ceilalți militanți comuniști au avut de făcut față unui mare număr de probleme organizatorice și politice cerute de reușita acțiunii, toată această uriașă activitate desfășurîndu-se în cea mai deplină conspirativitate. Între altele, s-a avut, de exemplu, în vedere, ca, în București, indicațiile privind modul de participare la întrunirile și demonstrațiile prevăzute și conținutul lozincilor să fie cunoscute cu numai cîteva ore înainte de a începe manifestațiile. Orice desconspirare în această direcție putea atrage după sine suspendarea demonstrațiilor. Într-un document al organelor de Siguranță se sublinia că *„C.C [al P.C.R.] era convins că dacă directivele partidului veneau cu o oră mai devreme, Ministerul de Interne contramanda sărbătorirea zilei de 1 Mai"*.

Împotriva agresorului hitlerist

În afara discursurilor oficiale la Congresul care a avut loc în sala „Aro" și la care guvernul a fost reprezentat de primul ministru, Armand Călinescu, de ministrul Muncii, Mihai Ralea, și de alți membri ai cabinetului, discursuri orientate și ele într-un spirit antihitlerist, dar fidele, evident, regimului carlist, manifestațiile de la 1 Mai 1939 s-au aflat sub conducerea celor mai înaintate forțe din societatea românească, în frunte cu comuniștii[1]. Lozincile muncitorești tradiționale — **„Vrem 8 ore de muncă!", „Cerem mărirea salariilor!"** — s-au împletit cu lozincile pe care le formula atunci întregul popor român: **„Trăiască independența națională a țării!", „Să apărăm granițele împotriva agresorului hitlerist!", „Vrem front patriotic!"**.

După ce adunările, care avuseseră loc dimineața, au luat sfîrșit, muncitorii s-au adunat, în jurul orei 12, în Piața Romană, pentru a se încolona în vederea manifestației ce urmau să o facă pe străzile Capitalei.

Și aici a intervenit „neprevăzutul" pentru autorități: mobilizați de comuniști, mii de muncitori care nu participaseră la cele trei întruniri oficiale s-au alăturat celor 4 000-5 000 muncitori adunați în Piața Romană, astfel încît s-a format o uriașă coloană de peste 20 000 persoane. Dar ceea ce a surprins și, evident, a alarmat autoritățile a fost faptul că s-au formulat *„lozinci politice proprii extremei stîngi"*, respectiv comuniștilor. În tot timpul cît muncitorii au defilat *„nu s-a înregistrat nici o manifestare favorabilă guvernului sau vreunui membru al său și, ceea ce este mai regretabil — cum se spunea într-un raport al unor cercuri politice burgheze—nici chiar pentru M.S. Regele"*. Ziarele oficioase au evitat să scrie despre manifestația propriu-zisă, mulțumindu-se să publice fotografii ale muncitorilor încolonați. Ele au „omis" să menționeze că mulțimea de manifestanți care trecea prin fața Palatului regal venise pentru a-și exprima protestul împotriva politicii aventuriste a lui Carol II și nicidecum pentru a-l „ovaționa". Din piepturile a 20 000 demonstranți, scria *Scînteia* ilegală, au răsunat lozincile: **„Jos fascismul! Jos Garda de fier! Jos regimul de dictatură regală! Pace-pîine-pămînt-libertate! Cerem abrogarea pactului economic germano-român de trădare**

[1] Olimpiu Matichescu, *1 Mai 1939*, Editura Politică, București, 1974.

a țării!", toate acestea fiind scandate pe întregul traseu, inclusiv în fața Palatului. Siguranța raporta că *„elementele comuniste intercalate în coloană, în timpul manifestației pe traseu, defilau [...] strigînd diferite lozinci comuniste ca:* «**Jos războiul! Vrem pace! Jos fascismul! Trăiască frontul unic al muncitorimii!**»".

Imaginea pe care o reprezentau străzile inundate de miile de demonstranți, lozincile scandate de ei ilustrau puternicele sentimente antifasciste ale celor mai largi mase populare, puternicul ecou pe care-l găsea în conștiința poporului ampla acțiune desfășurată de P.C.R. pentru demascarea esenței antipopulare și antinaționale a fascismului, sprijinul activ pe care masele populare îl acordau politicii partidului comunist de unire a tuturor forțelor democratice. Acționînd unit, umăr lîngă umăr, comuniști, social-democrați, membri ai altor partide, ca și muncitori fără de partid, clasa muncitoare din România înscria atunci — în acea zi de 1 Mai 1939 — în istoria țării, una dintre cele mai glorioase pagini de luptă și eroism.

Un martor își amintește

Am stat de vorbă cu unul dintre participanții la acele memorabile evenimente, tovarășul **Andrei Neagu,** care, evocînd atmosfera de luptă revoluționară pe care a cunoscut-o atunci Capitala României, ne-a relatat: *„În 1939, partidul îmi încredințase sarcina de secretar al organizației P.C.R. din Sectorul 1 Galben al Capitalei, fiind, totodată, membru în Comitetul organizației București a P.C.R. În această calitate, am cunoscut îndeaproape felul în care s-a organizat și s-a desfășurat marea demonstrație antifascistă a proletariatului bucureștean de la 1 Mai 1939.*

Îmi amintesc cu emoție de acele momente, de membrii de partid, tineri și mai puțin tineri, cu care am lucrat pentru organizarea acțiunii. Printre ei se afla și un tînăr cu un fizic plăcut, subțire și sprinten, cu privirea limpede, de oțel, energic, inteligent, om de nobil caracter, capabil de mare atașament, modest, vigilent în luptă și exigent față de el însuși și față de ceilalți tovarăși de baricadă. Se numea NICOLAE CEAUȘESCU, nume scump astăzi tuturor cetățenilor României socialiste.

L-am cunoscut încă din anii 1934-1935. Îi urmăream cu admirație activitatea revoluționară, dăruirea și curajul său exemplar, care îl evidențiaseră de la început ca o personalitate de prim rang în avangarda luptătorilor comuniști, indiferent de vîrsta și de experiența lor de luptă.

Demonstrația de la 1 Mai 1939 a fost un rezultat strălucit al activității revoluționare pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a desfășurat-o împreună cu ceilalți luptători comuniști în rîndurile muncitorimii bucureștene, a tineretului îndeosebi. Încă de la începutul anului, abia eliberat din închisoare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a participat activ la numeroase acțiuni cu muncitorii breslelor bucureștene, demascînd pericolul fascist, insuflînd muncitorilor hotărîrea de a lupta împotriva fascizării țării, pentru apărarea independenței și integrității naționale a statului român. Alături de dînsul se afla cea care va deveni tovarășa sa de luptă și de viață, tovarășa Elena Ceaușescu (Petrescu). Țin minte că la ședința lărgită a Comitetului organizației București a P.C.R., care a avut loc în casa conspirativă din str. Corabiei și la care s-a hotărît felul în care trebuia să se desfășoare campania politică de la 1 Mai, tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-a produs o puternică impresie prin fermitatea poziției sale, prin justețea și clarviziunea măsurilor preconizate. A fost, de fapt, cel care a condus ședința.

În ziua de 1 Mai 1939, în întreg orașul domnea o atmosferă psihologică specială: «se simțea» pretutindeni prezența viguroasă a maselor de muncitori. Atît la sala «Tomis» pe Călărași, la «Eintracht», pe Dionisie Lupu, cît și în alte puncte din centrul orașului — fixate ca locuri de întîlnire pentru grupurile masive de muncitori — se adunau tot mai mulți oameni. Printre ei, foarte mulți tineri, mobilizați de Nicolae Ceaușescu, aflat, atunci, în fruntea Comisiei Centrale de Organizare a Tineretului Comunist și în comisia de pregătire a manifestațiilor de 1 Mai 1939.

Desfășurarea manifestației, acțiunile care au avut loc în acea memorabilă zi cît și în cele următoare sînt cunoscute. Vreau să subliniez însă puternicul sentiment de solidaritate, de demnitate, de încredere fermă în forțele muncitorimii unite care răzbătea din rîndurile celor peste 20 000 oameni defilînd pe străzile Capitalei, scandînd lozinci revoluționare, antifasciste. Și era cu atît mai înălțător sentimentul care ne încerca pe noi toți, comuniști, social-democrați, proletari înrolați în acea coloană, cu cît vedeam stupefacția autorităților, a forțelor ordinei publice care nu se așteptaseră, în nici un chip, la o astfel de grandioasă manifestare revoluționară.

Era rezultatul strălucit al străduințelor, minuțiozității, deplinei conspirativități cu care fuseseră luate și pregătite toate măsurile pentru reușita deplină a acestei impunătoare demonstrații de către comuniști, luptători înflăcărați pentru cauza clasei muncitoare, a întregului nostru popor".

„Muncitorimea — temeiul, paza și substanța națiunii"

Cele trei adunări: Congresul breslelor, întrunirile de la „Tomis" și „Eintracht" și puternicele manifestații care au urmat au concentrat atenția generală a opiniei publice. În centrul evenimentelor s-au aflat clasa muncitoare, organizațiile ei.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939 a fost amplu reflectată într-un reportaj publicat de ziarul *Timpul,* semnat cu inițialele M.R.P. și Gh. D., inițiale pe care astăzi le descifrăm ușor: sînt ale poeților și publiciștilor comuniști Miron Radu Paraschivescu și Gheorghe Dinu (Ștefan Roll). Reportajul reliefa, prin unele pasaje intercalate în relatarea literaro-oficială, faptul că *„mii de oameni au umplut ieri pădurile și parcurile din jurul Capitalei"*. Autorii nu scăpau din vedere că *„ziua de ieri s-a împerecheat cu o comemorare: cincizeci de ani împliniți de cînd muncitorii au hotărît Armindenul*[1]

drept zi de popas şi veselie în pragul primăverii, drept sărbătoare a muncii pentru toată lumea...". Cu o surprinzătoare acoladă peste timp, cei doi autori făceau o legătură între „*armindenul*[1] *nostru care porneşte, după cum arată istoricul Xenopol, încă din timpul strămoşilor daci*" cu „*legămîntul*" muncitorimii româneşti „*pentru apărarea şi cimentarea unităţii şi independenţei naţionale*". În coloanele ziarului *Timpul*, răspîndit în cercuri largi ale societăţii româneşti, se puteau citi şi aceste cuvinte pline de adevăr: „*1 Mai 1939 a arătat o dată mai mult că muncitorimea este... temeiul, paza şi substanţa naţiunii, chezăşia prosperităţii ei în pace şi apărătoarea ei atunci cînd patria o cere*".

Ziarul social-democrat *Lumea nouă* a consacrat, de asemenea, rînduri semnificative manifestaţiilor de la 1 Mai 1939. Într-un articol semnat I. Răzmeriţă se sublinia: „*Masele muncitoreşti, organizate şi conştiente, n-au încetat un singur moment să facă propaganda necesară şi să preseze asupra guvernanţilor în sensul menţinerii păcii pe principiile de drept public care să asigure popoarelor libertatea şi independenţa lor. Ele reînnoiesc de întîi mai 1939, apelul lor cald la colaborarea şi solidaritatea popoarelor democrate şi pacifiste, pentru ca prin forţa lor să poată instaura în toată lumea un regim de cooperaţie egalitară, economică şi politică — chezăşia sigură a păcii generale*".

Ecoul evenimentelor de la 1 Mai 1939 a răzbătut nu numai în interiorul ţării, ci şi în afara ei. Ziare străine, printre care ziarul britanic *Daily Herald* şi ziarul sovietic *Izvestia*, au scris despre manifestaţiile din ziua de 1 Mai de la Bucureşti, subliniind caracterul lor antihitlerist. Acest ecou şi-a găsit reflectarea şi într-un important document intitulat *Pentru integritatea şi independenţa României*, adoptat de Conferinţa internaţională pentru democraţie şi pace, care a avut loc la Paris între 12-14 mai 1939. Documentul releva faptul că, prin manifestaţiile de la 1 Mai 1939, poporul român a demonstrat că „*se raliază la mişcarea antifascistă şi că voinţa sa este de a lupta în mod real împotriva agresorului şi fascismului*".

Evenimentele petrecute la Bucureşti au nemulţumit însă pe reprezentanţii statelor fasciste. Ministrului de Externe al României, Grigore Gafencu, aflat atunci în vizită la Roma, i s-a transmis de către contele Ciano, omologul său italian, „nemulţumirea guvernului italian" pentru motivul că guvernul român a permis această manifestaţie cu caracter antifascist. La rîndul lor, ziariştii nazişti din Bucureşti, ca şi colegii lor italieni, au exprimat în relatările lor aceeaşi iritare pentru conţinutul net antifascist al manifestaţiei din Capitala României.

Atitudinea fermă a tinerilor comunişti

În luna iunie 1939, conducerea P.C.R. a analizat desfăşurarea puternicei ridicări la luptă a muncitorimii, apreciind că „*întrunirile şi demonstraţiile de 1 Mai, pregătite de partid sub semnul mobilizării clasei muncitoare pentru apărarea ţării împotriva fascismului extern şi intern, în conlucrare strînsă cu muncitorii social-democraţi, au constituit o victorie de prestigiu obţinută de P.C.R. pe linia făuririi unităţii de acţiune a clasei muncitoare, împotriva ofensivei patronale, fascismului şi pericolului de război*".

În cercurile culturale ale breslelor au fost, de asemenea, dezbătute aceste probleme. O astfel de dezbatere a avut loc, de exemplu, în cadrul breslelor textile şi pielărie. Cu acest prilej, tinerii comunişti s-au pronunţat împotriva încercărilor de interzicere a activităţii politice desfăşurate de membrii breslelor. Printre cei care au luat o atitudine fermă în această privinţă a fost tovarăşul Nicolae Ceauşescu, care a arătat că **„tineretul nu poate fi îngrădit şi controlat în activitatea din afara breslei, fie ea chiar politică. Scandarea lozincilor** [partidului comunist — **n.a.**] **cu ocazia zilei de 1 Mai,** a arătat tînărul revoluţionar, **denotă durerea maselor asuprite**".

În calendarul importantelor acţiuni desfăşurate de muncitori în anul 1939, ca rezultat al muncii depuse de comunişti în rîndul breslelor, se numără şi serbarea cîmpenească care a avut loc la 13 august 1939, în „Parcul Veseliei". Organizată de cercurile culturale din cadrul breslelor din industriile textile, pielărie şi încălţăminte, de o comisie alcătuită din Nicolae Ceauşescu, Elena Petrescu şi alţi comunişti, serbarea a fost folosită, cum se spunea într-un raport al autorităţilor, „*pentru a manifesta şi a lansa lozinci comuniste, ca:* **«Vrem eliberarea deţinuţilor politici», «Vrem îmbunătăţirea regimului în închisori»**".

Activitatea desfăşurată de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în pregătirea şi desfăşurarea manifestaţiei de la 1 Mai 1939, munca depusă, împreună cu alţi comunişti, în cadrul cercurilor culturale ale breslelor, în sprijinul cauzei muncitorilor, au stîrnit tot mai mult nemulţumirea autorităţilor. Mai ales că în diferite rapoarte ale acestora tînărul revoluţionar era înfăţişat ca unul dintre principalii promotori ai ideilor care însufleţiseră masele în desfăşurarea marii demonstraţii. Într-un astfel de document despre serbarea cîmpenească ce a avut loc pe stadionul muncitoresc din cartierul Filaret, în după-amiaza aceleiaşi zile de 1 Mai, în care se semnala că muncitorii au discutat despre întărirea unităţii de luptă a poporului împotriva politicii de cedare faţă de agresorii hitlerişti, se spunea: „*Iliescu Eftimie şi Nicolae Ceauşescu, ultimul fost condamnat la 3 ani închisoare pentru activitate comunistă, pedeapsă executată, au strigat la terminarea serbării lozinca comunistă* **«Trăiască Frontul Popular [Antifascist]»**". Cît de amplu şi îndelungat a fost impactul manifestaţiei muncitoreşti de la 1 Mai 1939, se poate înţelege şi din faptul că autorităţile au hotărît excluderea temporară a comuniştilor Nicolae Ceauşescu şi Eftimie Iliescu din cercul cultural al breslei în care îşi desfăşurau activitatea. Apoi, în noiembrie acelaşi an, invocîndu-se considerentul că au acţionat în afară de cadrul organizaţiilor legal constituite, întreaga acti-

[1] Sărbătoare populară de primăvară la români, corespunzătoare, în unele regiuni, cu 1 Mai.

vitate a cercurilor culturale din cadrul breslelor a fost interzisă definitiv.

Creşterea avîntului revoluţionar al clasei muncitoare, marcat prin impresionanta manifestaţie de la 1 Mai, s-a răsfrînt pozitiv şi în procesul de reorganizare a tineretului revoluţionar. În octombrie 1939 a avut loc Conferinţa pe ţară a U.T.C., care a adoptat planul de acţiune şi sarcinile imediate ale organizaţiei revoluţionare de tineret. Ca urmare a uriaşei activităţi legale şi ilegale desfăşurată pentru mobilizarea tineretului, a clasei muncitoare, a poporului, Conferinţa a ales pe tovarăşul Nicolae Ceauşescu secretar general al U.T.C.

Front Unic Muncitoresc

1 Mai 1939 a reprezentat, deci, un moment cu largi şi profunde înrîuriri în succesiunea evenimentelor care au urmat. El a reprezentat un puternic şi clar semnal de alarmă dat de proletariatul român în legătură cu accentuarea pericolului de război din partea puterilor fasciste. El a însemnat, în acelaşi timp, o dovadă concretă a posibilităţilor clasei muncitoare de a fi unită în luptă, evenimentele revoluţionare de acum patru decenii fiind expresia realizării în practică a Frontului Unic Muncitoresc.

În perioada următoare, partidul comunist, pe baza experienţei dobîndite, şi-a intensificat eforturile pentru întărirea unităţii de luptă a clasei muncitoare, principala forţă politică şi socială a progresului, şi pentru mobilizarea în jurul ei — sub acelaşi steag de luptă împotriva fascismului — şi a altor categorii sociale şi grupări politice. Într-un moment de grea încercare pentru poporul român, cînd, în vara anului 1940, i s-a răpit o parte din teritoriul său naţional, comuniştii, social-democraţii, toate elementele patriotice şi democratice s-au aflat alături în acţiunile de protest împotriva Dictatului de la Viena. În anul următor, documentele P.C.R., mai ales platforma-program antifascistă din 6 septembrie 1941, au formulat cu hotărîre imperativul făuririi Frontului Unic Muncitoresc. În acelaşi timp, s-au iniţiat tratative între conducerile partidelor muncitoreşti pentru făurirea Frontului Unic Muncitoresc nu numai *de jos*, ci şi între partide, *în totalitatea lor*. Scrisoarea C.C. al P.C.R. din 5 ianuarie 1943 către conducerea P.S.D., scrisoare care prevedea *„încheierea unui acord de front unic pentru acţiuni comune"* împotriva dominaţiei hitleriste, a avut drept răspuns adoptarea, la propunerea tovarăşului Ştefan Voitec, a unei rezoluţii care recunoştea necesitatea imperioasă a realizării unităţii de acţiune.

Tratativele urmate în cursul anului 1943, în casa militantului socialist doctorul Littman Ghelerter, au dus, în aprilie 1944[1], la încheierea acordului semnat de Constantin Pîrvulescu din partea P.C.R. şi C. Titel-Petrescu din partea P.S.D. Frontul Unic Muncitoresc era realizat. În manifestul lansat cu prilejul zilei de 1 Mai 1944 se spunea: *„În ziua de 1 Mai, ziua ei de luptă şi de speranţă, muncitorimea organizată, unită, de la comunişti pînă la social-democraţi, cheamă întreaga clasă muncitoare, pe toţi muncitorii organizaţi şi neorganizaţi, întreg poporul român, toate clasele şi păturile sociale, toate partidele şi organizaţiile, indiferent de culoarea politică, credinţa religioasă şi apartenenţa socială, la lupta hotărîtă pentru: Pace imediată! Răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern naţional din reprezentanţii tuturor forţelor antihitleriste; izgonirea armatelor hitleriste din ţară, sabotarea şi distrugerea maşinii de război germane!..."*.

Faptul că la scurt timp după făurirea unităţii de acţiune a proletariatului şi-au găsit finalizarea şi celelalte alianţe politice preconizate de ani de zile de comunişti subliniază însemnătatea istorică pe care a avut-o unitatea de acţiune a clasei muncitoare, adevărată coloană vertebrală a unităţii tuturor forţelor antihitleriste în ajunul insurecţiei. Înfăptuirea insurecţiei naţionale armate antifasciste şi antiimperialiste din august 1944, care a marcat un moment hotărîtor în dezvoltarea ţării noastre pe un drum nou, deschizînd calea eliberării de sub dominaţia Germaniei naziste şi a trecerii la realizarea unor profunde transformări sociale revoluţionare în România, a fost asigurată printr-o largă coaliţie a tuturor forţelor antihitleriste din ţară, la baza căreia s-a aflat Frontul Unic Muncitoresc, unitatea de acţiune a clasei muncitoare.

Perioada următoare, caracterizată printr-o declanşare fără precedent a tuturor energiilor revoluţionare ale proletariatului român, ale întregului popor, a dus la transformări profunde cu caracter social-economic şi politic, la cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, în alianţă cu ţărănimea muncitoare şi celelalte categorii de oameni ai muncii. În februarie 1948 s-a înfăptuit unitatea politică, ideologică şi organizatorică a clasei muncitoare, prin crearea, pe baze marxiste, a partidului unic muncitoresc, făurirea partidului revoluţionar unic al clasei muncitoare fiind — cum se arată în Programul P.C.R. — **„o necesitate obiectivă pentru dezvoltarea cu succes a revoluţiei, pentru împlinirea misiunii istorice ce revenea proletariatului în calitate de clasă conducătoare a societăţii. Pe această bază, partidul a asigurat mobilizarea şi unirea tuturor forţelor revoluţionare, democratice ale poporului într-un singur şuvoi — ceea ce a avut un rol determinant în desfăşurarea cu succes a marilor bătălii politice care au dus la instaurarea regimului socialist în România".**

Sub conducerea partidului lor comunist, oamenii muncii din ţara noastră au străbătut, în cele trei decenii şi jumătate care au trecut de la eliberarea patriei de sub dominaţia fascistă, mai multe etape istorice, trecînd de la vechea orînduire burghezo-moşierească la orînduirea socialistă. În evul contemporan socialist, zestrea multimilenară a poporului nostru a căpătat dimensiunile celei mai depline împliniri, perioada cea mai fertilă din acest ev dovedindu-se anii de cînd în fruntea partidului şi a statului se află tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Tînărul revoluţionar care, în urmă

(Continuare în p. 25)

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1967.

Semnificații ale unității Țărilor române

ACEIAȘI DOMNITORI ÎN MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ

Dr. CONSTANTIN REZACHEVICI,
cercetător la Institutul de istorie „Nicolae Iorga"

Unitatea de neam, de limbă, de cultură, de trăsături psihice, de religie și viață economică a românilor s-a răsfrînt și în sistemul unitar de organizare politico-administrativă a primelor formațiuni politice medievale din Moldova, Țara Românească și Transilvania. Acest sistem a dăinuit și după întemeierea statelor feudale de sine stătătoare Țara Românească și Moldova; la rîndul ei, Transilvania și-a păstrat, ca voievodat, autonomia față de regatul maghiar, conservînd — ca, de altfel, și Banatul — străvechea organizare românească a cnezilor și voievozilor teritoriali.

O pagină originală a evului mediu românesc

Această unitate puternic reflectată în conştiinţa poporului român şi-a găsit o expresie de adîncă semnificaţie într-un original fenomen legat de însăşi alcătuirea instituţiilor statale: trecerea dregătorilor[1] dintr-un principat în altul sau a voievozilor dintr-un scaun domnesc în altul.

Domnia succesivă a aceluiaşi voievod într-una sau alta din Ţările române era rezultatul conştiinţei generale că românii alcătuiesc acelaşi neam, fie că trăiau în Ţara Românească[2], ca atare, sau în cea a Moldovei[3], în Făgăraş, în Haţeg sau Maramureş. Conştiinţa unităţii de neam îl făcea, de pildă, pe domnul Moldovei, Ştefan cel Mare să scrie referindu-se la evenimentele din 1475, că „eu cerusem [lui Matei Corvin] ca voievodul Basarab [Laiotă] să fie alungat din *cealaltă Ţară românească" (subl. C.R.)* Ştefan, evidenţia astfel limpede o realitate istorică incontestabilă şi anume că Moldova şi Ţara Românească erau ţări surori locuite de unul şi acelaşi popor. Aceeaşi conştiinţă a făcut ca unul din fiii săi — rezultat din căsătoria cu Maria, fiica domnului muntean Radu cel Frumos — să primească numele Bogdan (specific familiei domnitoare din Moldova), dar şi Vlad (propriu familiei Basarabilor). La rîndul său, Petre stolnicul (Alexandru Lăpuşneanu), fiu al altui copil al lui Ştefan cel Mare, Bogdan cel Orb, s-a intitulat în unele documente „Eu Petru Alexandru voievodul ţărilor Moldovei şi Ţării Româneşti" subliniind, astfel, descendenţa sa „muşatino-basarabească".

Deşi în veacul XVI, în fiecare din cele două ţări exista încă principiul potrivit căruia domnii nu puteau fi aleşi decît dacă îşi dovedeau descendenţa din „Basarabi" (în Ţara Românească) sau din „Muşatini" (în Moldova), alegerea unui muntean în Moldova sau a unui moldovean în Ţara Românească a început să fie un fapt obişnuit. Astfel, Petru Şchiopul, strănepot al lui Vlad Ţepeş şi frate cu Alexandru Mircea, voievodul Ţării Româneşti (1568-1577), a domnit în Moldova (1574-1577; 1578-1579; 1582-1591), fiind cel dintîi domnitor fără legătură cu „Muşatinii". În 1588, în privilegiul acordat negustorilor englezi[4], se intitula „principe al Ţării Româneşti şi al Moldovei", iar pe piatra de mormînt a fiului său, Ştefan, aflată la Innsbruck, este scris: „Io Ştefan voievod, din [neamul] principilor Moldovei şi Ţării Româneşti". Ştefan Surdu, un fiu al lui Ion vodă cel Viteaz (domn în Moldova, 1572-1574) a fost instalat în Ţara Românească (1591-1592), iar urmaşul său Alexandru cel Rău (1592-1593) era fiul domnului moldovean Bogdan Lăpuşneanu.

După energica acţiune a lui Mihai Viteazul de unire politică a Ţărilor române[5] — ideea domniei succesive a unuia şi aceluiaşi voievod în Ţara Românească şi Moldova a devenit o dominantă a vieţii politice a veacului XVII, găsindu-şi expresie clară în gîndirea politică a vremii din cele două principate. Fenomenul era eviden-

[1-5] *Magazin istoric*, nr. 9/1978; 12/1975; 3/1978; 9, 11/1975; 5/1975.

De la stînga la dreapta: Simion Movilă, de două ori domn al Ţării Româneşti şi o dată al Moldovei; Vasile Lupu care se intitula „domn al Ţării Moldovei şi al Ţării Româneşti" şi fiul său Ion vodă; Constantin Şerban, Gheorghe Ghica şi Gheorghe Duca, ultimii din şirul voievozilor din sec. XVII care au domnit în ambele Principate române

ţiat în scrisoarea boierilor munteni, Dan Vistierul şi Vintilă Clucerul din Clăteşti, care, chemîndu-l pe Simion Movilă pe tronul Ţării Româneşti, arătau că: *„toţi boierii şi întreaga Ţară Românească îl doresc şi îl iubesc, căci vor să fie împreună şi în unire cu Ţara Moldovei, pentru că sîntem toţi de aceeaşi limbă şi de aceeaşi credinţă"*. Alte mărturii muntene arată şi ele că *„sîntem toţi* [munteni şi moldoveni] de o *singură credinţă şi de o singură limbă"*, sau cum se spune într-o altă relatare a boierilor munteni „sîntem *toţi de o lege şi de o limbă...*".

Descendent din Maria, fiică a lui Petru Rareş, Simion Movilă a domnit în două rînduri în Ţara Românească (1600-1601 şi 1601-1602), precum şi o dată în Moldova (1606-1607). El a dorit să reliefeze faptul de a fi domnit, pe rînd, în ambele principate, reunind stemele lor într-o singură pecete; de asemenea, pe acoperămîntul său de mormînt, aflat la Mănăstirea Sucevița, stemele Moldovei şi Ţării Româneşti apar de o parte şi de alta a reprezentării domnului; ele apar, iarăşi, alături de emblema Movileştilor (două săbii încrucişate), pe o tipsie de argint aurit dăruită în 1618-1619 aceleiaşi mănăstiri de doamna Marghita, soţia sa. Unul din fiii lui Simion, Petru Movilă, mitropolit de Kiev, a aşezat şi el pe stema sa însemnele heraldice ale Moldovei şi Ţării Româneşti desigur tot ca o reflectare a domniei tatălui său în ambele ţări.

„Era adunate doă ţări..."

Cele patru domnii ale lui Radu Mihnea: două în Ţara Românească (iulie 1611-iulie 1616; august 1620-august 1623) şi două în Moldova (iulie 1616-februarie 1619; august 1623-ianuarie 1626) au demonstrat din plin că prezenţa unui domn muntean pe tronul Moldovei sau a unui domn moldovean pe cel al Ţării Româneşti avea să devină, în sec. XVII-XVIII, un fapt obişnuit, dar care căpăta adînci semnificaţii politice.

Descendent din vița lui Vlad Ţepeş, Radu Mihnea s-a bucurat de o educaţie strălucită. De mic a fost dus la Mănăstirea Iviron de la Muntele Athos, de unde călugării l-au trimis la şcoala din Veneţia şi apoi la Padova, unde — mărturiseşte cronicarul Matei al Mirelor — „toţi se mirau de agerimea lui, atît de mare încît în puţin timp ajunsese mare învăţat". Acelaşi cronicar scrie că Radu Mihnea ar fi putut ajunge un mare filozof, dar voievodul, despre care şi cronicarul Radu Popescu auzise „den bătrîni" că ştia „letineşte" şi „frînceşte", s-a dedicat cu precădere preocupărilor politice.

După cîteva încercări de a ocupa tronul Ţării Româneşti (în noiembrie 1601-mai 1602, după ce l-a învins pe Simion Movilă a reuşit să-şi instaureze stăpînirea în Sud-Vestul ţării cu reşedinţa la Strehaia, iar între martie-mai 1611, după îndepărtarea lui Gabriel Bathory, în întreaga Ţară Românească), în iulie 1611 a ajuns, în sfîrşit, la domnie. S-a dovedit un diplomat rafinat, un om al păcii, al tratativelor între Ţările române, sau între puterile înconjurătoare, ca unul ce văzuse din plin ororile războaielor.

Încheind tratatul de alianţă a Ţării Româneşti cu Braşovul, la 24 septembrie 1611, el a salvat Ţara Bîrsei de jaful oştilor lui Omer paşa; doi ani mai tîrziu a încheiat un tratat cu principele Transilvaniei, Gabriel Béthlen şi cu Ştefan Tomşa, domnul Moldovei, pentru „a trăi ca fraţii şi a nu se părăsi unul pe altul pînă la moarte". În 1618, a urmat un nou tratat cu Béthlen; în acelaşi an a mediat încheierea păcii de la Iaruga, dintre turci şi poloni, prin care cele două puteri decideau să renunţe la iniţierea unor campanii asupra celor trei Ţări române. În 1621, voievodul a jucat un rol însemnat în încheierea tratatului prin care se punea capăt campaniei conduse de sultanul Osman II asupra Poloniei. „Şi crăiile creştineşti, ales [mai cu seamă] leşii, ungurii şi alte ţări creştine — scrie Miron Costin — mare folos avea de dînsul că-i feriia de multe primejdii, ca un creştin".

Calităţile sale i-au atras aprecieri pozitive în ambele principate: Miron Costin l-a numit constant în opera sa „Radu Vodă cel Mare", iar Radu Popescu a scris, la rîndul său, că „pă acest Radu vodă îl laudă şi moldovenii de om înţelept".

Descoperiri de dată recentă demonstrează că Radu vodă era numit „cel Mare" şi în Ţara Românească; analiza frescei ce reprezintă pe nouă dintre voievozii pictaţi la Biserica domnească din Tîrgovişte a arătat că sub stratul mai nou, executat în 1752, în dreptul portretului ce-l înfăţişează, în zugrăveala brîncovenească, efectuată în perioada 1694-1698, s-a găsit inscripţia „Io Mihnea vo[ievo]d cel Mare", atestînd astfel că portretul — atribuit pînă acum lui Mihnea III — aparţine, în realitate, lui Radu Mihnea.

Domniile succesive ale lui Radu Mihnea în Ţara Românească şi Moldova au contribuit pe multe planuri la întărirea legăturilor dintre cele două ţări. În timpul său, numeroşi dregători au activat în ambele principate. Dar în 1623 putem vorbi despre unirea de facto, sub stăpînirea sa, a celor două Ţări române. În acel an, domnul a obţinut mutarea sa în scaunul din Iaşi, iar în Ţara Românească desemnarea, ca domnitor, a fiului său minor, Alexandru Coconu.

Deoarece Alexandru avea, la urcarea pe tron, cel mult 12 ani, boierii munteni care „căuta trebile ţării" dădeau de fapt socoteală lui Radu Mihnea. Cînd Alexandru Coconu s-a căsătorit, nunta s-a desfăşurat simbolic în Moldova, lîngă hotarul cu Ţara Românească încît, cum scrie Miron Costin, la ceremonie „era adunate doă ţări, ţara noastră şi Ţara Muntenească. Scaunele boierilor din-a-direapta domnilor, boierii din Moldova, iară den-a-stînga boierii munteneşti ţinea dvorba [slujba] şi aşea şi căpeteniile de slujitori [oşteni]. Divanuri, case, cerdacuri, anume de această treabă făcute, cu lucrători de îmbe părţile a ţărilor, la sat la Movileni, în malul Siretiului, dincoace".

Este semnificativ faptul că Radu Mihnea, conştient de originea sa ilustră, dar şi de unitatea Ţărilor române, semna „Radu Mihnea Corvin din mila lui Dumnezeu domn şi

voievod al Ţării Moldovei şi Munteniei", numele Corvin făcînd aluzie la înrudirea sa cu familia lui Iancu de Hunedoara.

„Pe urmele fostului domn Mihai"

Alexandru Coconu a domnit ca şi tatăl său, în ambele principate: în Ţara Românească (1623-1627) şi în Moldova (1629-1630); Alexandru Iliaş, nepotul lui Petru Rareş, a ocupat de două ori tronul Ţării Româneşti (octombrie 1616-mai 1618; noiembrie 1627-octombrie 1629) şi de două ori pe cel al Moldovei (septembrie 1620-octombrie 1621 şi decembrie 1631-aprilie 1633). Cînd era domn în Moldova a obţinut pentru fiul său, Radu Alexandru Iliaş, tronul Ţării Româneşti (iulie-septembrie 1632)[1].

Domniile în Ţara Românească a lui Gavril Movilă, fiul lui Simion (1618-1620) şi Leon Tomşa, feciorul lui Ştefan Tomşa II (1629-1632) — ambii moldoveni — au întărit obiceiul, potrivit căruia, muntenii puteau domni în Moldova, iar moldovenii în Ţara Românească. Semnificaţii aparte în acest context capătă acţiunea lui Vasile Lupu. După ce în 1637 şi 1639 (prima jumătate a anului) a făcut două încercări de a-şi impune fiul, pe Ion vodă, pe tronul Ţării Româneşti, în octombrie-noiembrie 1639 a dobîndit desemnarea acestuia ca voievod în Moldova şi a sa în Ţara Românească. A fost momentul în care, aşa cum se exprimă Miron Costin, Vasile Lupu ţinea „ca-n palmă" domnia celor două principate. Chiar înainte de a primi învestitura Porţii, Vasile Lupu s-a intitulat „Io Vasile voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Ţării Moldovei şi al Ţării Româneşti". Titlul, apărut în fruntea documentelor din 1 şi 12 noiembrie 1639, nu mai împodobise din vremea lui Mihai Viteazul documentele interne.

Semnificativ pentru intenţia lui Vasile Lupu de a unifica sub autoritatea sa cele două ţări este şi sigiliul său: în scutul central are înscris la dreapta capul de bour, iar la stînga acvila cu cruce în cioc şi aripile desfăcute; deasupra se află o coroană, avînd în partea inferioară luna şi soarele, iar între ele o stea cu şase raze, totul înconjurat de inscripţia: „Io Vasile voievod şi domn al Ţării Moldovei şi al Ţării Româneşti".

Pînă la sfîrşitul domniei sale, Vasile Lupu a încercat să obţină stăpînirea Ţării Româneşti şi chiar a Transilvaniei. În mai-iunie 1653, principele Transilvaniei, Gheorghe Rákóczy II, se plîngea la Constantinopol că Vasile Lupu, avînd intenţia de a stăpîni cele trei Ţări române, s-a înţeles cu imperialii, în acest fel, „a călcat cu desăvîrşire pe urmele fostului domn, Mihai [Viteazul]".

Amintirea măreţelor fapte ale Viteazului l-a determinat şi pe Mihnea III să scrie, în 1659, marelui vizir, cerîndu-i să stăruie la sultan „să-i dea lui tustrelele ţările"; scrisoarea respectivă fiind menţionată în cronica lui Galeazzo Gualdo.

Un moment semnificativ în cadrul domniilor succesive în Ţara Românească şi Moldova l-a constituit epoca lui Constantin Şerban. După o primă domnie în Ţara Românească (1654-1658), din care a fost mazilit pentru ajutorul acordat lui Gheorghe Rákóczy II, în campania acestuia în Polonia, vreme de trei decenii, el a făcut stăruitoare încercări pentru a reveni la cîrma unuia din principate: n-a reuşit decît trei scurte domnii (noiembrie 1659—Moldova; mai 1660 — Ţara Românească; ianuarie-februarie 1661 — Moldova), stingîndu-se din viaţă în 1685 şi lăsînd, cu limbă de moarte, „să fiu îngropat lîngă trupurile strămbunilor mei, în Ţara Românească".

Cu domniile lui Gheorghe Ghica (1658-1659, în Moldova; 1659-1660 în Ţara Românească) şi Gheorghe Duca(1665-1666; 1668-1672; 1678-1683; în Moldova; 1673-1678 în Ţara Românească) se încheie şirul voievozilor din veacul XVII care au domnit în ambele principate. Despre ultimul, Ioan Neculce scrie că a vrut să ajungă şi „crai" al Ardealului.

În tot acest timp — chiar dacă nu s-a mai concretizat — n-a lipsit dorinţa reconstituirii vechii unităţi politice realizate de Mihai Viteazul. Un exemplu îl constituie şi cererea adresată în 1634 de Mihai Pătraşcu, nepotul lui Mihai Viteazul, împăratului Ferdinand II de Habsburg, motivîndu-şi drepturile sale la domnie în cele trei Ţări române şi arătînd că Mihai Viteazul şi Radu Şerban au fost stăpînitori ai Ţării Româneşti, Moldovei şi Transilvaniei.

Veleităţi la domnie în Moldova a avut şi Marcu vodă, fiul voievodului Ţării Româneşti, Petru Cercel, care în iulie 1600 fusese unul din locţiitorii lui Mihai în acest principat. Încă din aprilie 1602, un grup de boieri moldoveni, sprijiniţi de Radu Şerban şi de boierii munteni în frunte cu Buzeştii, stăruiau în favoarea sa pe lîngă împăratul Rudolf II. Deşi n-a izbutit, Marcu Cercel n-a renunţat la gîndul de a domni în Moldova, pecetea sa din 1607 reunind stemele celor două principate. În sfîrşit, Şerban Cantacuzino, voievodul Ţării Româneşti (1678-1688), prevalîndu-se de faptul că vărul său Dumitraşcu deţinuse domnia Moldovei, cerea împăratului austriac Leopold I să recunoască familiei Cantacuzinilor dreptul ereditar de stăpînire asupra Moldovei şi Ţării Româneşti.

Reflectînd un proces ireversibil care avea să ducă la unirea Ţărilor române, trecerea voievozilor dintr-un scaun domnesc în altul, se va accentua în veacul următor, cînd 15 din 31 voievozi au domnit atît în Ţara Românească cît şi în Moldova. Era, în esenţă, continuarea unei tradiţii apărută în sec. XVI şi înrădăcinată în epocile următoare, tradiţie care în 1859 a impulsionat şi motivat pe plan istoric alegerea consecutivă a aceluiaşi domn în Moldova şi Ţara Românească, în persoana lui Alexandru Ioan Cuza[2].

---

[1] Alt fiu al său, Iliaş a domnit mai tîrziu, în Moldova (1666-1668).

[2] *Magazin istoric*, nr. 1/1969, 1/1973, 1/1979.

2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

ARRIAN DESPRE GETO-DACI

AL. SUCEVEANU,
cercetător la Institutul de arheologie din București

Scriitorul[1], în a cărui operă aveau să-și găsească locul numeroase informații despre trecutul istoric al patriei noastre, Flavius Arrianus, s-a născut în jurul anului 95 e.n., în orașul Nicomedia din Bithynia, provincie romană din Nord-Vestul Asiei Mici. Fiu al unui proaspăt cetățean roman, al cărui nume de familie devenise Flavius, după adoptarea noii cetățenii, Arrian — ca reprezentant al aristocrației municipale — a moștenit de la tatăl său funcția de preot al Demetrei și al Corei — funcție pe care a exercitat-o încă de timpuriu în orașul său natal.

Originea sa greacă l-a făcut ca, între 17 și 21 ani, să se inițieze mai întîi în tainele culturii elene, la Atena. Nu avem știri prea multe despre această perioadă, dar este cert că, începînd de la această vîrstă, Arrian l-a audiat, în Epir, pe filozoful stoic Epictet (50-138 e.n.), a cărui învățătură a conturat în mare parte formația filozofică a scriitorului. Nu mult după anul 120 e.n., adică în jurul vîrstei de 23-24 ani, Arrian a început să urce treptele unei strălucitoare cariere militare și apoi — după obiceiul vremii — politice. Astfel, el a primit mai întîi o serie de misiuni militare în Europa și Africa, pentru ca, după aceea, să parcurgă obișnuitul cursus honorum al cavalerilor și apoi cel senatorial, să ajungă la magistratura supremă de consul, funcție pe care a exercitat-o pînă cel tîrziu în anul 130 e.n. Anul următor — 131 e.n. — împăratul Hadrian (117-138 e.n.) i-a încredințat fostului consul guvernarea provinciei Cappadocia, situată în extremitatea estică a Asiei Mici, dregătorie în care a rămas pînă prin 136-137 e.n.

Sarcina guvernării Cappadociei, provincie de frontieră între imperiu și „lumea barbară", era dificilă nu numai în sine (așa cum a demonstrat-o atacul alanilor, căruia Arrian i-a făcut față cu deosebit succes), ci și pentru că de apărarea ei depindea întregul sistem de frontiere ale imperiului din

[1] Primul autor care ne-a lăsat informații despre geți și al cărui text ni s-a păstrat este Herodot. Pe larg, despre viața și opera sa în legătură cu strămoșii noștri, vezi *Magazin istoric*, nr. 1/1978.

jurul Mării Negre; dacă se prăbuşea această apărare, toate provinciile din preajma Pontului Euxin puteau fi lesne ocupate. Hadrian cunoştea problemele pe care le-ar fi creat o astfel de situaţie şi de aceea i-a încredinţat lui Arrian sarcina întocmirii unui raport detaliat privind situaţia militară a oraşelor din jurul mării, raport ce a constituit baza viitoarei lucrări Călătorie în jurul Pontului Euxin **(Periplus Ponti Euxini). Arrian a avut, desigur, şi alte posibilităţi de informare, este sigur însă că vizita făcută de Arrian în jurul Mării Negre, în vederea întocmirii acestui raport a constituit principala sursă de cunoştinţe privind teritoriul patriei noastre în antichitate.**

Faptul că încă înaintea morţii lui Hadrian (10 iulie 138), Arrian nu mai îndeplinea funcţia de guvernator al Cappadociei a permis formularea ipotezei că scriitorul ar fi căzut în dizgraţie. Cert este că, în timpul domniilor lui Antoninus Pius (138-161 e.n.) şi apoi Marcus Aurelius (161-180 e.n.), el s-a retras la Atena, îndeplinindu-şi în felul acesta un vechi vis.

Un nou Xenofon

Fără a refuza participarea la viaţa politică ateniană (în acest timp a fost ales arhonte eponim[1], în 147 e.n. şi, apoi, în 171/2 e.n., cînd primise cetăţenia ateniană, prytan[2] al demosului Paiania), „perioada ateniană" a constituit una din cele mai fertile din viaţa lui, în sensul că în această vreme şi-a alcătuit marile sale opere *(Expediţia lui Alexandru, India, Istoria Bithyniei şi Istoria Parţiei)*, justificîndu-şi titlul de „noul Xenofon", aşa cum se autointitulase încă de prin 130/131 e.n.

Chiar dacă cantitativ e impresionantă, literatura greacă din această perioadă nu reuşeşte să se ridice la înălţimea predecesorilor. Totala dependenţă a scriitorilor de autoritara stăpînire romană, lipsa unei reale libertăţi a determinat, în cele mai dese cazuri, crearea unor opere conformiste, oportuniste şi, în cea mai mare parte, lipsite de originalitate.

Flavius Arrianus nu a făcut nici el excepţie de la această tendinţă generală, mai cu seamă în primele sale lucrări, a căror serie s-a încheiat cu *Tratatul de vînătoare* — o completare de fapt a lucrării omonime a lui Xenofon — apoi cu o serie de biografii, azi pierdute.

Cu *Tratatul de vînătoare*, Arrian ajunge la seria marilor scrieri, dintre care, desigur, un loc aparte îl ocupă *Expediţia lui Alexandru (Anabasis Alexandri)* — de departe cea mai importantă relatare a expediţiei marelui rege macedonean în Asia. Scrierea se impune atît prin selectarea judicioasă a izvoarelor contemporane lui Alexandru (cum ar fi istoriile lui Ptolemeu, Aristobul sau Cleitarchos), cît şi prin valoarea documentară cu totul excepţională. Lucru explicabil, căci în persoana lui Arrian militarul şi, totodată, funcţionarul (carierele lui de pînă atunci) erau dublate de o mare erudiţie, calităţi la care se adaugă un deosebit cult pentru adevăr, nealterat de nici o exagerare. În fine, scrierea se impune, nu mai puţin, prin siguranţa stilului care face din Arrian unul dintre cei mai eleganţi autori de limbă greacă ai antichităţii.

În anul 335 î.e.n., în vederea asigurării spatelui frontului pentru marea campanie pe care preconiza să o întreprindă în Asia, dar şi pentru a-i pedepsi pe tribalii care în 339 î.e.n. îl învinseseră pe Filip II, Alexandru a traversat Munţii Balcani, a avut o primă ciocnire cu tracii, pe care i-a învins, pentru ca mai apoi să-l respingă pe Syrmos, regele tribalilor. Ajuns la Dunăre, Alexandru a intenţionat să cucerească insula unde se retrăsese Syrmos[3], cu corăbii venite pe mare şi apoi pe Dunăre. Aşezarea insulei, îngreunat de inaccesibilitatea malurilor ei, cît şi de curenţii foarte rapizi, nu a reuşit şi atunci Alexandru s-a hotărît, împins şi de dorinţa de a trece Dunărea, să pornească împotriva geţilor care-l aşteptau de cealaltă parte a fluviului: „Atunci Alexandru hotărî să treacă Istrul împotriva geţilor care locuiau dincolo de Istru, deoarece îi vedea că sînt adunaţi acolo în număr mare... Ei voiau să-l împiedice, dacă ar fi încercat să treacă la dînşii (erau acolo vreo patru mii de călăreţi, iar pedestraşi peste zece mii) ... [Alexandru] puse să se umple cu paie burdufuri..., adună din regiune cît putu mai multe luntre dintr-un singur trunchi (căci acestea se aflau din belşug, deoarece locuitorii de pe malurile Istrului le folosesc pentru pescuit în Istru sau cînd merg unii la alţii pe fluviu...). După ce adună foarte multe din acestea, trecu pe ele cît mai mulţi soldaţi. Cei care trecură împreună cu Alexandru erau ca la vreo mie şi cinci sute de călăreţi şi vreo patru mii de pedestraşi". În zorii zilei, ostaşii săi s-au ascuns mai întîi în holdele bogate de grîu, pe care, pentru a trece prin ele, au trebuit să le culce cu lăncile, apoi au început atacul, căruia geţii nu i-au putut rezista, ori poate, după un procedeu specific locuitorilor acestor pămînturi, s-au retras pentru a-i atrage pe năvălitori în interior. Cel puţin aşa lasă să se întrevadă continuarea relatării în care se spune că geţii „mai întîi fugiră spre un oraş (polis) care se afla la o depărtare de o parasangă [aproximativ 5 km] de Istru. Cînd văzură că lăsînd în frunte pe călăreţi, Alexandru duce în grabă falanga de-a lungul fluviului, *pentru ca nu cumva pedestraşii să fie încercuiţi de geţii care stăteau la pîndă (subl. — Al.S.)*, geţii părăsiră şi oraşul".

Afirmaţia lui Arrian că Alexandru s-a străduit să evite o încercuire îndreptăţeşte presupunerea că retragerea geţilor spre acel polis era mai curînd de ordin strategic. Operaţia eşuînd, geţii s-au îndepărtat luîndu-şi cu ei femeile

---

[1] În Atena antică, titlul magistraţilor supremi.

[2] Prytanii erau magistraţi aleşi (cîte 50 la număr) de fiecare trib (demos) în parte. Alcătuiau Sfatul celor cinci sute.

[3] În lucrare, numele indicat de Arrian pentru insulă este Peuce; cum a demonstrat Vasile Pârvan, acest nume nu reprezintă decît o intervenţie a unui copist sau adnotator ignorant, insula Peuce aflîndu-se în Deltă.

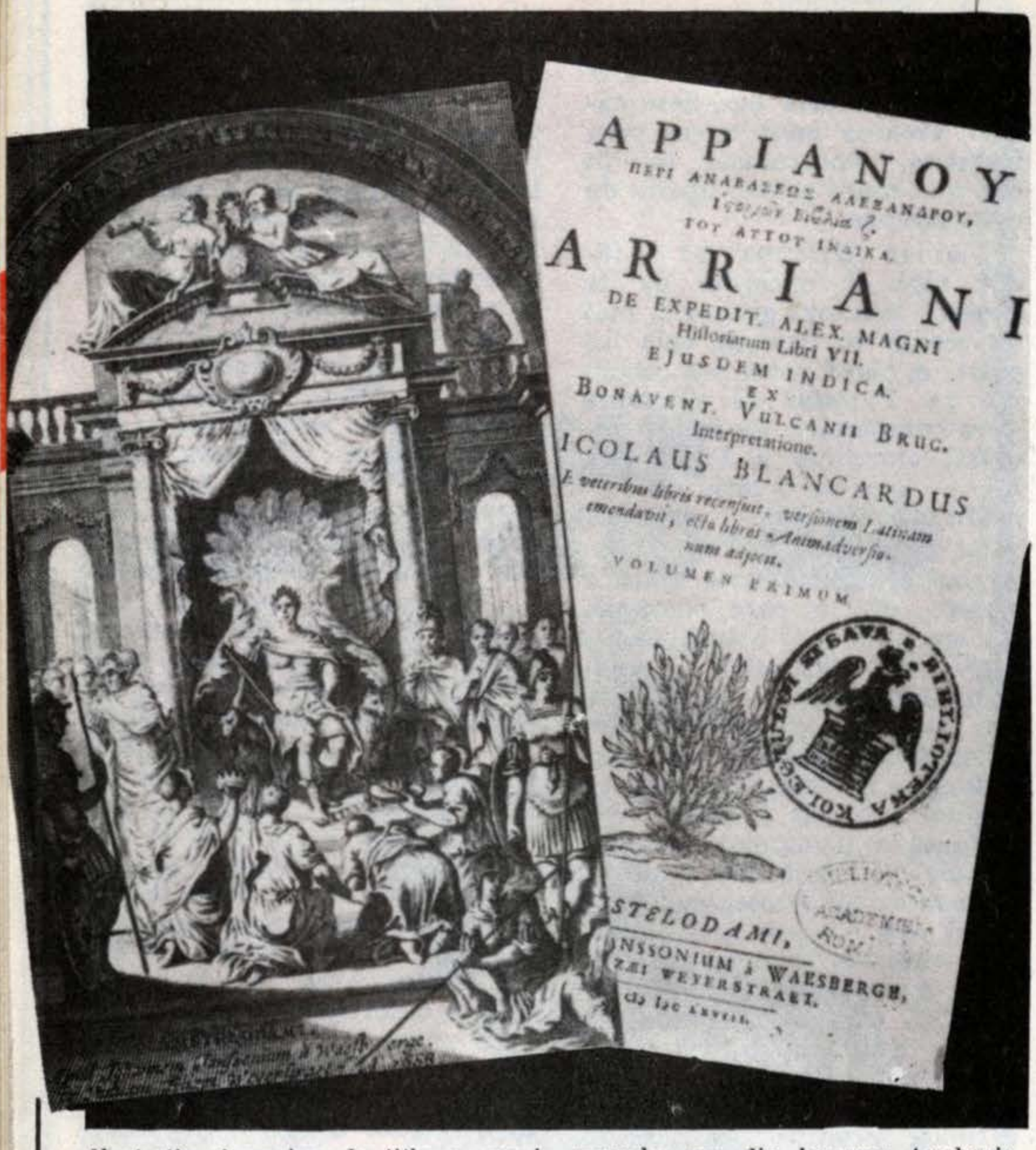

Ilustrație și pagina de titlu a unui exemplar rar din lucrarea Anabasis Alexandri, *tipărită la Amsterdam în 1668 și care a aparținut Bibliotecii Colegiului „Sf. Sava" din București*
În p. 14: *chipuri de daci; detalii de pe Columna lui Traian*

și copii. Alexandru a cucerit si distrus orașul, aducînd jertfe strămoșului legendar al familiei sale, Heracles, și zeului Istros, iar apoi a primit solii „triburilor libere" de la Istru, pe cei ai lui Syrmos și ai celților, încheind pace cu toți, evident cu excepția geților.

Cultivatori și păstori

Deși Alexandru și expediția sa constituie elementul central al relatării, descrierea (interpretată magistral de Vasile Pârvan) se dovedește deosebit de importantă pentru reconstituirea vieții societății geto-dacice. Să reținem mai întîi menționarea impresionantelor holde de grîu, apoi a bărcilor făurite din trunchiuri de copac și, în fine, informațiile despre caii geților — toate elemente extrem de importante pentru reconstituirea resurselor materiale ale locuitorilor de la Nord de fluviu. Și dacă despre păduri[1] știm că au constituit întotdeauna o bogăție a pămîntului nostru, iar despre caii de la Dunăre există, de asemenea, numeroase pasaje în textele antice, cultivarea grîului (atestată doar arheologic) este pentru întîia oară confirmată de un text literar. Din informațiile lui Arrian, rezultă că geții se aflau într-un stadiu evoluat al dezvoltării forțelor de producție, care determinase o evoluție corespunzătoare a relațiilor de producție. După toate probabilitățile, geții erau constituiți într-o uniune de triburi, căci numai o astfel de formațiune putea ridica la luptă 14 000 oameni. În fine, poate acesta este elementul cel mai important al relatării lui Arrian, acești geți aveau un centru al lor, denumit polis (oraș). Oriunde s-ar fi aflat acest polis (mai probabil la Zimnicea, așa cum l-a identificat Vasile Pârvan și cum par s-o certifice cercetările recente ale Alexandrinei D. Alexandrescu) rămîne un bun cîștigat pentru istoriografia noastră mențiunea că încă din secolul IV î.e.n. geții posedau asemenea centre, ce constituiau reședințele unor uniuni de triburi.

Societatea getică apare, așadar, nu numai în plin avînt economic, dar și pe punctul de a trece de la faza veche a orînduirii gentilice la cea finală, așa-numita fază a democrației militare.

A doua informație privind istoria țării noastre se află tot în *Anabasis* (VI, 23, 5) și ne face cunoscut că în anii 325-324 î.e.n. Alexandru, care se afla în provincia Gedrosia, din Orientul Mijlociu încredințase lui Cretheus din Callatis misiunea de a aproviziona flota care naviga prin Oceanul Indian, spre Babilon. Această știre n-a suscitat atenția istoricilor și, cu excepția învățatului german Helmuth Berve, nu s-a formulat nici o opinie cu privire la prezența callatianului Cretheus în armata lui Alexandru. Conform ipotezei lui H. Berve, Cretheus s-ar fi alăturat armatei marelui cuceritor cu prilejul campaniei acestuia în Balcani, în 335 î.e.n. (de care a fost vorba mai sus), în virtutea calității orașului Callatis de membră a Ligii corintice [2]. Cretheus este însă atestat — cum am văzut — în această situație doar în 325-324 î.e.n., dată la care nu mai putea fi decît mercenar, deoarece toți „aliații" fuseseră lăsați de Alexandru la vatră încă din anul 330 î.e.n.

Dar chiar în această ipostază de mercenar, prezența lui Cretheus în armata lui Alexandru reprezintă o dovadă

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1975 și 12/1978.

[2] Ligă a orașelor grecești, condusă de Corint. De fapt se afla după război sub influența regatului macedonean.

a legăturilor dintre marele rege și orașele Vest-pontice. O analiză obiectivă a acestor raporturi nu ne poate duce la concluzia că orașele respective au făcut parte neapărat din Liga corintică (cum lasă să se înțeleagă ipoteza lui H. Berve), ci pare să indice, mai curînd, dependența statornică a acestor cetăți de regatul lui Alexandru, încă din vremea lui Filip, dependență ce se accentuase în vremea marelui rege, cînd un funcționar special, Zopyrion, avea în grijă supravegherea coastelor Mării Negre. Informația lui Arrian este de natură să arunce o lumină nouă asupra uneia din cele mai importante perioade din viața orașelor Vest-pontice, contribuind la o mai bună înțelegere a situației lor în cadrul regatului lui Alexandru.

În fine, ultima informație — mai exact spus, serie de informații, despre teritoriul țării noastre — se referă la aceleași orașe grecești Vest-pontice cunoscute de Arrian cu prilejul vizitei sale în aceste regiuni în 131 e.n., informație aflată în *Periplus Ponti Euxini* (24, 1-3). După o lungă descriere a insulei lui Ahile (insula Șerpilor), Arrian precizează că Dunărea se varsă în mare prin cinci guri — și nu prin trei cîte există astăzi, — informație pe care o întîlnim, dealtfel, și la alți autori antici. Arrian ne indică și distanța dintre Histria și cel mai sudic braț al Dunării, care — spune el — era de 500 stadii (88 km). Descrierea contravine relatării lui Herodot, care plasa bătrînul oraș pontic chiar pe un braț al Dunării (poate un altul, mai sudic), fapt ce arată că în perioada scursă între relatarea lui Herodot (sec. V î.e.n.) și cea a lui Arrian, sec. II e.n. intervenise însemnate schimbări hidrografice. Sînt menționate apoi cele trei orașe grecești Histria, Tomis și Callatis (cu distanțele dintre ele indicate aproximativ exact), dar doar despre ultimul dintre ele se spune că avea un port. Desigur, la acea vreme toate cele trei orașe aveau cîte un port; semnalarea doar a celui din Callatis trebuie să aibă o semnificație specială. Această preferință se datorește, probabil, supremației economice pe care Callatis, orașul de pe locul actualei Mangalii îl juca la sfîrșitul perioadei elenistice și începutul celei romane, situație pe care Arrian, cu meticulozitatea-i caracteristică, a dorit să o pună în evidență. Cît de utile au fost aceste informații ne-o dovedește faptul că, la scurtă vreme după redactarea *Călătoriei în jurul Mării Negre*, ca o consecință a întețirii atacurilor populațiilor „barbare", autoritățile militare romane s-au văzut nevoite să fortifice, desigur și la sugestia lui Arrian, nu numai linia Dunării, ci și litoralul, devenit parte integrantă a limesului provinciei Moesia.

•

Îmbrățișînd o lungă perioadă de timp și o problematică variată, evidențiindu-se în primul rînd prin precizia și corectitudinea lor, știrile transmise de Arrian se dovedesc printre cele mai prețioase izvoare ale antichității în legătură cu trecutul țării noastre și al locuitorilor săi, strămoșii geto-daci.

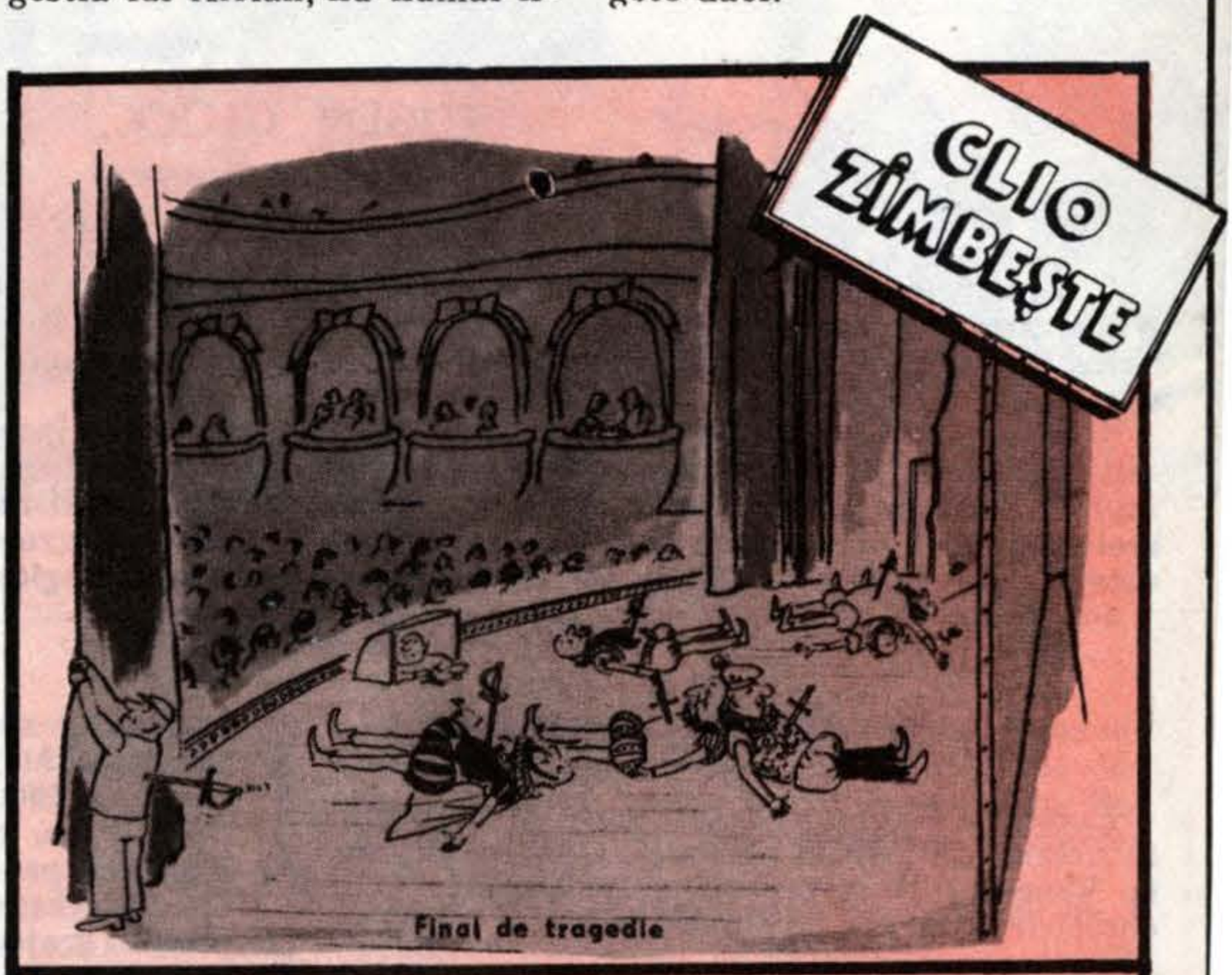

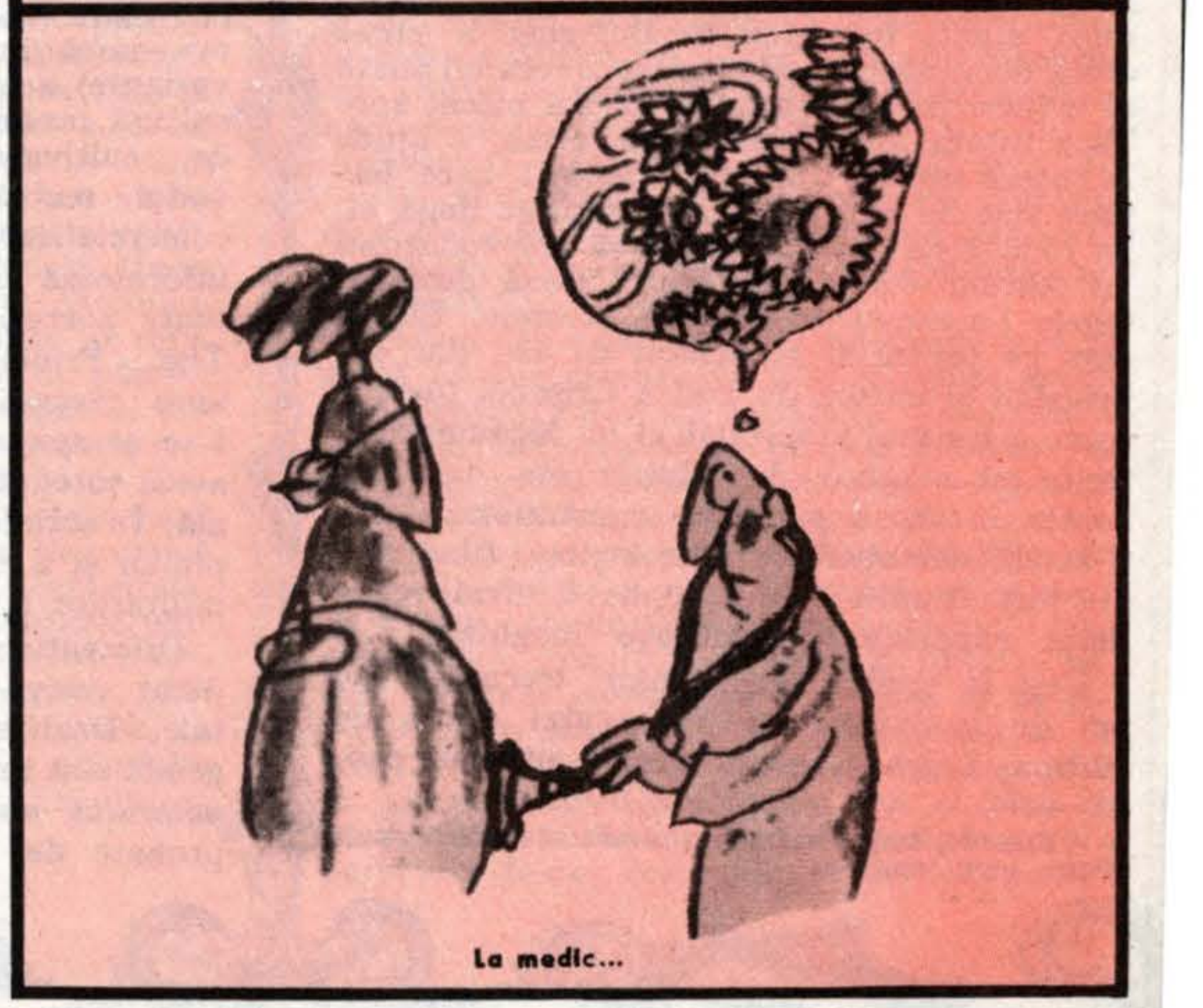

VECHI IZVOARE ALE ISTORIEI PATRIEI

EUGEN GLÜCK,
profesor de istorie,
Arad

O importantă sursă pentru reconstituirea unui moment semnificativ din lupta poporului nostru pentru independenţă în pragul celui de-al doilea mileniu, îl reprezintă Legenda Sfîntului Gerhard. **Dar acest preţios izvor şi realităţile oglindite în el au rămas puţin cunoscute, îndeosebi publicului larg.**

În paginile următoare, profesorul arădean Eugen Glück încearcă să reconstituie aceste realităţi. El a confruntat diferite variante ale lucrării, descoperite după patru ani de investigaţii în mai multe centre europene (Roma, Florenţa, Viena, Veneţia, Karlsruhe etc.), a făcut comparaţii etimologice între denumirile folosite în Legendă **şi cele conservate în toponimia locală, a urmărit detaliile din scriere cu datele oferite de descoperirile arheologice.**

De la Glad la Ahtum

Episcopul Gerhard, despre care se vorbeşte în *Legendă*, a fost un personaj real. S-a născut la Veneţia într-o familie aristocratică. Din copilărie a intrat la Mănăstirea San Giorgio Maggiore, călugărindu-se mai tîrziu. Treptat, după studii teologice la Bologna, a urcat scara demnităţilor eclesiastice, devenind abate al mănăstirii amintite. În 1023 a plecat spre Ţara Sfîntă, dar, în cele din urmă, a ajuns la curtea regelui Ungariei, Ştefan I, care, impresionat de cultura sa, l-a reţinut lîngă el. În 1030, cînd — după cucerirea voievodatului lui Ahtum — s-a întemeiat o nouă dioceză[1] regele l-a numit în fruntea acesteia. Situat cam pe teritoriul Banatului de azi, dar cuprinzînd şi partea de Sud a Crişanei (deci o parte a fostului voievodat al lui Menumorut), teritoriul stăpînit de Ahtum era una din zonele cu deasă populaţie românească (cum o atestă descoperirile arheologice), fiind una din formaţiunile care a opus o dîrză rezistenţă expansiunii regalităţii maghiare.

Deşi la sosirea episcopului trecuseră doi ani de la înfrîngerea rezistenţei opuse de Ahtum, *Legenda* insistă asupra situaţiei economice şi sociale a voievodatului. Din textul ei, aflăm, de exemplu, că ocupaţia principală a locuitorilor era agricultura şi, alături de ea, creşterea vitelor. *Legenda* vorbeşte despre mulţimea de cai îmblînziţi ai ducelui Ahtum „pe care păstorii îi ţineau sub pază în grajduri". Atît în forma mică cît şi în cea mare (căci scrierea a circulat în două forme — mică şi mare —, fiecare avînd mai multe variante) a *Legendei* se vorbeşte şi despre viticultură, iar într-o variantă — cea din 1421 — de cultivarea plantelor medicinale. Voievodul realiza importante venituri şi din comercializarea sării, existînd, după cum ne informează scrierea, vameşi şi paznici în toate porturile de pe Mureş, pînă la rîul Tisa. Principalul centru al voievodatului avea caracteristicile unui oraş; în *Legendă* i se şi spune „*urbs Morisena*". Voievodatul avea, totodată, o pronunţată stratificare socială. În scriere este menţionată existenţa stăpînilor şi a oamenilor de rînd, a nobililor şi militarilor („multitudo militum et nobilium").

Diferenţierea socială, nivelul economic ridicat relevă existenţa unei organizări statale. Dealtfel, informaţiile din această legendă sînt în concordanţă cu cele din *Cronica notarului anonim* al regelui Bela şi sînt probate de rezultatele descoperirilor arheo-

[1] Eparhie, teritoriul asupra căruia se extinde autoritatea unui episcop.

Voievodul transilvănean Gyula (Giula, Jula) și Ștefan I, regele Ungariei, reprezentați într-o miniatură din Cronica pictată de la Viena

logice din comuna Vladimirescu, lîngă Arad, de la Felnac, Zăbrani, Chișineu-Criș — descoperiri ce atestă că, în veacurile VII-XI, românii din această zonă au trăit o viață proprie, cu transformări și progrese economice, politice, sociale și spirituale. Elementele de cultură materială descoperite în zona arădeană ilustrează o continuitate a ocupațiilor și a tehnicilor de prelucrare și ornamentare a ceramicii, cu începuturi din epoca dacică. Dezvoltarea forțelor de producție a creat condiții obiective unor prefaceri în viața socială, prefaceri care au determinat nașterea relațiilor de producție feudale și amplificarea acestora în cadrul obștilor locale. Unele uniuni de obști, ca aceea din jurul Aradului, și-a construit fortificații de apărare și refugiu. Lîngă Arad a existat cetatea de pămînt de la Vladimirescu[1], ale cărei începuturi datează din sec. VIII. Existența unor construcții întărite este dealtfel, remarcată și de *Cronica notarului anonim*. Cronica menționează că la așezarea ungurilor în Cîmpia Pannonică (896) în Banat se afla „ducatul" — voievodatul românesc al lui Glad. Relatînd luptele purtate de populația românească a acestei formațiuni împotriva regelui maghiarilor, Arpad, notarul anonim precizează că Glad, ca și Gelu și Menumorut (căpeteniile celorlalte voievodate românești) avea sub ascultarea sa ostași (călăreți și pedestrași) și era înconjurat de o aristocrație militară compusă din „cnezi". Acești cnezi se vor menține în Banat pînă tîrziu, fiind menționați și în vremea lui Mihai Viteazul.

Existența lui Glad este relevată și de o seamă de toponimice, permițînd, în același timp, fixarea aproximativă a stăpînirii lui, la Sud de Mureș pe întreg teritoriul Banatului. Dintre localitățile existente și azi menționăm *Geled (Gelet)*, atestată în 1177, *Cladova (Gladova)*, menționată între 1332 și 1337, *Ghilad* și *Gladna*. De asemenea, la Vărădia de Mureș a fost un loc denumit *Valea lui Gladu*; a existat și o localitate *Gladmonostora*, azi dispărută.

Ahtum era descendent al lui Glad, ceea ce arată că succesiunea la tron devenise ereditară pentru voievozii bănățeni. Descendența este clar indicată și de notarul anonim *(in cuius progenie Ohtum fuit natus* = „[Glad] din al cărui neam s-a născut Ohtum [Ahtum]"). În ceea ce privește *Legenda Sfîntului Gerhard*, aceasta îl caracterizează pe Ahtum ca pe un „conducător foarte puternic" *(potens valde)*, „slăvit în virtutea și puterea sa" *(qui nimium gloriabatur în virtute et în potentia sua)*. Stăpînirea lui se întindea de la Nord de Mureș (poate chiar de la Criș) pînă în părțile Transilvaniei spre Est și pînă în părțile Severinului spre Sud, acoperind deci și o parte din fostul voievodat al lui Menumorut.

[1] *Magazin istoric*, nr. 9/1978.

În mari biblioteci europene

Situaţia nu este de natură să surprindă. O analiză atentă a *Cronicii notarului anonim* ne arată că, deşi învins, Glad şi-a păstrat întreaga stăpînire, în schimbul recunoaşterii suzeranităţii lui Arpád şi a achitării unei contribuţii anuale ca răscumpărare a păcii. În tot cursul sec. X, dat fiind faptul că ungurii au făcut incursiuni spre Apus (să nu uităm că abia în anul 955 ei suferă înfrîngerea de la Lech, care le stăvileşte înaintarea spre Occident), teritoriile din Răsărit de Cîmpia Pannonică — atît voievodatul transilvănean al lui Gyula (Giula, Jula), cît şi cel bănăţean al lui Ahtum — au avut libertate de dezvoltare. La începutul sec. XI, formaţiunile statale româneşti au ajuns din nou în conflict deschis cu regatul Ungariei, care-l avea în frunte pe Ştefan I. După dîrza rezistenţă opusă în anii 1002-1003 de Gyula (înfrînt în cele din urmă), în 1028 a fost rîndul ducatului lui Ahtum să susţină confruntarea decisivă cu coroana maghiară. Momentul era dificil, cu atît mai mult cu cît, prin cucerirea de către unguri a ducatului lui Kean (1018), localizat în Nordul Iugoslaviei, Ahtum mai pierduse, după Gyula, un aliat potenţial. Pretextul conflictului a fost, aşa cum îl lasă să se întrevadă *Legenda*, cutezanţa lui Ahtum de a pune paznici şi vameşi în toate porturile de pe Mureş, pînă la Tisa, pentru a vămui plutele regale ce transportau sare pe rîu. Un astfel de port a fost, poate şi cetatea de la Vladimirescu, deoarece ne lasă să deducem că, de la Lipova, Mureşul se desfăcea în mai multe braţe, unul dintre ele trecînd şi pe lîngă cetate.

Ahtum a început grabnic pregătirile de apărare, îndreptîndu-şi atenţia spre Imperiul bizantin în vederea unei alianţe. *Legenda Sfîntului Gerhard* arată că voievodul ar fi răspuns solilor lui Ştefan I că „a obţinut puterea de la greci" (accepit autem potestatem a Grecis). Această formulă ne indică, de fapt, starea de vasalitate a lui Ahtum faţă de Vasile II, împăratul Bizanţului în acea vreme. Suzeranitatea monarhului de la Constantinopol se deduce şi dintr-un document emis de Vasile II în 1019-1020, prin care se delimita jurisdicţia Mitropoliei Ohridei. Sub autoritatea acesteia intra şi castrul episcopal Dibiskos (Timişoara), lucru ce n-ar fi fost posibil dacă voievodatul n-ar fi fost vasal Imperiului bizantin. Creştinismul de rit oriental era religia dominantă în voievodat, fapt dovedit şi de obiectele de cult descoperite în zona arădeană: amuletul cu cruce găsit între Pil şi Socodor (judeţul Arad) şi, mai ales, crucea episcopală emailată descoperită la Arad.

Moartea împăratului Vasile II, petrecută la 15 decembrie 1025, ca şi dificultăţile interne prin care a trecut Imperiul bizantin în perioada imediat următoare l-au lipsit pe Ahtum de un sprijin important. La această situaţie s-a adăugat — aşa cum arată şi *Legenda* şi *Gesta Hungarorum* („Faptele ungurilor" — titlul cronicii notarului anonim) — fapta unuia dintre nobilii săi, Chanadinus (numit de cronicarul anonim Sunad) care, aliindu-se cu regele Ştefan I, a atacat în zona Mureşului inferior.

Prezentarea luptelor dintre Ahtum şi Chanadinus concordă în toate versiunile în care a circulat *Legenda*. Atacul s-a desfăşurat în toiul verii, cînd trupele lui Chanadinus au trecut Tisa, fiind întîmpinate de Ahtum. Prima zi a confruntărilor s-a încheiat cu victoria lui Ahtum, Chanadinus retrăgîndu-se peste Tisa. Noaptea, el şi-a regrupat oastea pe movila Arasinus (Araslamus în una din variante, *Codicele padovan*, Orozlamus — în altă variantă, *Codicele vienez*), atacîndu-l în zori pe Ahtum care-şi stabilise tabăra pe Cîmpul Negru (Nageum sau Nageuz, în alte variante ale *Legendei*) Această nouă bătălie a avut un deznodămînt tragic pentru Ahtum, el fiind ucis în luptă chiar de către Chanadinus.

Data cînd a avut loc bătălia nu poate fi stabilită cu precizie. Conducîndu-ne însă după informaţia transmisă de *Legendă*, potrivit căreia luptele s-au desfăşurat într-o vară călduroasă, coroborată cu analiza meteorologică, rezultă că singurii ani secetoşi în această perioadă au fost 1026 şi 1028.

După înfrîngerea şi moartea lui Ahtum, fortificaţiei de la Vladimirescu-Arad i-a revenit principalul rol în rezistenţa opusă atacatorilor. Cetatea nu a putut fi cucerită decît cu greu şi după căderea ei, ocupanţii au incendiat-o. Cercetările arheologice atestă incendiul şi încetarea locuirii ei în prima jumătate a sec. XI.

În urma bătăliei, voievodatul lui Ahtum a trecut între posesiunile coroanei arpadiene. Recunoscător lui Chanadinus, regele Ştefan I l-a numit „Comite al provinciei", autorizîndu-l să dea numele său fostei reşedinţe a lui Ahtum. Astfel, „urbs Morisena" a devenit „Cenad", dar multă vreme tradiţia a menţinut vechiul nume care, în limba localnicilor, va fi sunat, foarte probabil, Mureşana. Cenadul, ca localitate, este atestat documentar de-abia în 1197.

La puţin timp după căderea voievodatului a avut loc şi organizarea diecezei catolice, în fruntea căruia a fost numit Gerhard. Călugărul italian a rămas în fruntea acesteia pînă în 1046. După moartea lui Ştefan, în toiul tulburărilor pricinuite de lupta dintre adepţii şi adversarii creştinismului (să nu uităm

(Continuare în p. 27)

1595.
Călugăreni — Tîrgoviște — Giurgiu:
UN OȘTEAN OTOMAN CONSEMNEAZĂ

Strălucitele fapte de arme ale lui Mihai Viteazul[1], puse în slujba apărării independenței și suveranității pămîntului străbun și a refacerii unității politico-statale a celor trei Țări române, Muntenia, Moldova și Transilvania, au stîrnit, încă din timpul vieții sale, admirația lumii. Nu numai aliații, ci și adversarii săi au recunoscut geniul militar, deosebitele calități de comandant și conducător de stat ale marelui domnitor.

Deosebit de interesante, din acest punct de vedere, sînt mărturiile venite din partea otomanilor, puternicii săi adversari. Printre acestea se numără și însemnările — mai puțin cunoscute pînă acum în literatura de specialitate de la noi — ale unui participant la bătălia de la Călugăreni* din vara anului 1595, unde, cum se știe, o puternică oaste otomană, condusă de marele vizir Sinan pașa[2], a fost înfrîntă de viteaza oaste de 16 000 oșteni ai lui Mihai. Au pierit în acea luptă trei mari comandanți otomani, unul a fost rănit, iar Sinan pașa a fost aruncat în mlaștină, rămînînd de atunci ținta ironiilor cronicarilor otomani.

Autorul însemnărilor este Abdul Kadîr, secretarul corpului tunarilor din oastea otomană, sau — cum scrie el — „scribul tunarilor". Fără deosebite veleități literare, Abdul Kadîr a consemnat desfășurarea întîmplărilor așa cum le-a văzut el din locul modest pe care îl ocupa în ierarhia oastei.

[1-2] **Magazin istoric**, nr. 5/1975; 10/1974.

* *În imagine:* oștean otoman din sec. XVI. Vignetele din pp. 22, 23, 24: detalii dintr-o gravură din 1596, reprezentînd izgonirea otomanilor din Tîrgoviște (octombrie 1595).

În însemnările sale, cronicarul otoman descrie şi două mari oraşe româneşti, aşa cum le-a cunoscut el. „Oraşul Bucureşti — notează autorul — era mare şi un rîu adînc, curgător, trecea prin faţa sa; şi se afla un pod de piatră şi cărămidă şi palatul lui Mihai, iar cupola bisericii de cărămidă era înaltă, turlele ca nişte stele de aur şi crucile ei se vedeau cale de o milă. În părţile cîmpiei se aflau grădini, vii şi livezi şi pomi roditori". Tîrgovişteа este descrisă astfel: „Sus-numita Tîrgovişte era un oraş mare. În împrejurimi se aflau vii, grădini de legume şi livezi de pomi roditori. Şi în vii se aflau atît de mulţi ciorchini, încît cei din oaste n-au putut mînca toate fructele şi nici toţi strugurii în douăzeci de zile... În oraş se afla o biserică mare. Într-o parte se afla rîul; morile erau aşezate în faţa lui, iar casele erau îmbelşugate şi în centrul oraşului se afla baia. În ţinutul din preajma oraşului erau nenumărate sate. Sus-numita Tîrgovişte se afla lîngă hotarele Ardealului. Numai că între aceste două se află o pădure întinsă, iar dincolo de ea este Ţara Ardealului".

La sfîrşitul lunii octombrie 1595, cu oastea sporită prin forţe venite din Transilvania şi Moldova, Mihai a reluat campania, eliberînd ţara şi alungîndu-i pe invadatori peste Dunăre. În cîteva zile, între 27-31 octombrie 1595, numeroasa oaste inamică a fost pusă pe fugă. „A fost o nenorocire şi un dezastru atît de mare cum nu s-au mai văzut în nici un secol şi nici nu s-a auzit de o asemenea înfrîngere, nicicînd în istorie" nota un alt cronicar otoman, Katîb Celebi, referindu-se la vijelioasa acţiune a românilor.

Eşecul campaniei otomane din 1595 împotriva Ţării Româneşti este recunoscut, de altfel, şi de Abdul Kadîr, care, după retragerea lui Mihai spre munţi, scrie: „Ivindu-se această ocazie, [otomanii] au hotărît incendierea Ţării Româneşti şi a Moldovei şi pustiirea lor, dar s-au înşelat. Apoi, regretînd, şi-au găsit moartea. La sfîrşit, au fost nişte nenorociţi, stăpîni ai propriilor hoituri". Manuscrisul însemnărilor lui Abdul Kadîr — din care publicăm, în traducere, fragmentele referitoare la bătăliile de la Călugăreni şi Giurgiu — se păstrează în două variante: una aflată în Biblioteca Süleymaniye din Istanbul, alta la Österreichische Nationalbibliothek din Viena. O copie microfilmată — folosită de noi — a fost adusă la Arhivele Statului din Bucureşti.

În traducerea textului, am căutat să păstrăm stîngăciile şi particularităţile stilistice ale autorului, nedeprins cu rigorile scrisului. O mărturiseşte însuşi Abdul Kadîr: „Răsplata faptului că am început să adun fapte şi să scriu această carte constă în căutatul în cărţi, în versuri şi în reflecţii asupra compoziţiei literare... Şi scrierea... aparţine unui martor ocular".

Întreruperile în text le-am marcat prin trei puncte, iar intervenţiile explicative le-am dat în paranteze drepte.

Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei.

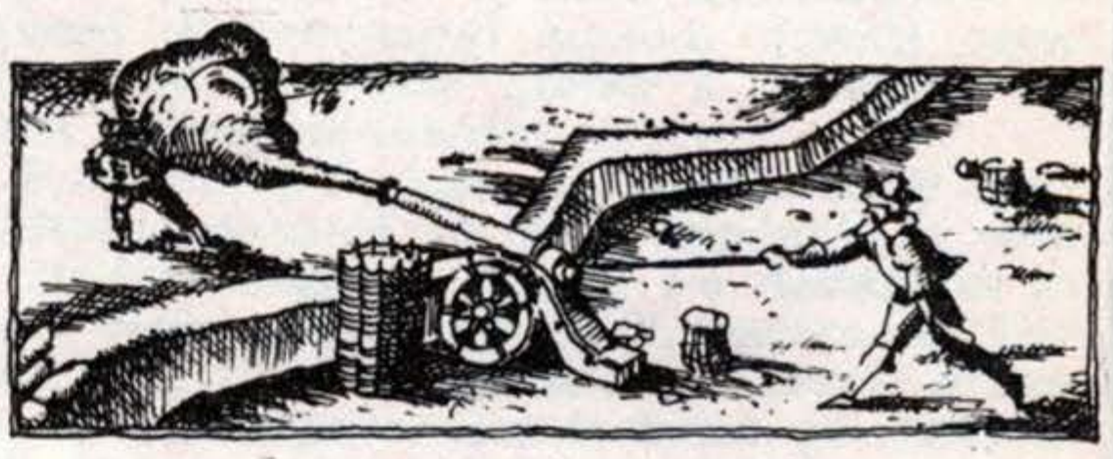

Stejarii de la Călugăreni

În a 14-a zi a lunii zilhigge [20 august] trecînd măria sa, marele vizir, pe malul Ţării Româneşti, s-a dat poruncă [de veghe] caraulelor [paznicilor], iar beilerbeiul Rumeliei şi cercetaşul Mehmed paşa, împreună cu oastea siriană şi cu alţii au fost rînduiţi la aripa dreaptă. Luau parte la expediţie şi unii dintre beii mazili [din provinciile otomane] şi erau peste 30 000 akîngii[1], dobrogeni şi serahori [salahori] şi erau mulţi din oastea de voluntari. Şi aducîndu-se la oaste cîteva iscoade de la Bucureşti, ele au vorbit în faţa marelui vizir Sinan paşa, fiind apoi gonite. Şi s-a confirmat că la Mihai se adunau ghiaurii [românii]. Între timp, locuitorii Ţării Româneşti se risipiseră în vîrful munţilor, iar beiul de Salonic şi beiul de Nicopol au rămas să păzească podul [de peste Dunăre] şi s-a reînnoit porunca [de veghe] deoarece era firman ca nimeni dintre cei din oaste să nu fie lăsat să treacă înapoi. Sosind la schela Rusciuk, prin Marea Neagră şi pe Dunăre, 7 galere cu tunuri şi cu muniţii de la Poartă acestea au rămas să păzească... podul. Iar în a 17-a zi a lunii zilhigge [23 august], plecînd din amintitul loc de popas [trupele], s-au aşezat în faţa unei păduri, la marginea unui sat în ruine şi pe ţărmul unui rîu. Apoi au fost rînduiţi în capătul Călugărenilor, iar în numita trecătoare se aflau foarte mulţi stejari. Fiind o strîmtoare mlăştinoasă, au construit un pod la un capăt al ei. Podul era şubred. Drumul de pămînt avea o lăţime de numai două căruţe. În împrejurimile strîmtorii sus-numite se afla o pădure deasă de stejari. Numai pedestraşii au pătruns...

În trecătoarea Călugăreni, cetele şi-au strîns rîndurile. Apoi, îngăduindu-se odihna, s-au întins corturile şi s-au rînduit tunurile mari împărăteşti, aşezîndu-le pe un loc înalt... Trecînd prin strîmtoare, păzitorii de cai au ieşit în cîmpie, caraulele ajungînd în valea Bucureştilor. În timp ce oştenii se odihneau, s-a ivit din acea vale puzderie de oaste. A fost văzută din corturile care se găseau pe un loc

[1] Trupe de cavalerie otomană, recrutate îndeobşte dintre locuitorii provinciilor mărginaşe ale imperiului.

mai ridicat. Pe cînd păzitorii de cai coseau fînul, caraulele, uimite, s-au aruncat pe cai, iar în rîndurile oştirii [ghiaure] s-au ivit steaguri mari. Veştile trimise de caraule i-au îngrozit pe păzitorii de cai, care se îndreptau spre valea Bucureştilor şi, în goană, aceştia s-au întors la corturi. Din valea Bucureştilor se vedeau cetele ghiaurilor. Ajungînd vestea la marele vizir Sinan paşa, au răsunat trîmbiţele. Şi din aripa comandată de vizirul Hasan paşa, beilerbeiul Rumeliei, sunetele trîmbiţelor au urcat pînă la cer. Deodată, oştile din Rumelia fiind cuprinse de frămîntare, s-a ivit din aripa stîngă călăuza pentru a le scoate la cîmpie, iar cînd a fost nevoie au fost rînduite, cu poruncă, 7 tunuri împărăteşti. Alaiul ienicerilor s-a adunat în partea tunurilor. Atunci cînd s-a făcut cunoscut în chip deslușit că oastea lui Mihai ieşise din strîmtoare, cercetaşii din faţa beilerbeiului Rumeliei au pornit pe cîmpie. Strîngînd rîndurile, au văzut despre ce-i vorba, iar Satîrgi Mehmed paşa a intrat în strîmtoare, împreună cu oastea siriană. Dar nu şi-a strunit calul. Oastea de poartă, strîngîndu-şi rîndurile, măria sa marele vizir a fost împins şi, deîndată, cu mare repeziciune, a căzut de pe scîndurile podului în mlaştină.

Căpetenia seimenilor, împreună cu ienicerii care purtau puşti, au scos din pădurea de stejari un număr de 10 tunuri împărăteşti, aşezîndu-le în vîrful dealului şi au tras în oastea ghiaurilor. Avîntîndu-se pe drumul de mijloc, prin strîmtoare, oştile islamice au ocupat cîmpia, făcînd ca o parte din ghiauri să dea înapoi. S-au luat multe capete. Aşezîndu-şi pedestraşii în partea dinspre pădurea de stejari, ghiaurii şi-au pus puştile şi tunurile în faţa lor. O parte a învins. Ghiaurii care se aflau la gura strîmtorii au intrat în ea, fiind atacaţi în două rînduri de către cei renumiţi [ienicerii] din oaste... Împingîndu-i, i-au făcut pe ghiauri să iasă din strîmtoare şi totul a fost neobişnuit de crîncen.

Fuga

Marele vizir Sinan paşa s-a oprit aproape de capătul trecătorii Călugăreni. Rînduind tunurile în faţa gurii strîmtorii, pedestraşii, ienicerii, împreună cu steagurile, făceau de pază la lumina torţelor, în apropierea tunurilor împărăteşti... Aşteptau să vină oastea formată din cete. Armata de ghiauri păgîni ai lui Mihai cel necredincios a dat foc strîmtorii Bucureştilor. În noaptea aceea, oastea otomană a fost îngrozită...

La sfîrşitul lunii muharrem [6 septembrie-5 octombrie] cea sfîntă oastea a părăsit cetatea Tîrgovişte, lăsînd-o în grija celui preaînalt. S-a aşezat la depărtare de o milă sau două de cetate. Cu vădite eforturi, Ardeleanul [Sigismund Báthory] a adunat ghiauri. A strîns 70 000 ghiauri şi i-a pregătit. S-au îndreptat asupra Tîrgovişteі cu tunuri şi muniţii. Numai că măria sa, marele vizir, împreună cu oastea se afla departe de cetate. Mutîndu-se din acel loc, s-au aşezat în alt menzil [loc de popas]. Venind la vremea prînzului, cetele de ghiauri nelegiuiţi au atacat cetatea Tîrgovişteі, au asediat-o şi şi-au aşezat tunurile în faţa ei. Oastea [otomană] care se afla în Tîrgovişte s-a închis în cetate. Pe creneluri au avut loc lupte. Şi olacii [trimişii, vestitorii] au adus la cunoştinţa măriei sale marelui vizir aceste stări de lucruri. Iar în locul de popas sus-numit se auzea bubuitul tunurilor, pînă în mijlocul oştii. Marele vizir Sinan paşa a dat poruncă să se adune oştenii. Strîngîndu-se oastea din toate părţile, au ieşit pe cîmpie. După ce au ţinut sfat, au luat măsuri ca să se aşeze la Bucureşti. Şi s-au dat porunci oştirii care se afla la Giurgiu să nu lase să treacă pe podul de peste Dunăre pe nimeni dintre cei care veneau de la Bucureşti. Cei care erau însărcinaţi să sprijine expediţia au fost chemaţi şi s-a hotărît trecerea în revistă a trupelor la Bucureşti. Şi în luna sus-numită [muharrem] intenţionînd să meargă din nou la Tîrgovişte, [otomanii] au făcut incursiuni. S-au aşezat pe cîmpia Bucureştilor, cale de două menziluri. Apoi, chemîndu-i, s-a dat poruncă oştii să se odihnească 15 zile. Unii dintre soldaţi duceau cu sine merinde şi nutreţ. Caii şi corturile erau departe. Sperînd în ajutorul hanului tătar, măria sa marele vizir i-a trimis din nou curieri şi s-a străduit să întoarcă oastea din părţile Rusciucului. Dar majoritatea oamenilor făcea negoţ, deoarece se gîndea deacum că e linişte. După aceea, fiecare oştean socotind că vine începutul iernii şi că nu va mai avea nici un motiv de teamă[1], a alergat în grabă spre pod şi, împreună cu căruţele, s-a alcătuit un convoi al robilor... Marele vizir a fost copleşit de grea mînie, poruncind ca, la poarta sa, oastea şi agalele să fie trecute în revistă. Termenul a fost de trei zile. A reînnoit ameninţarea, spunînd că vor fi confiscate averile celor care fuseseră desemnaţi să participe la expediţie şi care, apoi, nu au mai fost aflaţi în tabără.

Ghiaurii lui Mihai se îndreptau asupra Tîrgovişteі cu mare mulţime. De pretutindeni soseau supuşi din Ţara Românească şi Moldova şi, atacînd cetatea cea nouă, au dat foc palăncii construită din lemn uscat. Şi musulmanii care se aflau înăuntru s-au luptat zi şi noapte într-o încleştare

---

[1] Iarna, otomanii întrerupeau campaniile militare.

asemănătoare luptei de la Kerbela[1]. Deîndată ce s-au rugat fierbinte lui Allah cel preaînalt pentru izbăvirea lor, au luat foarte mulţi prizonieri. Dar ghiaurii nelegiuiţi s-au năpustit cu mare năvală asupra sus-numitei cetăţi, dînd foc prafului de puşcă. Oastea islamică nu a putut ocoli suferinţele pricinuite de fum şi de rănile provocate de tunuri şi puşti. În acest fel, s-au luptat 4-5 zile. Din nici o parte nu le-a venit nimeni în ajutor. La sfîrşit, abătuţi... şi-au încredinţat soarta în mîinile lui Allah. Ieşind din cetate, mulţi dintre ei au ajuns în rîndul martirilor, mulţi au fost luaţi prizonieri şi mulţi alţii au fost răniţi. Ghiaurii au distrus cetatea sus-numită, iar marele vizir a adunat trupe auxiliare la Bucureşti. În a 4-a zi a lunii safer [9 octombrie], pe cînd [Sinan paşa] se îndrepta în mare grabă spre Tîrgovişte, după-amiază a sosit vestea înfrîngerii. Ardeleanul şi necredinciosul de Mihai, împreună cu ghiaurii cei nelegiuiţi şi cu oastea rînduită, aveau intenţia blestemată de a provoca pierderi şi, luînd-o pe căi ascunse, că ocupe trecătoarea Călugăreni, spre a-şi aşeza acolo cetele şi să împiedice trecerea oştii islamice. Dar robii cei credincioşi păzindu-se, şi-au dat seama de intenţiile păgubitoare [ale ghiaurilor]. Planurile lor rele au dat greş. Graba şi truda lor de şapte-opt zile de a zădărnici trecerea prin strîmtoare au fost fără rost. Măria sa, marele vizir, cumpănind veştile primite privitoare la situaţia de la Tîrgovişte a hotărît să o lase în seama lui Allah. Căpetenia tunarilor şi cea a armurierilor au primit poruncă, scoţînd în mare grabă tunurile şi muniţiile care se aflau în cetatea Bucureştilor, le-au cărat cu căruţele. S-a trecut în revistă oastea care-i fusese încredinţată lui Satîrgi Mehmet paşa. Împreună cu ienicerii recruţi, acesta a primit poruncă să păzească Vidinul şi Nicopole. Dar li s-a spus să nu se împrăştie, fiind înregistraţi la Bucureşti. Şi s-a strigat ca oastea care se află în ţinutul Bucureştilor să nu plece. Hasan paşa, beilerbeiul Rumeliei, împreună cu oastea Rumeliei a fost pus de strajă, iar merindele oştii de la Bucureşti şi ale altor beilerbei s-au vîndut în tabără. În toiul nopţii, măria sa marele vizir, a chemat trupele, rînduind în faţa sa ienicerii şi tunurile împărăteşti şi, împreună cu cetele de oşteni, din aripa dreaptă şi din cea stîngă, avînd în faţă carele cu poveri a plecat la lumina torţelor. Iar beii cei îndrăzneţi şi-au îndeplinit slujba, mînînd bivolii care cărau tunurile mari şi muniţiile de la Bucureşti. Oastea Rumeliei s-a întors înapoi... În partea cea luminată au fost aşezate tunurile care se aflau mai aproape de oaste, împreună cu 100 tunari... Marele vizir, împreună cu oastea, a trecut în ceasul al 14-lea prin strîmtoarea Călugăreni. S-au odihnit în vechiul loc de popas... În ceasul al 24-lea, beilerbeiul Rumeliei, împreună cu tunurile şi cu muniţiile venite din urmă, au intrat în tabără. Unii, care plecaseră de la Bucureşti, oprindu-se, au isprăvit merindele. În a patra zi, a avut loc o convorbire în tabără şi... au plecat din locul de popas de la Călugăreni, aşezîndu-se pe cîmpia din apropierea malului Dunării, de lîngă cetatea Giurgiu. S-a anunţat în tabără că vor sta acolo trei zile, dar soarta lor a fost pecetluită de providenţă. La sfat, s-au dat aceleaşi dispoziţii pentru toţi ca, întrerupîndu-se circulaţia pe podul de peste Dunăre, nimănui să nu-i fie îngăduit a trece dincolo. În oaste se afla o mare mulţime de robi, împreună cu peste 10 000 care şi trăsuri. Cînd s-a dat poruncă să se adune a cincea parte din pradă, vameşii şi scribii au fost aşezaţi pe pod. Neîntrerupt, timp de două zile, au luat cincimea, iar cîteva care au plecat în goană pe malul Dunării către Nicopole. Trecînd, corăbiile au mers spre Şiştov, Rahova şi Nicopole.

[1] La 10 octombrie 680, în localitatea Kerbela din Irak a avut loc o bătălie pentru supremaţia în stat, între oştile conduse de Huseyn, fiul ginerelui profetului Mahomed şi califul Yazid. Huseyn a fost ucis, iar mormîntul său din această aşezare a devenit, ulterior, un loc de pelerinaj pentru secta şiiţilor.

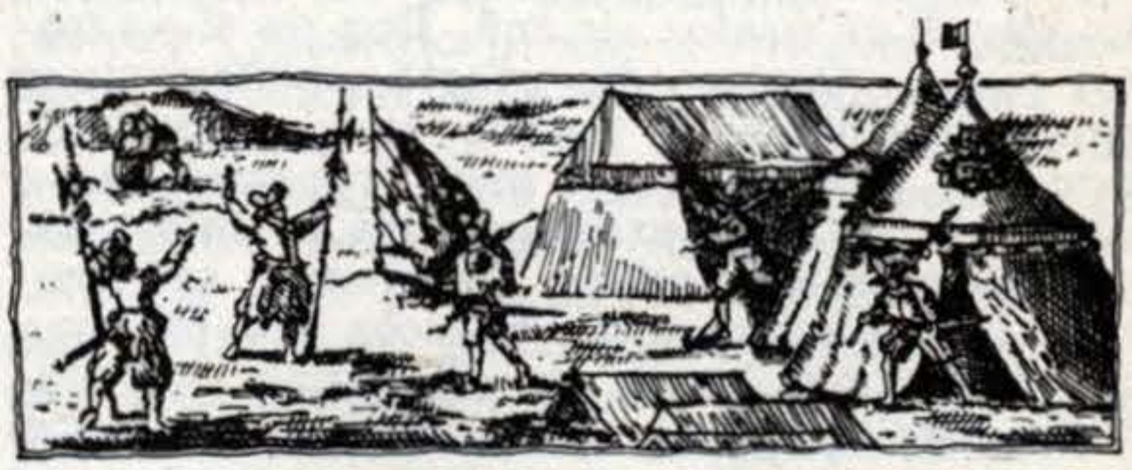

O zi fără seamăn

După ce au plecat de la Tîrgovişte, gloatele ghiaurilor au ocupat repede strîmtoarea Călugăreni, împrăştiindu-se şapte-opt zile. Apoi... cetele ghiaurilor s-au apropiat de Giurgiu... Îndată, în vremea rugăciunii de noapte, corpul ienicerilor aflîndu-se pe pod, a primit paza acestuia. Înspre ziuă, ei au trecut împreună cu alţi oşteni şi s-au instalat pe cîmpul de la Rusciuk. Şi au făcut să treacă oastea. După săvîrşirea rugăciunii de dimineaţă, măria sa marele vizir s-a urcat în luntre şi a trecut în insulă [insula Mocanu] şi eu, sărmanul, mă aflam în capul podului împreună cu tunurile grele împărăteşti, aduse cu mii de strădanii şi de sforţări şi am făcut să intre pe pod căruţele şi tunurile mari şi nişte muniţii. Grosul muniţiilor se afla în seama şi sub supravegherea căpeteniei armurierilor. Şi cît a fost timpul prielnic, au tot trecut fără contenire pe pod, iar o parte a oştii a trecut cu corăbiile şi cu luntrele, căci era un număr nesfîrşit de corăbii fără punte. Oştile islamice s-au adunat în capul podului... Poverile şi lucrurile care se aflau în mulţime erau de preţ. Cînd s-au văzut toate poverile de pe căruţe, cai, catîri şi de pe cămile, mulţimea s-a oprit. Fiii nu mai aveau puterea să-şi strige părinţii. Se trudeau să meargă încoace şi încolo. În acea zi au îndurat prea multe greutăţi şi au mers îngrămădindu-se de atîtea lucruri. Atîţia oameni au pierit căzînd în Dunăre, strigînd

după ajutor. Acea zi din ajunul duminicii a fost fără de seamăn. Dar nu mai rămăsese nimeni dintre caraule în apropierea beilerbeiului Rumeliei.

În timp ce toţi oamenii se străduiau să scape de poverile lor, s-a ivit oastea ghiaurilor tocmai în vremea în care rugăciunea era în toi. Ei şi-au aşezat gloatele pe cîmpia Giurgiului. Şi sosind pe malul Dunării o mulţime de ghiauri, împreună cu tunurile şi patru cete de oaste cu steagurile, au răsunat dintr-o dată puştile pedestraşilor. Aruncînd în aer cu tunurile poverile care se aflau pe pod, ghiaurii au făcut să cadă în Dunăre oastea ce era la mijlocul podului de vase, poverile, cămilele, caii şi catîrii. Unii au căzut în Dunăre iar alţii, care se aflau pe pod, strigîndu-l pe Allah, au fost împinşi în vîltoarea Dunării şi au răzbătut pînă la unele vase plutitoare. Vaietele şi strigătele de ajutor s-au înălţat pînă la cer. Acea zi s-a întipărit în minte ca fiind ziua judecăţii de apoi. Unii au căzut în Dunăre. Vitele au fost părăsite. Fiind cuprinşi de groază, unii au dat dovadă de îndrăzneală, încercînd ca prin salturi aprige să se arunce în Dunăre. Vizirul Hasan paşa, beilerbeiul Rumeliei, a trecut cu luntrea într-o insulă a Dunării. Iar cei care au intrat în cetate, au cercetat-o cu de-amănuntul... Cei asediaţi în cetate au aruncat ghiulele, iar unii nădăjduiau în vreo cale de a-şi găsi scăparea pe malurile Dunării. Şi ghiaurii nelegiuiţi au readus poverile în faţa Giurgiului.

În acea vreme, adunîndu-se la un loc, gloate dintre akîngii, serahori şi iuruci [nomazi] s-au aruncat în luptă. Unii dintre ghiauri au fost trecuţi prin sabie, da şi dintre musulmani au trecut în rîndul martirilor. Iar o parte a robilor luaţi a rămas la ghiauri. Şi oastea islamică ce se afla în tabără la Rusciuk trecînd în insulă şi-a aşezat tunurile împotriva gloatelor de ghiauri... Ghiaurii, la rîndul lor, au împresurat cetatea Giurgiu. Şi aşezînd tunuri mari au tot venit asupra ei timp de trei zile şi trei nopţi. De douăzeci de ori au luat-o cu asalt. Comandantul cetăţii, împreună cu gaziii [viteji], s-au luptat cu ghiulele şi cu gloanţe, înfruntînd focurile şi tunurile ghiaurilor. Cei ce se aflau în cetate au rămas sleiţi de puteri. De nicăieri nu sosea vreun ajutor. Vizirul serdar se pregătea la Rusciuk, dar nu a putut trece Dunărea şi a aruncat în aer tunurile înspre oastea ghiaurilor. În a zecea zi a lunii safer [15 octombrie], ghiaurii nelegiuiţi au ocupat cu asalt cetatea Giurgiu. A fost o asemenea luptă cum nu a fost decît la Kerbela; o parte dintre gaziii ce se aflau înăuntrul cetăţii au căzut în Dunăre, iar alţii au scăpat şi au trecut în rîndul martirilor. Iar cel care era comandantul cetăţii a pierit ca un gaziu şi ca un martir. Iar Mihai şi fiul Ardeleanului nu au mai contenit în năvala lor... şi au căzut [mulţi] dintre musulmanii înspăimîntaţi dinlăuntrul cetăţii...

Cuvînt introductiv şi traducere de Cristina FENEŞAN, cercetătoare la Institutul de studii Sud-Est Europene, Bucureşti

1 MAI 1939: O GLORIOASĂ PAGINĂ DE ISTORIE

(Urmare din p. 9)

cu 40 ani, se afirma cu un neasemuit curaj în activitatea revoluţionară, şi-a împletit strîns viaţa cu istoria partidului şi a patriei.

Un rezultat de uriaşă însemnătate al operei de construcţie socialistă este realizarea unităţii întregului popor în jurul Partidului Comunist Român. Desfiinţînd clasele exploatatoare, orînduirea socialistă a realizat o autentică unitate social-politică a tuturor claselor şi păturilor societăţii noastre, a creat şi creează condiţii pentru manifestarea plenară a energiilor tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, a tuturor fiilor şi fiicelor ţării, români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi, unitatea poporului fiind un nesecat izvor de forţă pentru noi şi mari înfăptuiri, pentru înaltul prestigiu de care se bucură România în lume.

Expresia cea mai grăitoare a schimbărilor fundamentale petrecute în aceşti ani în structura socială a ţării, precum şi a perspectivei unirii tot mai strînse şi apropierii claselor şi păturilor sociale în procesul înaintării spre comunism, al făuririi poporului muncitor unic, este Frontul Unităţii Socialiste. Creat din iniţiativa secretarului general al partidului, preşedintele Republicii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, ca organism politic permanent, revoluţionar, democratic, Frontul Unităţii Socialiste asigură cadrul organizatoric larg de participare a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, la conducerea societăţii, la înfăptuirea programului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism.

Azi, la împlinirea a patru decenii de la memorabilele evenimente din mai 1939 şi a 35 ani de la crearea Frontului Unic Muncitoresc, în anul celei de-a 35-a aniversări a insurecţiei naţionale armate antifasciste şi antiimperialiste din august 1944, poporul român se află mai unit ca niciodată în jurul partidului, în frunte cu secretarul său general.

Gîndindu-ne la calitatea nouă a unităţii naţiunii noastre socialiste, ne vin în minte învăţămintele pe care poporul nostru le-a desprins din mersul istoriei şi pe care secretarul general al partidului, preşedintele Republicii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu le aprecia astfel: **„Unitatea de acţiune a clasei muncitoare, a tuturor forţelor progresiste naţionale a constituit întotdeauna factorul determinant al victoriilor“, lupta unită a maselor populare „a fost aceea care a asigurat lichidarea orînduirii burghezo-moşiereşti şi instaurarea puterii clasei muncitoare în alianţă cu ţărănimea, a făcut posibil ca poporul să devină stăpîn pe destinele sale, să-şi făurească conştient viitorul liber, să edifice cu succes societatea socialistă pe pămîntul României“.** Prin lupta unită a maselor muncitoare, sub steagul partidului, vor fi înscrise în marea carte a biruinţelor României socialiste noi fapte de creaţie durabilă în opera de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a ţării spre comunism.

Evoluția stilistică a monedei dacice

Dr. GABRIEL ILIESCU

Cercetarea istorică a evidențiat, în special în ultimele decenii, contextul larg în care s-a afirmat și dezvoltat străvechea civilizație geto-dacică, una dintre principalele civilizații antice de pe continentul european. În evoluția culturii materiale și spirituale a geto-dacilor au fost remarcate unele asemănări cu civilizațiile popoarelor cu care strămoșii noștri s-au aflat în contact într-o anumită etapă istorică. Aceste interferențe se observă și în evoluția monedelor dacice, care au similitudini cu cele grecești și celtice. De altfel, pe teritoriul Daciei, primele monede au început să circule încă din preajma anului 300 î.e.n. Erau tetradrahme de argint, emise după moartea regelui Filip II al Macedoniei (359-337 î.e.n.)[1]. Ele au pe avers capul lui Zeus, iar pe revers „Călărețul olimpic". La scurt timp, triburile dacice au început să emită ele însele monede, similare cu aceste tetradrahme — realizate probabil cu ajutorul unor gravori greci veniți din Sud, de la care au luat și primele ștanțe (tipare) monetare.

De asemenea, se pot constata asemănări ale simbolurilor de pe monedele dacice cu unele motive celtice, încă la începutul sec. III î.e.n.

Un fapt caracteristic pentru această perioadă îl constituie existența așa-numitelor monede-tribale, fiecare tip dintre acestea corespunzînd unui trib sau grup de triburi dacice. Astfel, se individualizează mai multe tipuri de monede dacice, răspîndite în Banat, Oltenia, Muntenia, Moldova și Transilvania. Monedele dacice apar ca expresie a unei arte originale, care le deosebește fundamental în evoluția lor de celelalte tipuri monetare, respectiv cele grecești sau celtice.

Procesul istoric de unificare a triburilor dacice într-un stat centralizat, puternic, independent, este reflectat și în evoluția emisiunilor monetare, a difuzării și circulației lor în cuprinsul Daciei. Între anii 150-70 î.e.n., pe măsura adîncirii procesului de centralizare și a unificării structurii politice și economice a statului dac, numărul tipurilor monetare se reduce, restrîngîndu-se la patru, corespunzător a patru mari uniuni de triburi. În compoziția aliajului, proporția de cupru crește, atingînd peste 70%; în perioada anterioară predomina argintul, care se găsea în monezi în proporție de 80-90%. Stilizarea reprezentărilor este extremă, gravura monetară căpătînd mai mult un caracter de grafică monetară. Cele patru tipuri de monede din această perioadă sînt răspîndite astfel: în Muntenia Centrală (tipul Vîrteju-București) în Nord-Estul Munteniei și Sudul Moldovei (tipul Inotești-Răcoasa); în Oltenia (tipul Aninoasa-Dobrești); în Transilvania (Mediașul-Aurit, Aiud-Cugir, Rădulești-Hunedoara, Chereluș). Particularități deosebit de interesante prezintă monedele de tip Rădulești-Hunedoara: pe unele serii monetare, figura umană (prezentînd mai curînd caracterele unei măști din teatrul antic) este atît de mult stilizată, încît reprezentarea este făcută în două planuri: din față și din profil.

Existența acestor tipuri de monede corespunde dezvoltării maxime a uniunilor de triburi daco-getice, prin unirea cărora se ajunge la statul centralizat și independent dac de sub conducerea marelui rege Burebista.

Pentru consolidarea politică și economică a noului stat dac, Burebista a simțit necesitatea emiterii unui singur tip de monedă, (care va fi de tipul dinarului republican roman) semnificînd de fapt autoritatea unică, centrală. Cele 14 stanțe monetare descoperite la Tilișca-Sibiu, precum și numărul mare de tezaure datînd din această perioadă (180, cuprinzînd peste 20 000 monede) atestă o intensă activitate monetară, expresie a gradului înalt de dezvoltare a vieții economice în timpul domniei lui Burebista.

Avîndu-și perioada de apogeu între anii 300 și 100 î.e.n., arta monetară geto-dacică

[1] *Magazin istoric.* nr. 2/1979.

scriu istorie •

este profund originală. Deşi prezintă similitudini cu tipul monetar grecesc şi uneori cu cel celtic, ea creează o monedă de argint cu expresie viguroasă, cu nimic inferioară celei greceşti, iar sub raport artistic reuşeşte să realizeze adevărate capodopere ale măiestriei monetare universale.

a.

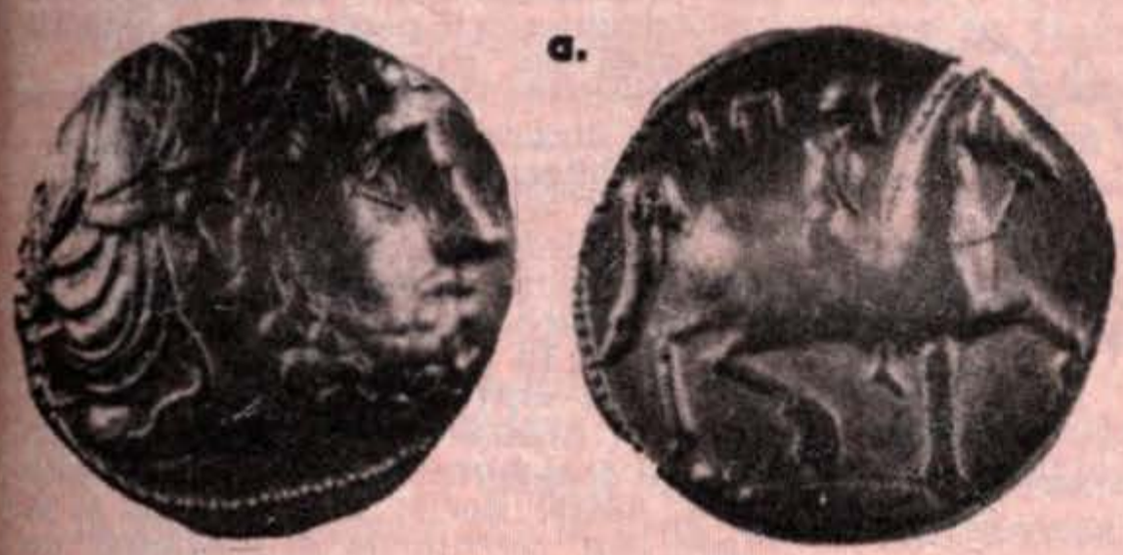

b.

c.

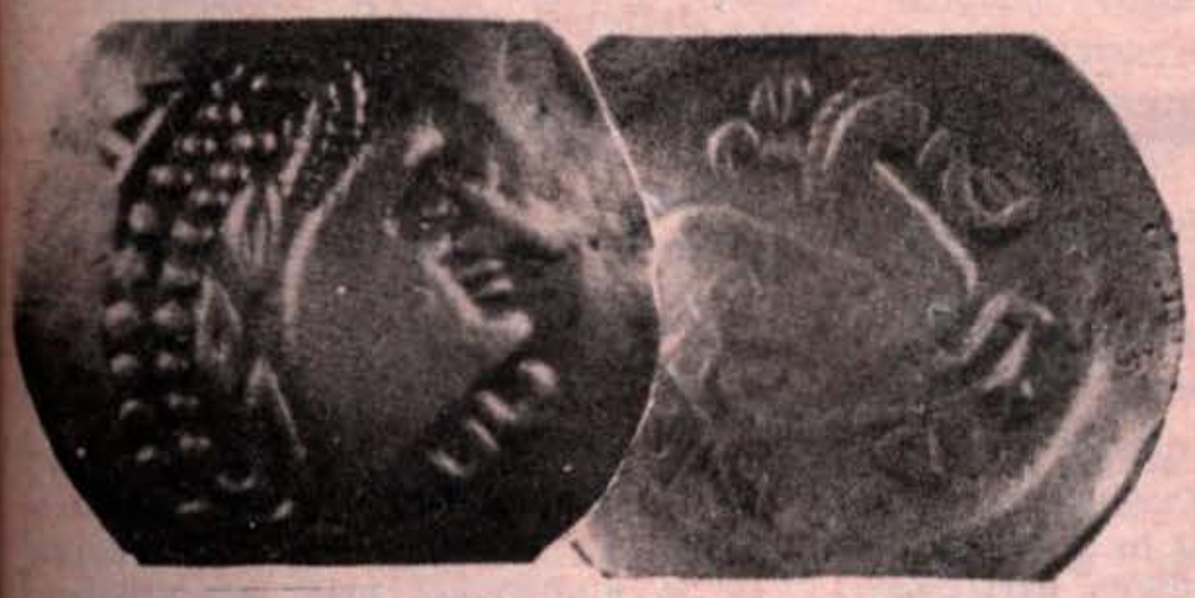

Cîteva monede dacice, (avers şi revers) din colecţia autorului: a) *tip Banat;* b) *tip Prundu-Jiblea;* c) *tip Aiud-Cugir*

VECHI IZVOARE ALE ISTORIEI PATRIEI

(Urmare din p. 20)

că în Ungaria creştinarea s-a produs abia în anul 1001), episcopul Gerhard a fost prins de răsculaţii împotriva noii religii din Buda şi aruncat de pe muntele ce-i poartă astăzi numele. Spre finele secolului, el a fost sanctificat, începutul secolului următor marcînd şi apariţia *Legendei*.

Legenda sfîntului Gerhard are — cum precizam mai înainte — două forme (una mare şi alta prescurtată) şi ambele au circulat în diferite variante. Cel mai vechi manuscris al formei mari este păstrat la Veneţia, sub denumirea *Codex Sagredo* şi a ajuns în oraşul lagunelor pe la 1400, probabil odată cu transferul moaştelor Sf. Gerhard la biserica Santa Maria e Donato, de pe insula Murano. Acest codice a stat la baza cărţii întocmită de umanistul Arnoldus Wion şi publicată în 1597 tot la Veneţia. Exemplare complete ale acestei lucrări se află în prezent la British Museum din Londra, Biblioteca Nazionale „Marciana" (Veneţia) şi Biblioteca Centrale Nazionale (Florenţa).

Biblioteca universitară din Padova deţine şi ea un manuscris, cu puţine excepţii identic cu cel utilizat de Wion, dar, în mod cert, ulterior *Codexului Sagredo*. Manuscrisul la care istoricii au făcut cele mai dese referiri (fiind publicat şi în *Scriptores Rerum Hungaricarum*, Budapesta, 1938) este cel din fosta Bibliotecă imperială din Viena (azi Österreichische National-Bibliothek) şi a fost transcris pe la 1500. Copistul a făcut unele modificări în text, introducînd noi elemente şi „modernizînd" unele toponimice după rezonanţa maghiară a epocii (de pildă, Morisena este numită, într-un loc, Moroswar). De aceea credem că pentru o imagine cît mai exactă a realităţilor descrise de Legendă trebuie folosit *Codex Sagredo*.

Forma mică a *Legendei* a suferit, spre deosebire de cea mare, mai puţine modificări. Şi aceasta oferă informaţii preţioase de natură social-economică.

În sfîrşit, de foarte mare importanţă în cunoaşterea evenimentelor şi a evaluării modificărilor unor toponimice este chiar lucrarea episcopului Gerhard, *Deliberatio*, scrisă pe la 1045; originalul, după care s-a tipărit o ediţie mică în 1790, la Alba Iulia, se află în prezent la Bayernische Staats-Bibliothek din München.

Prin răspîndirea sa (variante ale *Legendei Sfîntului Gerhard* se mai află la Stuttgart, Bruxelles, München, Cracovia, Roma, Paris), această scriere se impune ca una dintre cele mai grăitoare izvoare ale luptei pentru dezvoltare liberă, de sine stătătoare purtată de poporul român cu aproape zece veacuri în urmă.

Prof. MACK THOMSON:

Istoricii americani se pregătesc pentru Congresul de la București

Pentru a lua cunoștință de problemele legate de pregătirea celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice (C.I.S.I.), ce va avea loc la București, în 1980, istoricul american Mack Thomson a vizitat, în noiembrie 1978, țara noastră ca oaspete al Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S. România. Profesor la departamentul de istorie la Universitatea din California (din 1962), apoi între 1971-1974 decan, M. Thomson este astăzi directorul executiv al Asociației Americane de Istorie (A.H.A.= American Historical Association).

În timpul vizitei sale, M. Thomson a avut convorbiri cu prof. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, prof. Ștefan Ștefănescu, decanul Facultății de istorie și directorul Institutului de istorie „N. Iorga", cu acad. prof. Ștefan Pascu, cu alți istorici români.

Într-o convorbire avută la redacția noastră, prof. Mack Thomson ne-a răspuns la cîteva întrebări.

Vă rugăm să ne vorbiți despre istoricul și preocupările Asociației Americane de Istorie.

Asociația Americană de Istorie a fost fondată în 1884. Bazele ei au fost puse de cei mai remarcabili cercetători și oameni de știință ai Americii în domeniul istoriei. A.H.A. rămîne și astăzi cea mai vastă și cea mai activă organizație neguvernamentală a istoricilor din Statele Unite. Ea numără în prezent peste 15 000 membri și include 65 societăți afiliate. Asociația se ocupă cu promovarea studiilor privind istoria americană și istoria universală și, de asemenea, cu păstrarea documentelor și materialelor istorice.

Asociația Americană de Istorie are o susținută activitate editorială. Printre publicațiile sale se numără *Revista americană de istorie*, numeroase bibliografii de literatură istorică, documentare, sinteze și publicații profesionale.

Asociația organizează anual o adunare la care iau parte 4 000-5 000 oameni de știință. La ultima noastră adunare am fost bucuroși să salutăm prezența unui distins coleg din Republica Socialistă România, profesorul Dinu C. Giurescu[1].

Întîlnirea noastră anuală are drept scop de a dezbate rezultatele, tezele și ipotezele cercetărilor istorice. Juriul adunării acordă numeroase premii pentru rezultate deosebite în cercetarea istorică. A.H.A. are meritul de a fi fost unul din principalii fondatori și sprijinitori ai congreselor internaționale de științe istorice, jucînd un rol activ, important, cu ocazia diferitelor congrese. Iată de ce sîntem profund interesați de Congresul internațional de științe istorice care va avea loc la București.

Cum întîmpină istoricii din S.U.A acest al XV-lea Congres internațional de științe istorice ce se va ține la București?

A.H.A a proiectat în acest an mai multe studii în vederea participării noastre la al XV-lea Congres internațional de științe istorice.

Datorită rolului activ pe care l-au avut congresele anterioare, Asociația noastră și-a asumat un rol substanțial în organizarea participării delegației americane la Congresul de la București din anul 1980. Lista participanților la Congres a fost stabilită cu o deosebită atenție, pentru că dorim ca delegația Statelor Unite să fie deosebit de reprezentativă pentru poziția specialiștilor din S.U.A. În scopul realizării acestui deziderat, Asociația Americană de Istorie a stabilit cum se va putea selecționa un grup de participanți la Congres de un nivel cît mai înalt. Totodată, Asociația a propus inițierea unui program de călătorii de studii, nu prea costisitoare, atît ale istoricilor din Statele Unite, cît și ale istoricilor americani aflați peste hotare, pentru a putea lua parte la Congres.

În vederea Congresului și ca un nou aspect al activității noastre, A.H.A. va publica un volum cuprinzînd douăzeci și unu de eseuri. Subiectul îl reprezintă aprecierea desfășurării recentelor cercetări și sugerează viitoarele direcții de dezvoltare ale istoriografiei în Statele Unite.

Aceste activități reflectă angajamentul nostru în promovarea unor relații mai bune cu istoricii din alte țări. Astfel dorim să încurajăm și să facilităm cercetările și schimbul de experiență atît pentru istoricii americani, cît și pentru cei străini în S.U.A.

Rolul Asociației Americane de Istorie la Congresul din 1980 va fi de a încuraja prin acest mijloc instituțional schimburile istoriografice internaționale, ale căror ramificații se întind dincolo de un congres sau altul. Informarea Congresului de la București asupra activităților Asociației va servi nu numai la cunoașterea de către celelalte țări a cercetărilor istoriografiei americane, dar și la asigurarea unui contact de durată cu istoricii din restul lumii.

Fiind prima dv. vizită în România, vă rugăm să ne spuneți impresiile cu care plecați după convorbirile și contactele avute cu istoricii români.

Trebuie să spun că am fost foarte plăcut impresionat de discuțiile avute cu oamenii de cultură români în legătură cu organizarea Congresului. Sînt convins că pregătirea acestuia va fi făcută **excelent** și se va crea un climat propice pentru discuțiile științifice. Doresc să mă reîntorc la București în 1980. Sper să-mi reînnoiesc prieteniile cu colegii români, care au fost atît de generoși și de ospitalieri la prima mea vizită. Am acum prilejul să le mulțumesc prin amabilitatea revistei **Magazin istoric.**

Interviu realizat de
Ioana URSU,
Natașa DUMITRACHE

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1978.

NICOLAE IORGA

martor și cronicar al timpului său

BIANCA VALOTA CAVALLOTTI

Una din cele mai recente lucrări despre Nicolae Iorga, volum apărut în 1977 în Italia, aparține unei descendente a marelui nostru istoric, Bianca Valota Cavallotti. Este vorba de o carte ce întrunește calități de biografie și eseu, de exegeză și de comentariu istoric, realizate cu o eleganță stilistică și un talent publicistic autentice, care onorează calitățile de cercetător ale nepoatei lui Nicolae Iorga.

Prof. Bianca Valota Cavallotti este membră a Institutului de istorie medievală și modernă la Universitatea din Milano, unde coordonează activitatea sectorului de cercetări asupra istoriei Europei Răsăritene. Ea este, de asemenea, membră a Comisiei italiene pentru alcătuirea colecției de documente asupra istoriei Balcanilor, colecție patronată de U.N.E.S.C.O. Prof. Bianca Valota Cavallotti este colaboratoare a revistelor Rivista Storica Italiana, Nuova Rivista Storica, Revue des Études Sud-Est Européenes. **Ea este una dintre activele intelectuale devotate cooperării culturale italo-române și în prezent deține postul de secretar general al Centrului de studii istorice româno-italiene de la Milano.**

Publicăm în continuare cîteva pagini din volumul Nicola Iorga. **Titlul, subtitlurile și notele aparțin revistei** Magazin istoric.

De mulți ani, savantul român era amenințat de legionari cu moartea; în cîteva rînduri, împotriva lui s-au comis atentate. După instaurarea dictaturii legionaro-antonesciene, în timp ce trupele germane se instalau în țară, Iorga a fost obligat să-și desființeze ziarul[1] și să se retragă din viața politică și de la Universitate. Puțin timp după aceasta, la 28 noiembrie 1940, un grup de legionari l-au ridicat de la vila sa din Sinaia, unde se retrăsese pentru a putea lucra la cel mai prețios proiect: acela de a scrie o mare istorie universală. Cadavrul său a fost găsit în ziua următoare la marginea unei păduri în apropiere de satul Strejnic[2].

La înmormîntare, în pofida încercărilor de intimidare ale legionarilor, care amenințau să tragă cu mitralierele asupra cortegiului funerar, a luat parte o mare mulțime: conștiința democratică și antifascistă din țară se simțea profund lovită prin pierderea celui mai ilustru reprezentant al său, prin dispariția unuia din cei mai mari adversari din țările Sud-Estului Europei ai politicii Reichului nazist.

Asasinarea savantului român a avut și în străinătate un profund ecou: 47 universități din întreaga lume au arborat steagul de doliu. Într-o emoționantă cuvîntare, pronunțată la un post de radio american, istoricul de artă francez Henri Focillon[3], adresîndu-se conaționalilor săi, arăta că asasinarea savantului român reprezenta „o victorie" a reacțiunii europene. Iorga — spunea Focillon — a fost unul dintre militanții de frunte pentru desăvîrșirea statului național-unitar român; colosala sa operă istorică, precum și cea de om de acțiune, a arătat lumii unitatea seculară a poporului său. Mișcat de amintirea unei trainice prietenii cu cel dispărut, Focillon continua; „Nimeni n-a inspirat vreodată atît de puternic și de nobil viața. De la înălțimea celor 70 ani, Iorga îi domină pe tineri, ca o faleză încă scăldată de lumină".

Dispărea astfel, în timp ce Europa era prada dramaticului război mondial, savantul

[1] **Neamul românesc,** editat la București între 1906-1940 (cu unele întreruperi). A militat pentru desăvîrșirea unității politice a poporului român; în ultimii ani a avut o pronunțată atitudine antifascistă.

[2] **Magazin istoric,** nr. 11/1970.

[3] Henri Focillon (1881-1943), cunoscut istoric de artă și estetician francez.

Savantul Nicolae Iorga, înconjurat de o parte din familie, în curtea casei din București, str. Bonaparte, nr. 6, în anii '30.

În prim plan, de la stînga la dreapta — Zulnia Iorga, mama savantului; Nicolae Iorga; Catinca Iorga, soția sa; Lucia Bogdan, sora d-nei Iorga; în al doilea rînd: Valentin, fiul mai mic al profesorului, arhitect; Graziella Chirescu, nepoată (fiica Floricăi Iorga-Chirescu); Magda Iorga, fiica istoricului, pictoriță; Aurel Bogdan, fratele d-nei Iorga; Dumitru Chirescu, ginerele profesorului și soțul Floricăi Iorga; Florica Iorga-Chirescu, fiica savantului. Fotografie aflată la Biblioteca Centrală de Stat. Identificare făcută de Liliana Pippidi — o altă fiică a lui Nicolae Iorga

care, prin erudiție, tindea cu pasiune spre împlinirea ultimului și celui mai ambițios proiect: o mare istorie universală în zece volume, denumită de el **Istoriologia umană.** Această operă urma să fie scopul ultim, logica încoronare a unui îndelungat studiu, a unei vaste munci de cercetare și a unei profunde meditații dovedite încă de la primele lucrări din tinerețe.

O concepție organică asupra istoriei

Într-adevăr, un examen cît de sumar al operelor savantului demonstrează o concepție organică asupra istoriei și o integrare a fiecărui studiu într-o perspectivă unitară, în care lucrările noi le completează pe cele anterioare, constituind, astfel, țesătura unui desen mereu mai amplu.

Observații ale unui nespecialist asupra istoriei antice, apărută în 1916 la București, este prima lucrare a lui Iorga — care încă din tinerețe studiase culturile greacă și latină — unde istoricul își propune, în lumina formației sale de medievist să dea noi perspective și să interpreteze în mod original istoria universală antică. În 1920, Iorga scrie **Istoria literaturilor romanice în dezvoltare și legăturile lor,** o vastă frescă a culturii europene din evul mediu tîrziu pînă în timpurile moderne. În același an, tipărește lucrarea **Dezvoltarea așezămintelor politice și sociale în Europa;** urmează **Elemente de unitate ale lumii medievale, moderne și contemporane,** în trei volume: **Papi și împărați** (1921), **State și dinastii** (1922) și **Revoluții politice și întregiri naționale** (1923). Toate aceste lucrări de istorie universală formează, prin concepția metodologică și amplitudinea de orizont, preludiul primei mari sinteze de istorie universală — **Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité,** apărută la Paris (1926-1928). Iorga folosește aici, cu multă măiestrie, metoda comparativă pe care și-o însușise în cursul lungii sale experiențe de savant și de om de cultură. Învățatul român pune în relație situații și evenimente istorice uneori foarte îndepărtate în timp și spațiu, regăsind legăturile adînci dintre episoade pînă atunci insuficient interpretate, ajungînd să articuleze, treptat, o serie de teze de mare importanță în istoria universală.

Poporul român, a cărui identitate națională a reconstituit-o

cu multă pasiune în succesivele ei manifestări de-a lungul milenarei sale istorii, devine astfel parte integrantă și inseparabilă a unui ansamblu mult mai vast de popoare și națiii care trăiesc, suferă, luptă, influențîndu-se reciproc, fără încetare, colaborînd în felul acesta la edificarea comună a istoriei și la evoluția generală a omenirii. Lumea barbară și lumea greco-romană, Europa medievală și statele naționale, revoluțiile și crizele noii societăți industriale sînt analizate din unghiul relațiilor care există între ele. Uneori, prin simple apropieri sau suprapuneri de nume, de dinastii, de străzi, de porți, de piețe, de orașe, de instituții — totul într-o neobosită căutare de legături de interdependență între fapte și fenomene, într-o perspectivă revelatoare. Această operă, care nu-și propune să fie o lucrare de informare și cu atît mai puțin de consultare, este mai ales una de interpretare a faptelor, presupuse de autor a fi cunoscute de lector. Din pricina structurii ei particulare, cartea este greu accesibilă, cerînd o vastă experiență istorică și o atenție greu de menținut pe parcursul celor patru dense volume din care este alcătuită. Nerenunțarea de către autor la nici un element care i se pare revelator pentru infinita complexitate a omului — și deci și a fenomenului istoric — în căutarea liniilor fundamentale ale dezvoltării societății umane, face din această operă o lucrare semnificativă pentru oricine dorește să cunoască evoluția tematicii și metodologiei lui Iorga, și care rămîne, și azi, motivul cel mai valid dintre cele care te împing la lectura cărții.

La această metodă de concepere a istoriei universale Iorga ajunsese — după cum însuși scrie în prefața operei citate — din nevoia unei sinteze, din ce în ce mai mult simțită în istoriografia europeană a vremii. Prima fază de tratare a acestei istorii universale, de intensă prospectare a arhivelor — începută cu marea mișcare de cercetare de la începutul sec. XIX — tindea să se piardă în erudiție și în proliferarea detaliilor. Aceste amănunte, scria savantul român, nu sînt complet inutile pentru autor, dar nu fac parte decît într-o mică măsură dintr-o sinteză istorică, la care toți specialiștii, printr-o verificare aprofundată a oricărui punct specific, au datoria de a-și aduce contribuția într-o altă formă decît printr-o simplă prezentare de detalii.

Încă de la intervenția sa la Congresul istoricilor de la Londra, în 1913, trasase deja vastul program pe care începuse să-l realizeze: acela de a conserva, de la un cap la altul unitatea naturală și indisolubilă care poate perfect domina haosul faptelor, tumultul influențelor.

Spre sfîrșitul vieții, el reamintea că obiectul cercetării istoricului trebuia să fie acest drum general al umanității, unitar și organic, adică o manifestare a gîndirii, a sentimentului și voinței umane, care își au originea în timpuri foarte îndepărtate, în care se poate vorbi despre om altfel decît din punct de vedere antropologic, deoarece permanent — pe linia de dezvoltare care aparține tuturor popoarelor — națiunile se aliniază; și fiecare să fie introdusă și prezentată mai ales atunci cînd apare ca un element nou și decisiv în cadrul curentului general care traversează secolele și închide toată esența spirituală și toate manifestările vitale ale tuturor popoarelor.

Necesitatea utilizării acestei metode, atît în scrierea cît și în predarea istoriei, a fost revendicată de Iorga și într-o celebră prelegere academică. Istoria ne învață — arăta el — că în această lume nu ne aflăm în fața unor lucruri care sînt interesante prin ele însele, care trăiesc prin ele. Fiecare din ele provine dintr-un trecut care trăiește în el și care include germenii unui viitor gata să se deschidă. Din cele mai vechi timpuri — continua istoricul — pe căi de-abia întrevăzute sau ignorate, s-au adunat spontan elementele care vor fi concurat la crearea unei noi forme de viață, care au izvorît atuncea într-un loc determinat și care, sub aceeași formă, nu vor mai fi niciodată în vreun loc.

În 1940, Iorga a început să scrie **Istoriologia umană,** care trebuia să aibă 10 volume și din care au rămas numai prefața și notițele primelor două, ce se referă la civilizația Orientului antic. Ultima dorință a bătrînului învățat, atît de influențat de cultura sec. XIX, era aceea de a transmite metoda sa istorică pe care a dezvoltat-o în cursul experienței de savant, adică de a sintetiza erudiția, cu nenumăratele ei informații istorice, într-un vast sistem „universal", dar nu în mod abstract-filozofic, ci mai degrabă uman. Prezentarea evenimentelor, scria Iorga, trebuia făcută în modul în care acelea concură și colaborează la acel mare lucru, cel mai mare dintre toate, pe care îl constituie însăși viața umană. Pentru aceasta era nevoie să faci o strictă selecție între acestea. Nu toate lucrurile fac parte din însuși țesutul vieții de-a lungul secolelor. Foarte interesantă în sine, valoarea poate fi mică, cîteodată chiar inexistentă. Numai ceea ce este caracteristic trebuie să fie ales din multitudinea de cunoștințe care, mai ales în timpurile mai recente, este revelator. Iar cu cele care au rămas după această selecție, este nevoie să stabilim puneri de acord cu alte evenimente corespondente, din altă epocă și legate de alte grupuri umane. Aceasta este concepția dinamică a istoriologiei, opusă acelor prezentări statice care informează, dar nu interesează sau clarifică decît prin artificii facile.

Omagiul savanților străini

Desigur, date fiind sugestiile atît de variate și dispersate în tratarea istoriei oferite de Iorga, nu îți este prea ușor să înțelegi evoluția concepției metodologiei sale. În încercarea de a deslușI mersul evenimentelor, savantul pare să caute noi echilibre și noi căi între tendințe și criterii uneori contrastante. Pe de o parte, Iorga are un puternic sentiment al continuității și perenității faptului istoric; pe de altă parte, savantul încearcă să afle ineditul existent în factologie și să generalizeze faptele. Romantic și în același timp

evoluționist, asociază criteriul interconexiunii dintre diversele aspecte ale activității umane cu atenția acordată tipicului, „semnificatului", cum spune el.

„Există personalități științifice — scria Miron Constantinescu — a căror siluetă se estompează de-a lungul timpului și a căror operă suferă și ea atacul inexorabil al timpului; există altele cărora îndepărtarea le conferă dimensiuni niciodată atinse pînă atunci, fiind vorba în acest caz de efectul unei iradiații spirituale nebănuite sau de strălucirea unei existențe într-o oarecare măsură exemplară. Opera și personalitatea lui N. Iorga sînt dintre acelea care capătă amploare în perspectiva istorică". Iorga este savantul care capătă un relief particular pe fundalul României din ultimii ani ai sec. XIX și primele decenii ale sec. XX; o personalitate care s-a impus cu putere atenției contemporanilor suscitînd aprobări entuziaste ori sentimente de ură, niciodată însă indiferență.

Martor și cronicar al realităților timpului său, Iorga reprezintă o figură complexă, uneori contradictorie, care a avut un cuvînt de spus în formarea principalelor tendințe culturale române ale epocii și a reprezentat cu strălucire cultura românească în străinătate, bucurîndu-se, mai ales după primul război mondial, de renume internațional în toată perioada interbelică.

Ascendentul său în străinătate a crescut, în special după primul război mondial, fără întrerupere. La congresele internaționale de istorie, ca și la alte întîlniri ale savanților, la Societatea Națiunilor, în contactele cu personalitățile politice din toată Europa, oriunde prezența lui putea fi utilă prestigiului statului român, cuvîntul său avea greutate; în România, casa istoricului era un loc de întîlnire a savanților și ziariștilor din diferite țări ale lumii. La aniversarea a 60 ani de la nașterea lui Iorga, a apărut la Paris, din inițiativa lui F. Lot, Charles Diehl și Ch. Bêmont, o amplă culegere de eseuri, sub titlul **Melanges offerts à M.N. Iorga par ses amis de France et des Pays de langue française.** Cartea înmănunchează șaizeci de studii ale istoricilor francezi, elvețieni și belgieni; în comitetul de redactare figurează, printre alții, mari savanți ca: H. Hauser, G. Glotz, Em. de Martonne, J. Carcopino, H. Capitant, H. Focillon și Mario Roques. Lucrarea este, desigur, cea mai semnificativă dintre numeroasele volume omagiale dedicate istoricului român

Încercînd să-i contureze personalitatea, rectorul Universității Columbia (S.U.A.) spunea în anul 1930: „Iorga este una dintre cele mai extraordinare personalități ale timpului nostru... Dacă el ar fi venit dintr-o țară mare, și nu dintr-un stat mic, așa cum este cazul, lumea întreagă s-ar fi grăbit să-l aclame, oferindu-i omagiul admirației pe care-l merită geniul său. Dar va veni o vreme cînd se vor prăbuși barierele ridicate de sentimentele care astăzi ne împiedică să recunoaștem adevărata valoare a omului fără să ținem seama de originea sa". După savantul american, Iorga sintetiza la cel mai înalt nivel problemele „istoricilor balcanici", poate fiindcă era cel mai cunoscut dintre ei și pentru că era unicul care știuse să vadă cu claritate problemele din țara sa într-un context mai amplu, ancorate profund în realitatea înconjurătoare.

Viața și personalitatea lui Iorga reprezintă o problemă tipică: problema istoricului angajat „total", care trăiește permanent drama trecerii de la analiza istorică la practica politică de fiecare zi. Deși cunoaște limitele de acțiune ale științei istorice, savantul român nu pregetă să-i angajeze pe contemporani pe marea linie a dezvoltării relatate de istorie pentru prospectarea viitorului. În concordanță cu concepția sa plenară asupra istoriei, Iorga are o profundă simpatie pentru om, un sentiment renascentist față de complexitatea experienței umane și, în fine, conștiința necesității ca orice operă istorică să fie expresia cea mai complexă a gîndirii și creației umane.

În românește de Carmen ROMAN

PLANȘELE NOASTRE

① **Alexandria,** cunoscutul roman popular ce evocă faptele lui Alexandru Macedon, marele comandant ce s-a confruntat și cu geto-dacii, a circulat în copie și în Țările române. Un manuscris împodobit cu miniaturi, din care am reprodus imaginea alăturată, a aparținut unui renumit copist, Năstase Negrul (**Arrian despre geto-daci,** p. 14)

② Buenos Aires la sfîrșitul sec. XVIII. În medalion: tîrg în capitala Argentinei (**Bernardino Rivadavia,** p. 51)

③ Timișoara la începutul sec. XX

④ Cîteva dintre comorile aflate în interioarele Kremlinului: aur, argint, rubine, smaralde, safire, diamante și perle, lucrate de giuvaergiii moscoviți din a doua jumătate a sec. XVII; în centru, marele steag (2,20 m × 6,30 m) al țarului Ivan cel Groaznic (1530-1584) (**Povestea stelelor Kremlinului,** p. 42)

TABAC

Album istoric românesc

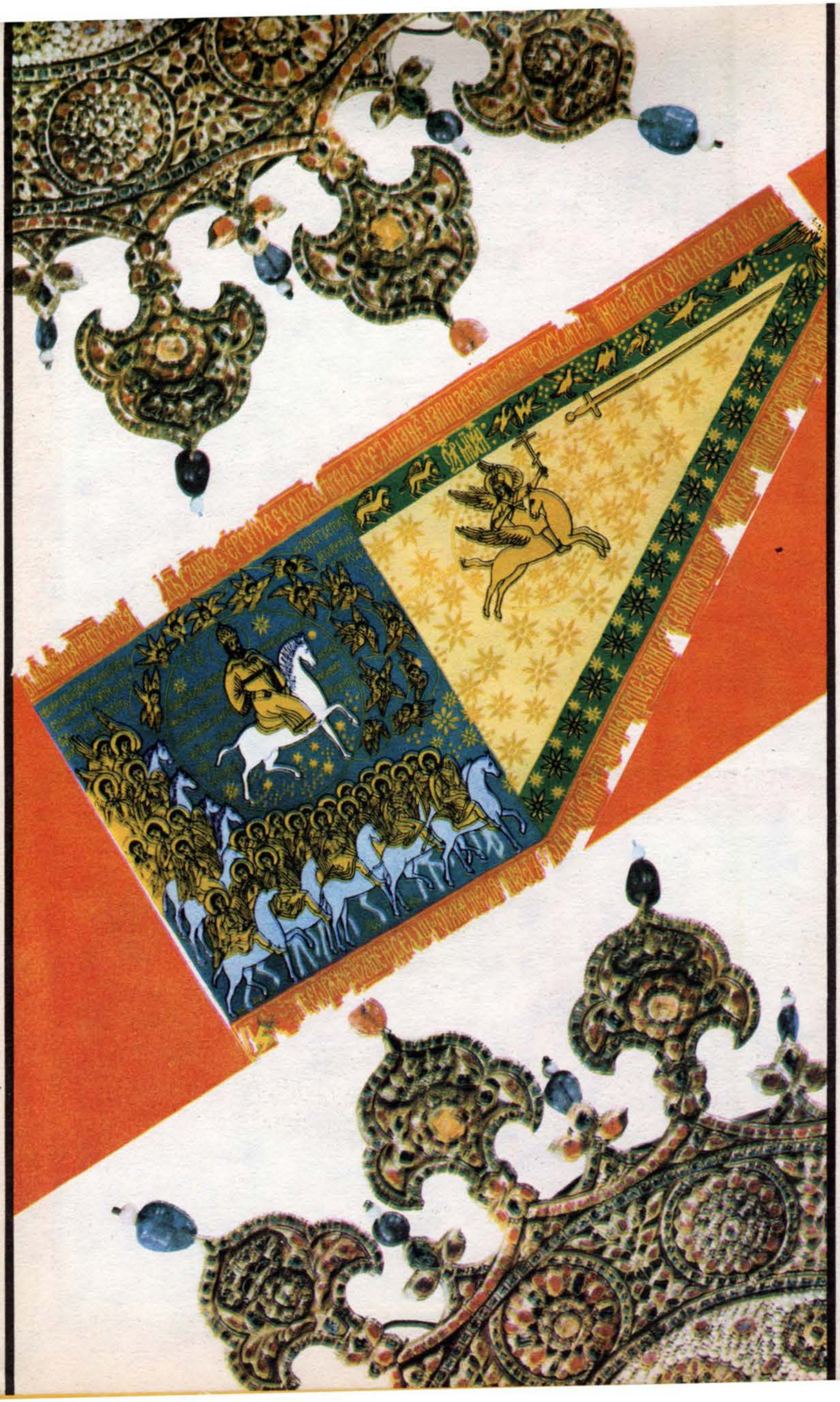

Dr. DIMITRIE GEROTA

„Republica — stare superioară a dezvoltării politice a democrației"

Acad. ION FĂGĂRĂȘANU,
IOANA URSU

„Doctorul Gerota este înainte de toate un admirabil tehnician; metodele și procedeurile sale sînt cunoscute în toată lumea medicală. Lucrările sale sînt de o valoare extraordinară și figurează cu cinste în manualele reputate de anatomie... Multe capitole din știința medicinii sînt puse la punct și unele refăcute prin cercetările dr. Gerota... El este, de asemenea, un inovator de seamă în tehnica chirurgicală. Introduce în țară radiografia și radioterapia, modificînd procedeele întrebuințate pînă atunci. Chirurg practician, dr. Gerota ajunge la un grad de siguranță atît de extraordinar încît reputația sa în țară este aproape fără pereche".

Sînt cuvinte prin care Victor Babeș, definea, în 1916, într-o ședință a Academiei Române, personalitatea științifică a celui care era primit în rîndurile membrilor corespondenți ai înaltului for științific. Ele ar fi suficiente pentru a ilustra contribuțiile științifice de prim ordin aduse de dr. D. Gerota în cîteva domenii de bază ale dezvoltării științelor medicale românești.

Născut la 17 iulie 1867 la Craiova, Gerota și-a luat doctoratul în medicină în 1892, după care a obținut o bursă acordată de Ministerul Instrucțiunii Publice pentru perfecționarea de studii în Franța și Germania pe timp de patru ani. În această perioadă a lucrat pe lîngă cei mai mari chirurgi și urologi din Franța și Germania, fiind numit, în 1895, de către profesorul Waldeyer, asistent la Institutul de anatomie din Berlin. Tot atunci a publicat o lucrare de specialitate, prin care definea o nouă metodă pentru studierea vaselor limfatice, cunoscută azi în toată lumea sub numele de „metoda Gerota".

Întors în țară, printr-o muncă perseverentă, a urcat în fiecare an noi trepte universitare. Chiar în anul revenirii sale în patrie, în 1897, a fost numit profesor la catedra de anatomie de la Școala de Belle Arte din București, unde l-a avut ca student pe sculptorul Constantin Brâncuși, pe care mai tîrziu îl va ajuta cu o bursă lunară în timpul studiilor sale în străinătate și de care va fi legat printr-o trainică prietenie pînă la sfîrșitul vieții. Doi ani mai tîrziu, a reușit, ocupînd primul loc, la concursul de medic secundar al Eforiei spitalelor civile, în specialitatea chirurgie; în același an, a fost angajat de Ministerul de Război pentru a preda cursul de radiologie la Institutul medico-militar din București, fiind primul medic radiolog la noi în țară. **În 1913 a fost numit profesor titular la a doua catedră de anatomie topografică, unde a creat și un laborator de anatomie.**

În 1909 și-a inaugurat la București un spital propriu. În actul de fundație, găsit recent, se menționa: „În această clădire destinată a fi spitalul meu particular pentru bole [boli] chirurgicale și faceri [nașteri] voi îngriji atît bolnavi care vor putea plăti, cît și dintre aceia care nu vor putea plăti". Promisiunea făcută a fost onorată de dr. Gerota pînă la sfîrșitul vieții, adică pînă în 1939; 20-25% din paturile spitalului său au fost destinate asistenței medicale gratuite.

Laudă şi recunoştinţă pentru ţăranul român

Meritelor sale fundamentale ca om de ştiinţă dr. Gerota le-a adăugat pe cele ale unui democrat convins şi luptător pentru cauza celor mulţi. S-a interesat de ridicarea nivelului general de sănătate a poporului, a blamat public regimurile politice burgheze din timpul său care nu acordau atenţia cuvenită ocrotirii sănătăţii naţiunii. S-a ridicat, totodată, vehement împotriva corupţiei şi a nedreptăţilor, a atacat monarhia — pe care a considerat-o instituţie perimată şi dăunătoare progresului social şi politic — s-a afirmat ca un apărător curajos „al celor mulţi şi năpăstuiţi...".

Monitorul oficial, din 27 iunie 1918, relatează o intervenţie la o şedinţă a Senatului la care participa ca senator al Universităţii din Bucureşti. Luînd cuvîntul în cadrul răspunsului la mesajul tronului — moment în care, de regulă se formulau numai elogii — dr. Gerota a spus: „Sîntem datori să atragem dreapta şi binevoitoarea atenţiune a Coroanei asupra ţăranilor noştri, pătura săracă a ţărănimii, proletariatului nostru, pătura care a făcut cele mai mari jertfe [în războiul pentru desăvîrşirea statului unitar naţional]..., avem datoria ca în Scrisoarea-Mesagiu ce o adresăm Maiestăţii Sale să accentuăm că aceştia, ţăranii, ei sînt acei care au dat totul pentru ţară; şi avutul, şi sîngele, şi viaţa lor... Ţăranii nu s-au ascuns, nici n-au recurs la protecţie ca să scape de front; cînd a sunat goarna, ei au plecat cei dintîi fără şovăire, fără murmure, lăsînd familia în urma lor... Cadavrele acestora au umplut şanţurile fronturilor! Ei au completat regimentele distruse şi au umplut golurile lăsate de cei morţi!". Exprimîndu-şi profunda recunoştinţă faţă de cei care se jertfiseră pentru apărarea independenţei ţării şi realizarea statului naţional unitar, prof. Gerota menţiona: „Mă adresez de la această tribună, vouă, mame îndurerate... şi vă zic: mîngîiaţi-vă..., că din corpurile copiilor voştri iubiţi, care au însămînţat tot pămîntul ţării... va răsări floarea dreptăţii şi a dezrobirii voastre...".

Gîndindu-se la viitorul ţării sale, socotea că: „Nu putem începe munca de reclădire pînă ce nu vom denunţa cu toată sinceritatea relele şi defectele organizării noastre naţionale... pentru ca, cunoscîndu-le, să le schimbăm în viitor... În numele democraţiei româneşti — continua el — în mijlocul căreia, prin meseria mea, mă cobor mai des decît se coboară conducătorii partidelor, prevenim şi anunţăm vechile ca şi actualul guvern că dacă se va continua guvernarea după vechile sisteme, în pătura nedreptăţită în care clocotesc suferinţele îndurate va izbucni setea de răzbunare în contra clasei stăpînitoare de pînă acum".

Generozitate faţă de lumea suferindă

Fidel convingerilor sale democratice, prof. D. Gerota s-a ridicat în apărarea drepturilor şi libertăţilor democratice pentru toţi cetăţenii ţării, indiferent de naţionalitate, aşa cum prevedea Constituţia din 1923. Prof. D. Gerota nu a pregetat să denunţe diversiunea antisemitismului, folosită de extrema dreaptă nu odată cu sprijinul cercurilor reacţiunii de peste hotare. El a făcut-o de la catedră, a făcut-o în senatul universitar, a făcut-o în scris cu o exemplară consecvenţă democratică, patriotică, umanistă, subliniind că excesele şi discriminările a căror expresie era antisemitismul sînt profund străine de tradiţia istorică românească.

Prof. D. Gerota s-a manifestat, totodată, ca un adversar hotărît al camarilei lui Carol II. El a tipărit şi multiplicat în locuinţa sa, o publicaţie clandestină, intitulată *Crezul nostru*, pe care o distribuia prin poştă intelectualilor din întreaga ţară.

La 18 noiembrie 1935, într-un articol intitulat *Monarhia cu camarilă sau Republică?*, cerea abdicarea lui Carol II şi trecerea neîntîrziată la forma de stat republicană: „Neam fi aşteptat ca cel puţin după suirea pe tron şi după ce a jurat pe Constituţie, regele Carol II să aibă o atitudine de demnitate şi conformă acelui jurămînt. Dar realitatea a fost alta: regele Carol II a dovedit şi de astă dată că nici vîrsta, nici rolul de rege nu l-au schimbat; el a rămas acelaşi om, cum a fost prinţul Carol: legile ţării pentru el n-au valoare; interesele ţării sînt subordonate intereselor şi ambiţiilor sale personale; morala şi etica sînt fleacuri bune pentru alţii; jurămînt, cuvînt de onoare, adevăr, ruşine... preţuiesc pentru regele Carol tot atît cît istoria documentată ne spune că preţuiau pentru prinţul Carol al României. El nu numai că nu s-a gîndit să strîngă şi să consolideze partidele politice, pentru a le utiliza în folosul ţării, ci, din contră, el este autorul destrămării şi fragmentării acestor partide în 16 grupuleţe, pentru ca acum, în deriziune, să apeleze la unirea lor...

Cel mai just răspuns pe care poporul român trebuie să-l dea ar fi *proclamarea Republicii*... Republica într-un stat democrat este starea superioară a dezvoltării politice, este negaţiunea monarhismului şi a absolutismului".

În încheierea pamfletului său, prof. D. Gerota scria: „Sînt sigur că cele spuse de mine vor fi criticate şi combătute cu acuzaţiuni şi insulte de cei care sînt şi acei care aşteaptă să vină la putere. Ştiu că se va cere şi obţine darea mea în judecată. Nu e nimic; o aştept. Dar, sînt convins că foarte mulţi mă vor aproba şi vor fi alături de ideea mea.

Ştiu că idealurile mari şi evolutive n-au pătruns prin porţile ferecate ale palatelor, ci prin ferestrele sparte cu pietre din stradă de către poporul răsculat".

Aşa cum prevedea, în urma acestui pamflet, în noiembrie 1935, a fost arestat şi încarcerat la închisoarea Malmaison. În semn de protest contra acestei măsuri, studenţii Facultăţii de Medicină au declarat grevă şi au anunţat, prin manifeste lipite pe zidurile Capitalei, că dacă profesorul lor, „arestat pentru a fi spus adevărul", nu va fi eliberat, ei vor extinde greva la facultăţile de medicină din întreaga ţară. Sub această presiune, guvernul a cedat şi l-a pus în libertate.

Prof. D. Gerota a continuat să manifeste aceleaşi atitudini prin care dezavua abuzurile camarilei regale.

La finele anului 1936, a fost arestat a doua oară, întemniţat la Jilava şi trimis în faţa instanţelor militare. Dar dezbaterile unui asemenea proces, care urma să se desfăşoare public în prezenţa corespondenţilor de presă, n-au convenit lui Carol II; procesul a fost amînat fără termen şi prof. D. Gerota repus în libertate. Pentru a doua oară, monarhul n-a avut autoritatea morală să-l înfrunte pe medicul care se bucura de un real prestigiu în opinia publică.

La 3 martie 1939, prof. D. Gerota a încetat din viaţă, în vîrstă de 72 ani. Fără îndoială că cele două arestări au contribuit la agravarea bolii sale de inimă.

Cînd în martie 1939, Academia Română a consacrat o ultimă şedinţă renumitului savant, profesorul Constantin Rădulescu-Motru şi-a încheiat cu următoarele cuvinte elogiul adresat memoriei defunctului: „Pe lîngă aceste însuşiri, el mai adaugă una, cea mai frumoasă însuşire: generozitatea faţă de lumea suferindă... Nu a existat om strîmtorat de boală şi nevoi, care, apelînd la doctorul Gerota, să nu fi găsit o asistenţă generoasă la sanatoriul său".

Acesta a fost omul de ştiinţă, medicul, profesorul, omul de omenie, patriotul luptător împotriva nedreptăţii sociale şi naţionale, Dimitrie D. Gerota.

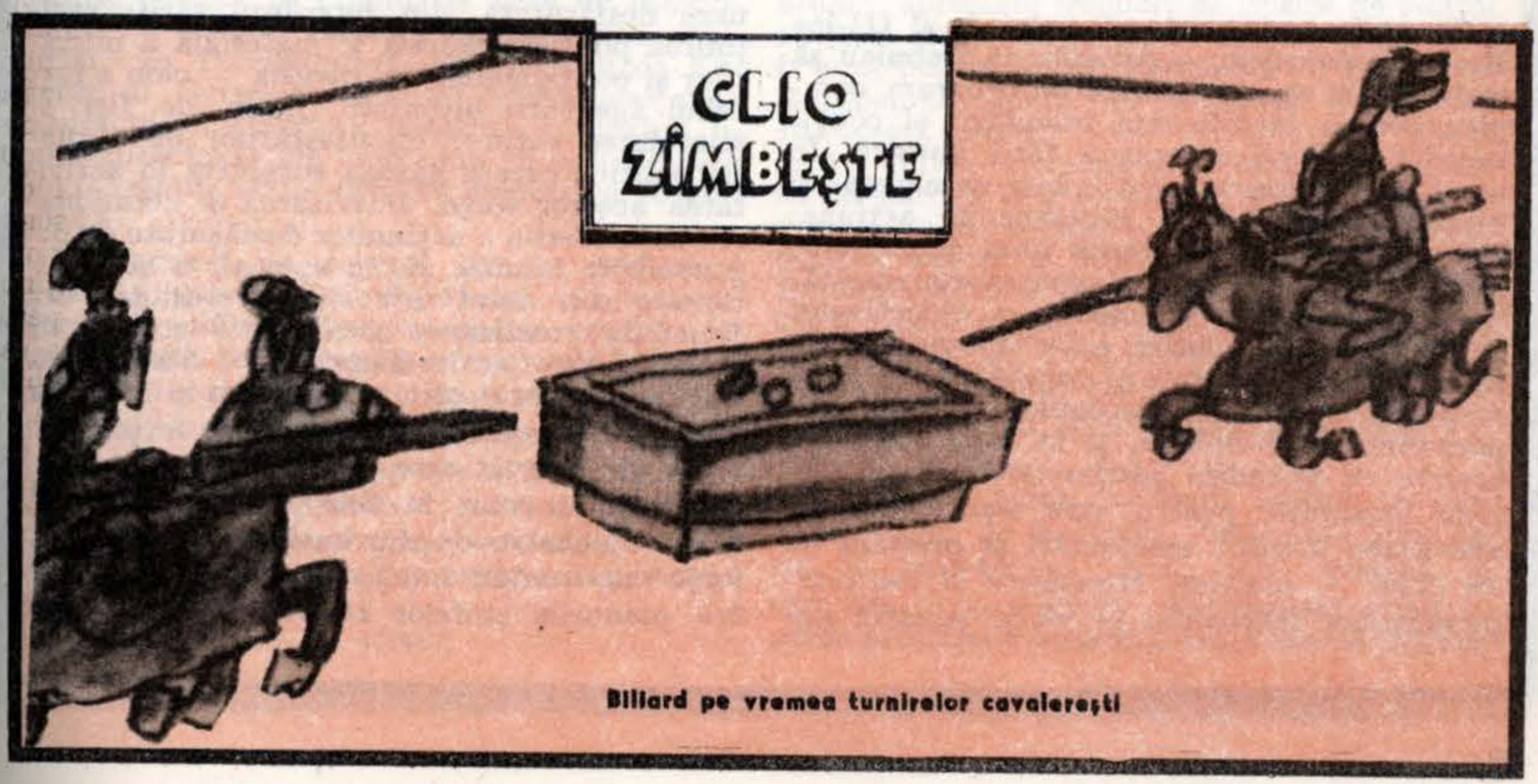

Biliard pe vremea turnirelor cavalereşti

PROIECTELE DIPLOMAȚIEI HITLERISTE VIZEAZĂ ROMÂNIA

GEORGE G. POTRA

„Poziția noastră [a Germaniei — G.G.P.] față de răsturnarea lui Titulescu este determinată de faptul că, de la terminarea războiului, pe tărîm internațional, Titulescu a jucat un rol conducător acolo unde era vorba să se întreprindă ceva, în mod deschis sau pe ascuns, împotriva Germaniei. Titulescu era un adversar categoric al oricărei revizuiri, cît de limitate, a situației create prin Tratatul de la Versailles și, printr-un sistem de pacte de tot felul, s-a străduit să întărească această stare și s-o facă ireversibilă".

Aprecierea este extrasă dintr-o circulară trimisă de Ministerul de Externe german, la 25 septembrie 1936, majorității oficiilor diplomatice germane, apreciere în care era expusă poziția guvernului hitlerist față de eliminarea lui Nicolae Titulescu din viața politică a României, la 29 august 1936. Atitudinea net antirevizionistă și antirevanșardă a României își găsea astfel o condamnare nevoalată în aprecierea cancelariei diplomatice naziste care, în felul acesta, atrăgea atenția asupra necesității de a înfrînge prin orice mijloace hotărîrea fermă a poporului român, a oamenilor politici care i-au înțeles vrerea și i-au exprimat cu adevărat interesele, de a rezista prin toate forțele încercărilor de subordonare, aservire și cucerire ale Germaniei hitleriste.

Un atu strategic...

Cercurile guvernante ale celui de-al III-lea Reich se dovedeau conștiente că trebuiau să elaboreze și să urmărească un program complex pentru modificarea orientării și conținutului politicii externe a țării noastre. În acest scop, hitlerismul a folosit numeroase și diverse modalități și mijloace de acțiune: atacuri directe, cu ajutorul unui imens material de propagandă și contrapropagandă, împotriva liniilor directoare, a obiectivelor și acțiunilor de politică externă românească, răstălmăcite, denigrate și combătute în toate chipurile, împotriva factorilor politici responsabili din România, și în mod special a acelora cu atitudini antifasciste și antihitleriste declarate, pentru care s-au constituit adevărate dosare; amenințări și presiuni de tot felul — politice, economice și militare; permanente intruziuni în viața noastră politică și economică, în scopul de a cîștiga poziții cheie, care să permită o acțiune de subminare desfășurată din interiorul țării; sprijinirea politică, morală și materială a mișcărilor și politicienilor de dreapta — cum a fost cazul agenturii hitleriste Garda de fier — stimularea tuturor manifestărilor de disoluție politică care-și găseau sorgintea în activitatea acestor forțe, activizarea și coordonarea de la Berlin a acțiunilor desfășurate de organizațiile fasciste și, în special, a celor hitleriste din sînul minorității germane din România; realizarea unei vaste acțiuni de subversiune antiromânească, desfășurată atît în interiorul țării noastre, cît și în afara hotarelor ei; colaborarea cu toate forțele interne și externe care vizau o modificare a statuquoului creat în Europa prin tratatele de pace încheiate după primul război mondial, forțe manifestînd înțelegere și simpatie pentru planurile statelor fasciste; organizarea,

pe cont propriu sau în colaborare cu alte forțe reacționare, a unor comploturi pentru înlăturarea indezirabililor.

Pe acest front invizibil sau, uneori vizibil, al luptei împotriva României au acționat concomitent — fie paralel, fie în colaborare, fie, nu de puține ori, divergent, ca urmare a intereselor specifice, departamentale și a geloziilor personale — Ministerul de Externe (Auswärtiges Amt), Ministerul de Război (Reichswehrul), Oficiul de politică externă al Partidului Național Socialist al Muncii din Germania (Aussenpolitisches Amt der N.S.D.A.P.) ș.a. Preocupările României pentru încheierea unui pact de asistență mutuală româno-sovietic, urmărite de diplomația românească și conducătorul ei la acea vreme, Nicolae Titulescu, cu un plus de coerență începînd din a doua jumătate a anului 1935, după ce regele Carol II și-a dat asentimentul în acest sens, au sporit îngrijorările cercurilor conducătoare ale celui de-al III-lea Reich. Cercurile conducătoare naziste și-au sporit eforturile pentru blocarea și înlăturarea unei asemenea eventualități, concentrîndu-și acțiunile, în noile condiții ale sfîrșitului anului 1935 și începutului anului 1936, pentru realizarea obiectivelor pe care și le propuseseră vizavi de România. Temerile hitleriste privind dezvoltarea relațiilor româno-sovietice pe linia colaborării în acțiunea de asigurare a păcii și securității colective în Europa aveau în vedere în primul rînd proiectatul pact de asistență mutuală dintre U.R.S.S. și România, proiect al cărui protocol va fi negociat și parafat de altfel punct cu punct de Titulescu și Litvinov la 21 iulie 1936[1].

Legația germană din România a realizat o analiză metodică a conținutului relațiilor româno-germane, formulînd — pe baza constatărilor pe care acestea i le permiteau — o serie întreagă de propuneri pentru îndeplinirea obiectivelor pe care regimul hitlerist le urmărea în privința țării noastre. Deosebit de relevant, în acest sens, este raportul politic adresat la 1 ianuarie 1936 de însărcinatul cu afaceri germane în România, Wilhelm von Pochhammer, Ministerului de Externe al Germaniei (raport nesemnalat pînă acum în istoriografia noastră), conturînd liniile directoare ale unui plan de acțiune care ar fi trebuit să fie urmărit împotriva României.

Consacrînd un capitol aparte problemei politicii generale a României, diplomatul german sublinia complexitatea poziției în care se afla țara noastră la mijlocul deceniului 4, ambivalențele care se puteau identifica în atitudinea cercurilor guvernante românești. Pe întreg parcursul raportului său, pornind de la această constatare primordială, von Pochhammer sugera sau recomanda, direct și indirect, ca — avînd în vedere importanța economică și strategică a țării noastre în planurile viitoare ale celui de-al III-lea Reich — Berlinul să aducă politicii sale față de București acele corective de tactică și strategie care, în urma acțiunii unui număr de factori obiectivi și subiectivi, să determine guvernul român să iasă din starea de pînă atunci și să procedeze la o reorientare a politicii sale externe în conformitate cu interesele de fond ale Germaniei.

Inaugurînd partea forte a raportului său, von Pochhammer ataca acea chestiune care — din punctul de vedere al Berlinului — a fost și a rămas, o lungă perioadă de timp, problema cheie a relațiilor germano-române și anume, poziția României față de Uniunea Sovietică. „Se poate admite — sublinia însărcinatul cu afaceri german la București — așa cum am arătat constant în rapoartele mele, că Titulescu sprijină personal, cu putere, un pact al României cu Rusia; există, desigur, motive serioase pentru a presupune că un succesor posibil nu ar continua o apropiere de Moscova cu aceeași intensitate cu care o face Titulescu dar este, desigur, la fel de adevărat că factori obiectivi — poziția geografică a României și slăbiciunea sa atît ca stat, cît și ca putere militară — vor constrînge orice succesor să urmeze același drum, pînă ce și dacă Germania nu-i va ajuta pe conducătorii români să înțeleagă că ea a devenit, o dată mai mult, un factor al puterii politice în Europa de Sud-Est". Nu este deloc greu să se deslușească ce se află în spatele unor asemenea formule. Se sugera să se acționeze energic pentru a determina România să renunțe la apropierea de Uniunea Sovietică.

Prin von Pochhammer, diplomat cu mare experiență, dotat cu acut simț politic, metodic, cu capacitate de anticipare, care în acel moment îndeplinea atribuțiile de șef al oficiului diplomatic al Germaniei, Berlinul era avertizat asupra implicațiilor negative pe care cantonarea diplomației germane doar la modul și mijloacele de acțiune de pînă atunci, apreciate implicit ca lipsite de simțul realului și al perspectivei, de coerență, le-ar fi avut pentru politica germană în Sud-Estul Europei, în general, în România, în special. În acest context, von Pochhammer evoca încă o dată — convins că asemenea argumente nu puteau lăsa insensibili pe cei cărora le destina raportul său — elementele de ordin politic, militar și economic care făceau din România un atu strategic de cea mai mare însemnătate pentru urmărirea și îndeplinirea scopurilor celui de-al III-lea Reich și sublinia că aceste țeluri vor fi slujite „numai dacă Germania se va face văzută și simțită" în această zonă.

Formulînd acest deziderat pentru factorii responsabili de la Berlin, în primul rînd cei de la Auswärtiges Amt, dar, desigur, și din alte departamente, documentul sintetiza unele principale direcții și mijloace de acțiune

[1] Magazin istoric, nr. 1/1967.

Titulescu şi Litvinov (stînga) aflaţi în vizită la Londra în martie 1936, cu ocazia sesiunii Consiliului Societăţii Naţiunilor, întrunit pentru a dezbate pătrunderea armatei hitleriste în zona demilitarizată a Renaniei

pe care Germania trebuia să le urmărească în România pentru a-şi atinge scopurile.

Pentru cei ce ar remarca absenţa, din raportul diplomatului german, a propunerilor privind aspectele economice, se impune precizarea că acestea au constituit obiectul a foarte numeroase discuţii purtate la nivelul factorilor responsabili ai mai multor departamente ale celui de-al III-lea Reich, ca şi al unor telegrame, note, rapoarte, adresate Ministerului de Externe sau unor ministere cu profil economic de la Berlin de către Legaţia germană de la Bucureşti, de alte servicii germane din România, ca şi al unui mare număr de instrucţiuni adresate, pe de altă parte, de organismele centrale de la Berlin reprezentanţelor diplomatice, economice şi consulare germane de peste hotare.

...pentru o posibilă intervenţie

O atenţie specială a fost acordată lui Carol II. Raţiunile unei asemenea acţiuni propuse de Legaţia germană de la Bucureşti se identifică în luarea în considerare a unor factori ca: rolul pe care Carol II îl avea în stat, dorinţa şi perspectivele creşterii efective a acestui rol şi, în mod special, în domeniul elaborării şi aplicării politicii externe româneşti, aprehensiunile şi rezervele regelui faţă de o mai mare apropiere româno-sovietică,

caracterul instabil şi orgoliul nemăsurat ale monarhului, îndelungatul conflict dintre Carol II şi propriul său ministru de Externe.

Avîndu-se în vedere că regele „a pledat întotdeauna pentru o colaborare rezonabilă cu Germania", dar că el „a fost foarte nefavorabil influenţat împotriva Germaniei de azi prin propaganda ostilă, aparent de origine franceză", însărcinatul cu afaceri german recomanda ca acesta „să fie cu mai multă regularitate informat — şi aceasta, pe cît posibil, nu prin canale oficiale — cu privire la Germania; aceasta trebuie făcută prin rudele sale germane, cu care trebuie să menţină în acest scop relaţii strînse sau, ceea ce ar fi şi mai eficient, prin Curtea britanică". „Aşa cum se vede din acest post — continua von Pochhammer — noi am putea colabora mai mult cu Anglia în problemele României; pentru că, în ceea ce priveşte Rusia, se poate presupune că interesele Angliei aici coincid cu ale noastre şi, exact în acest moment, Anglia foloseşte cu succes legăturile Curţii sale atît la Atena, cît şi la Belgrad".

Ţinem să precizăm că faţă de Carol II, cercurile conducătoare ale celui de-al III-lea Reich au manifestat, atît pînă în 1936, cît şi după aceea, atitudini contradictorii. Două ni se par definitorii. Cercurile diplomatice şi militare, grupate în jurul Ministerului de Externe şi Ministerului de Război, i-au acordat monarhului român mai multă atenţie, acţionînd, într-un fel sau altul, pe cale oficială sau particulară, pentru capacitarea sa în direcţia intereselor germane. Fruntaşii naziști au manifestat însă o marcată rezervă faţă de regele român, dublată nu de puţine ori de un real dispreţ, deşi — şi în cazul acestora — nu au lipsit încercările de dialog; sînt ilustrative în acest sens demersurile făcute pe lîngă Carol II, în iarna şi primăvara lui 1935 de către Alfred Rosenberg, şeful Oficiului de politică externă a Partidului Naţional Socialist al Muncii din Germania, prin agentul şi aventurierul Radu Lecca.

Diplomatul german atrăgea deopotrivă atenţia asupra necesităţii de a se desfăşura o muncă statornică pe lîngă cercurile militare româneşti, îndeosebi cele ale Marelui Stat Major. Von Pochhammer recomanda, „ca absolut esenţial" în acest sens, numirea unui ataşat militar german rezident la Bucureşti; el avansa, de asemenea, propunerea ca acesta să fie ales în persoana colonelului Tschunke, pe atunci ataşat militar german la Praga şi Bucureşti, care „se bucură de relaţii personale foarte bune cu regele" şi a cărui „colaborare în această privinţă ar fi de mare importanţă în anul care vine". Neîndoielnic, Legaţia germană la Bucureşti vedea în această măsură un element însemnat pe linia asigurării unei informări proprii mai bune şi a exercitării unei influenţe mai puternice, constante şi directe, asupra lui Carol II.

O altă direcţie principală de acţiune era aceea pe care von Pochhammer o sugera a se realiza pe lîngă oamenii politici români. „Schimbul de opinii cu politicienii români şi împrejurările rezultate de aici pentru a influenţa opiniile lor trebuie să fie mai intens organizate, astfel încît — aprecia von Pochhammer — să fie posibil să se discute cu ei acele probleme care preocupă România". În acest context, diplomatul german recomanda superiorilor săi elaborarea strategiei şi tacticii necesare pentru a putea aborda cu fruntaşii politici români problemele relaţiilor româno-ungare şi ale revizionismului maghiar, precum şi chestiunea relaţiilor germano-cehoslovace, invocate corelativ în orice discuţii privind relaţiile germano-române. În legătură cu raporturile româno-ungare şi revizionismul maghiar, von Pochhammer sugera Berlinului să abandoneze poziţia sa de pînă atunci, căci „atîta timp cît, în ce priveşte tensiunea româno-ungară, ne vom menţine poziţia, ...«nu dorim să devenim implicaţi în certurile politice ale României cu vecinii săi», noi ne vom lipsi, totodată, de orice şansă de a exercita vreo influenţă asupra lor". Un rol însemnat în capacitarea fruntaşilor politici români ar fi avut, în concepţia sa, sublinierea unei coincidenţe de interese între Germania şi România: „Noi trebuie să arătăm un interes activ în România, în toate felurile, şi, procedînd astfel, trebuie să încercăm să îi interesăm pe politicienii români (chiar pe cei ca Titulescu ale căror simpatii sînt opuse celui de-al III-lea Reich) faţă de Germania, ca un factor practic, să-i facem mai conştienţi de valoarea Germaniei ca un atu împotriva propriilor lor prieteni şi aliaţi".

Nu era uitată presa cu marile sale capacităţi de influenţare. Afirmînd că aceasta, „în orice caz, este o cheltuială financiară ce merită să fie făcută numai pentru un scop precis", von Pochhammer arăta că „atitudinea de aparentă indiferenţă, pe care, cu puţine excepţii din cauza lipsei mijloacelor şi personalului, am fost forţaţi să o adoptăm anul trecut, trebuie să fie în prezent modificată, în aşa fel, încît să putem urmări cu atenţie presa zilnică, să găsim mijloacele pentru a reacţiona la atacuri şi, cu ajutorul contactelor regulate, să ne străduim să cîştigăm mai multă înţelegere pentru punctul nostru de vedere, cel puţin în rîndul acelor personalităţi care sînt dispuse să o facă. Pentru această sarcină, pentru care sînt disponibili intermediari potriviţi, desigur, deşi foarte limitat, vor fi necesare fonduri".

Exprimîndu-şi nemulţumirea faţă de conţinutul şi calitatea propagandei desfăşurate prin D.N.B.[1], diplomatul german solicita să se furnizeze un material mai bun şi mai abundent, atît pentru presă, cît şi pentru munca de propagandă în general, apreciind că materialele difuzate pînă atunci au avut un efect limitat deoarece inspiraţia lor semioficială a fost prea aparentă şi nu s-a acordat suficientă atenţie psihologiei cititorului român.

---

[1] Agenţia de presă oficială a celui de-al III-lea Reich.

Nimic nu era uitat în acest program major de subversiune germană în România. Alături de cercurile politice și de presă erau vizate direct cercurile universitare, personalitățile vieții culturale. Intenția de a crea în aceste medii o adevărată coloană a cincea era exprimată fără nici un fel de reticențe.

Ansamblul propunerilor prezentate Centralei din Wilhelmstrasse se încheia cu recomandarea de a se proceda la invitarea în Germania a unor oameni politici de prim rang, precum și de a se pregăti vizita în România a unor personaje politice germane importante.

„Toate aceste sugestii — afirma von Pochhammer în finalul raportului său — nu trebuie înțelese în sensul că ele au intenția să servească o campanie de propagandă zeloasă și nici ca fiind o promisiune a unor «succese» definitive. Ele au intenția să clarifice ideea că Germania trebuie să fie mai vizibilă aici, cu scopul, cel puțin, de a oferi celor care [...] privesc către noi, un oarecare sprijin și — dacă dezvoltările din viitorul imediat vor necesita decizii imprevizibile încă — **să fie pregătit drumul pentru o posibilă intervenție din partea noastră**" (subl. — **G.G.P.**).

Un răspuns... parțial amînat

La 13 februarie 1936, sub semnătura consilierului superior Renthe-Fink, director adjunct al Departamentului II de la Auswärtiges Amt, Berlinul răspundea propunerilor făcute de von Pochhammer. Renthe-Fink preciza că este vorba de „un scurt răspuns", adăugînd speranța — ca urmare a exprimării de către însărcinatul cu afaceri german a dorinței „de a amplifica sau explica acest raport prin viu grai" — realizării și unei „convorbiri detaliate".

„Aveți perfectă dreptate — scria Renthe-Fink — atunci cînd afirmați că, în situația prezentă, criteriul real al politicii românești este, pentru noi, politica sa față de Rusia sovietică". În legătură cu atitudinea cercurilor guvernante românești față de Uniunea Sovietică, Renthe-Fink formula o serie de considerații cu caracter general. Compararea punctelor de vedere avansate de către von Pochhammer, la 1 ianuarie 1936, cu acele exprimate, la 13 februarie 1936, de către Renthe-Fink, pune în lumină serioase diferențe de optică. Față de von Pochhammer, care sugera o intervenție directă pe lîngă oamenii politici români, Renthe-Fink considera că deplasările așteptate de Reich în politica externă a României trebuiau să fie rezultanta unui proces de „conștientizare" a cercurilor politice românești, a „înțelegerii" de către acestea a noii configurații politice europene și, pe cale de consecință, a reorientărilor pe care acestea le-ar fi determinat. „Putem, totuși, afirma cu siguranță — scria superiorul lui von Pochhammer — că românii, în ce-i privește, luînd în considerare această problemă, țin cont, de asemenea, de repercusiunile pe care le-ar putea avea din partea Germaniei încheierea unui tratat. Pentru că nu există nici un fel de dubiu în ce privește felul în care Germania ar considera orice aderare a României, în orice formă, la sistemul de alianțe reciproce franco-ceho-sovietice[1]. Pe de altă parte, este clar ce înseamnă Germania ca factor economic pentru România și ce atenție trebuie acordată națiunii germane în interacțiunea forțelor pe arena internațională; presupunem, de asemenea, că [în cadrul cercurilor politice românești — **G.G.P.**] există deja o conștientizare în legătură cu faptul că Germania devine tot mai puternică și trebuie să i se acorde considerația cuvenită ca un factor important în calculele politice ale marilor puteri".

Diferențele de optică între Renthe-Fink și von Pochhammer apar însă și mai evidente în cele ce urmează. Spre deosebire de însărcinatul cu afaceri german la București care propunea un program amplu, detaliat și concret de acțiune în România, Renthe-Fink scria: „În aceste împrejurări, ceea ce putem face noi pentru a fi «mai văzuți și mai simțiți» de către români nu este ușor de spus. Nu ne putem permite să le oferim promisiuni politice tentante. După părerea mea, problema cheie este să limpezim pentru ei ideea că alinierea lor alături de dușmanii noștri poate avea drept consecință numai dezavantaje și pericole pentru ei înșiși, în timp ce, dacă ei aderă la poziția lor neutră, se vor afla într-o situație politică relativ mai sigură. Declarațiile făcute aici lui [Gheorghe] Brătianu sînt în această direcție". Neîndoielnic că, la modul general, Renthe-Fink își exprima, în acest cadru, acordul pentru o acțiune pe lîngă factorii politici responsabili din România, în scopul de a împiedica, înainte de toate, o apropiere a țării noastre de Uniunea Sovietică, aderarea României la sistemul pactelor de asistență mutuală inaugurat în anul 1935.

Față de sugestiile concrete făcute de către von Pochhammer, Renthe-Fink adopta, totuși, o poziție mai directă: „În ce-l privește pe rege, acordăm considerația meritată sugestiei dumneavoastră că probabil ceva trebuie făcut în vederea unei întîlniri între rege și Führerul cancelar. Se pare, totuși, că în viitorul apropiat nu vom avea șansa de a fi capabili să aranjăm cu ușurință o asemenea întîlnire. Vizita regelui la Paris și discuțiile politice de acolo, pe care regele nu le-a putut evita, au arătat că rezerva noastră este pe deplin justificată. În afară de aceasta, va fi mai ușor pentru noi să luăm contact cu regele imediat ce va fi numit un ministru [german — **G.G.P.**] la București". Opinia exprimată de Renthe-Fink, dădea glas, în contextul politic concret al sfîrșitului anului 1935 și

---

[1] Diplomatul nazist se referă la sistemul de pacte de prietenie și ajutor mutual și securitate dintre Franța și U.R.S.S., U.R.S.S. și Cehoslovacia, sistem față de care diplomația românească arată cel mai mare interes, Titulescu contribuind în foarte mare măsură la redactarea celui franco-sovietic.

începutul anului 1936, reticențelor existente în rîndul unora din factorii politici responsabili de la Berlin care nu au văzut nici atunci, nici mai tîrziu un interlocutor valabil în Carol II, atitudinea sa politică generală și interesele personale economico-financiare traducînd o înclinație vizibilă spre cercurile politice franco-britanice și sistemul de alianțe cu respectivele țări spre colaborarea cu cercurile economice și financiare din aceste țări.

Deocamdată, nu se răspundea pozitiv propunerii privind numirea unui atașat militar german rezident la București, promițîndu-se ca problema să rămînă în atenția factorilor competenți. În orice caz, argumentul avansat de Renthe-Fink, și anume „reducerea personalului", nu stă în picioare și probabil că nici von Pochhammer nu l-a reținut decît ca pe o explicație pur formală. Cum am putea uita că în acea perioadă de „reducere a personalului" România, ca și alte țări, a fost invadată de sute și sute de consilieri, experți, oameni de afaceri, turiști germani ș.a., organizați și desfășurați pentru realizarea unei ample acțiuni politice subterane.

Deosebit de interesante ni se par precizările făcute în legătură cu sugestiile avansate de von Pochhammer privind „schimbul de opinii cu politicienii români și împrejurările rezultate de aici pentru a influența opiniile lor". Aflăm astfel că, „dintre politicieni, Grigore Filipescu și [Gheorghe] Brătianu au fost între timp la Berlin și ați fost informat despre primirea ce li s-a făcut. De fapt, în convorbirile pe care [Gheorghe] Brătianu le-a avut aici s-a făcut un pas înainte în direcția indicată de dumneavoastră". Ceea ce ne reține interesul aici este atenția acordată de către Berlin unor asemenea prezențe, „pentru a se influența opiniile lor", ca și aprecierea că s-a realizat, cu această ocazie, „un pas înainte".

În fine, în legătură cu propunerile formulate de von Pochhammer privind presa, Renthe-Fink afirma: „Observațiile dumneavoastră asupra problemei relațiilor cu presa, despre care noi aici avem o opinie mai sceptică, despre D.N.B. și activitățile culturale, necesită propuneri mai specifice din partea dumneavoastră".

Punerea față în față a celor două documente la care am făcut referiri, lasă — la prima vedere — impresia că unele din punctele de vedere avansate de diplomatul german din București nu au fost recepționate favorabil la Berlin. Deși raportul lui von Pochhammer din 1 ianuarie 1936 cuprindea o serie de aprecieri și puncte de vedere, care — prin realismul lor — nu puteau fi pe placul Berlinului, nu este mai puțin adevărat că propunerile formulate de el erau destinate să servească pe deplin, dar cu mijloace mai „diplomatice", scopurile celui de-al III-lea Reich. O analiză atentă nu riscă să ignore valoarea acestor propuneri. Însuși Renthe-Fink lăsa să se înțeleagă că în răspunsul său nu era vorba de un punct de vedere exhaustiv și definitiv, menținînd deschisă — pe baza părerii că, „desigur, se poate face ceva" — posibilitatea unei „discuții cu mai multe detalii, imediat ce veți ajunge la Berlin". Pînă la un punct, este surprinzător faptul că, von Pochhammer nu a primit răspuns din partea conducerii Ministerului de Externe, cum ar fi fost firesc, la un raport atît de însemnat. În mod firesc în fața acestei situații, se ridică cîteva întrebări.

Nu au considerat, oare, necesar factorii responsabili ai Ministerului de Externe să-i răspundă lui von Pochhammer, raportul său fiind apreciat ca insuficient fundamentat, iar propunerile sale mai mult sau mai puțin hazardate? Credem că nu acesta este motivul.

Nu a fost în măsură conducerea Ministerului de Externe să exprime la acea dată o opinie clară și concretă asupra chestiunilor puse în discuție? Este prea puțin probabil.

A considerat Auswärtiges Amt drept inoportun un răspuns foarte tranșant în acel moment? Această eventualitate ni se pare mai plauzibilă. Alegerea semnatarului răspunsului pare a fi și ea un indiciu.

Aprecierea noastră are în vedere, printre altele, și „amănuntul" că la începutul lunii martie 1936 Germania hitleristă avea să ocupe — printr-o acțiune care n-a avut nimic spontan, fiind rodul unor premeditări — zona demilitarizată renană. Evenimentul, așa cum realitatea a dovedit-o, avea să aibă ample, numeroase și complexe implicații. Iată de ce, trecînd prin filtrul judecății istorice mai multe ipoteze, sîntem tentați, în cele din urmă, să afirmăm că nu din lipsă de considerație pentru von Pochhammer și sugestivul său raport, Centrala din Wielhelmstrasse nu i-a răspuns la un nivel „corespunzător" (și este sigur că aceste propuneri au constituit obiect de analiză și la nivelul altor factori politici, ca și la nivelul altor instituții centrale ale celui de-al III-lea Reich), ci pentru că la acea dată nu se voia un răspuns mai angajant. În așteptarea rezultatelor unor evoluții pe care Berlinul le pregătea de mai mult timp pe scena europeană, se alegea, de fapt, formula amînării răspunsului.

Oricum, trebuie spus, în activitatea lor aceste instituții vor folosi din plin toate direcțiile și metodele de acțiune sugerate (nu neapărat inovate) de către von Pochhammer, diplomat cu mare experiență, care a venit în întîmpinarea superiorilor din Berlin cu propuneri și sugestii dintre cele mai utile pentru acțiunea de instituire a dominației fățișe asupra României, acțiune pe care aceștia o începuseră mai de mult în țara noastră, ca și în alte țări ale continentului european și care avea să se accentueze pînă la paroxism în anii următori.

POVESTEA STELELOR KREMLINULUI

M. A. TOPOLIN

Simbol al Moscovei, Kremlinul[1] a fost martorul multor evenimente istorice: răscoale, revoluții, cotropiri străine, reîntoarcerea de pe front a armatelor ruseşti victorioase, demonstrații sărbătoreşti ale oamenilor muncii. În Kremlin au loc congresele partidului, sesiunile Sovietului Suprem al U.R.S.S. Aici a trăit şi muncit Lenin.

În primăvara anului 1918, cînd guvernul sovietic s-a mutat de la Petrograd la Moscova, deasupra Kremlinului a fost înălțat drapelul de stat al Țării Sovietelor. Au trecut anii. Bătrîna Moscovă a întinerit şi s-a înfrumusețat.

Vulturii bicefali (emblema autocrației țariste), aflați pe turnurile Kremlinului, înnegriți de vreme, erau de mult anacronici. În august 1935, în presa centrală a apărut un comunicat al agenției TASS: „Sovietul Comisarilor Poporului al U.R.S.S., Comitetul Central al Partidului Comunist din întreaga Rusie (b) au hotărît ca, la 7 noiembrie, să fie coborîți cei patru vulturi de pe turnurile Spasski, Nikolski, Borovițki, Troițki şi cei doi vulturi de pe clădirea Muzeului de Istorie. S-a hotărît ca, la aceeaşi dată, pe fiecare dintre cele patru turnuri ale Kremlinului să se monteze cîte o stea în cinci colțuri, cu secera şi ciocanul".

[1] Magazin istoric, nr. 6/1977.

După ce schițele celor patru stele au fost gata, s-au fabricat machetele lor, în mărime naturală, cu imaginea secerei şi ciocanului incrustată, provizoriu, în imitații de pietre prețioase. Conducătorii de partid şi de stat sovietici, care le-au văzut expuse, au dat aprobare pentru fabricarea lor, indicînd, în plus, ca ele să fie rotitoare, încît moscoviții şi oaspeții Capitalei să le poată admira.

S-a trecut la lucru în uzine. Cele patru stele se deosebeau între ele prin dimensiuni şi decorațiuni. Ambele lor fațete aveau însă un singur motiv, incrustat în pietre prețioase de Ural: secera şi ciocanul, de 2 m lungime şi 240 kg greutate. Pentru cele opt embleme cu secera şi ciocanul au fost necesare aproape 7 000 pietre, între 20 şi 200 carate, montate în argint aurit. Foile de cupru ale carcasei-suport erau şi ele acoperite cu un strat de aur de 18-20 microni. Timp de 45 zile, 150 dintre cei mai buni giuvaergii ai Moscovei şi Leningradului se întrecuseră pe ei înşişi.

Înainte de instalarea stelelor, inginerii au avut o îndoială: dacă turnurile vor suporta sau nu greutatea lor; fiecare stea avea aproximativ 950 kg şi o suprafață de 6,3m². În plus, trebuia ținut seama de intensitatea vîntului. O analiză atentă a arătat că stratul de cărămizi al zonei superioare ca şi planşeele nu fuseseră de mult reparate. De aceea, acoperişurile a trei dintre turnuri au fost fortificate, iar turnul Nikolski a fost integral refăcut, dintr-un schelet metalic. Au urmat ridicarea şi fixarea stelelor pe Kremlin, operații dificile, deoarece pe atunci nu existau macarale de mare capacitate. Turnul Borovițki, cel mai scund, avea 52 m, iar Troițki, cel mai înalt, 77 m, adică înălțimea unor blocuri de 13 şi, respectiv, 20 etaje. Specialiştii au găsit o soluție originală: au instalat pe fiecare turn, în partea lui superioară, cîte o macara.

La 23 octombrie 1935, înainte de a le monta, stelele au fost expuse, pentru o zi, în Parcul central de cultură şi odihnă „Gorki". Mii de moscoviți şi oaspeți ai Capitalei le-au admirat pînă noaptea tîrziu. În zorii zilei de 24 octombrie, a început operația de ridicare a stelei de pe turnul Spasski, iar în următoarele trei zile au fost fixate şi cele de pe Troițki, Nikolski şi Borovițki. În toate cele patru zile, numeroşi locuitori ai Moscovei, aflați la poalele Kremlinului, au salutat cu aplauze izbînzile montatorilor.

Dar stelele din 1935 nu aveau să „domnească" mult timp

deasupra Capitalei. În anul următor, din cauza aerului poluat, pietrele lor prețioase de Ural și-au pierdut strălucirea. În plus, se constatase că, din cauza dimensiunilor foarte mari, stelele nici nu se armonizau pe deplin cu ansamblul arhitectural al edificiului. De aceea, în mai 1937, Guvernul sovietic a hotărît să fie construite altele noi, de culoarea rubinului, fixate nu numai pe cele patru turnuri, ci și pe al cincilea: Vodovzvodnîi.

În cîteva luni, ele au fost proiectate, fiind totodată însușită și tehnica poleirii cu aur a tuturor pieselor componente. Proporțiile și dimensiunile lor au fost atît de bine alese, încît, de pe sol, păreau egale, chiar dacă se aflau pe turnuri cu înălțimi diferite. În ciuda greutății foarte mari, circa o tonă fiecare, stelele Kremlinului se rotesc foarte ușor — chiar și la intensități mari ale vîntului — datorită unor rulmenți speciali. O problemă dificilă a fost obținerea unei iluminări interioare uniforme, a fiecăreia, pentru ca ea să fie vizibilă și în zilele cu soare puternic. Soluția s-a găsit în folosirea unui singur bec, cu un filament special, de 5 000 W, pentru trei dintre turnuri, și cu 3 700 W pentru turnurile Borovițki și Vodovzvodnîi.

Industria și-a dat obolul în obținerea unei sticle rubinii, cum nu se mai turnase pînă atunci în cantități atît de mari. Ea trebuia să reziste la variații bruște de temperatură, la solicitări mecanice, la acțiunea decolorantă a radiațiilor solare. Grosimea stratului de aur este de 40 microni, pentru poleirea tuturor pieselor consumîndu-se 10,95 kg aur. În lunile septembrie și octombrie 1937, toate cele cinci stele ale Kremlinului au fost montate. Astfel, în ajunul celei de-a XX-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, pe cerul Moscovei s-a aprins o nouă constelație.

În timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, cînd întreaga Moscovă și-a schimbat aspectul, funcționarea stelelor a fost întreruptă. Cupolele și crucile aurite ale catedralelor și bisericilor au fost vopsite, stelele rubinii acoperite, iar clădirile, piețele și scuarurile Kremlinului camuflate, astfel încît din aer era greu de identificat teritoriul Kremlinului. Din cauza vînturilor puternice, protejarea stelelor cu huse a fost destul de dificilă. Cînd muncitorii au încercat să învelească raza de sus a celei de pe Spasski, vîntul a umflat husa ca pe o pînză de corabie și a tras oamenii după ea. S-au salvat cu ajutorul centurilor de siguranță. De cîte ori a izbutit să pătrundă pe cerul Moscovei, aviația nazistă a încercat să bombardeze Kremlinul, dar artileria antiaeriană sovietică, din apărarea Capitalei, a deschis un intens foc de baraj. Schijele proiectilelor au căzut pe stele și le-au deteriorat sticlele.

Imediat ce a luat sfîrșit războiul, husele de camuflare au fost scoase, sticlele rubinii spălate, piesele poleite cu aur curățate. Racordarea stelelor Kremlinului, care străluceau de opt ani deasupra Moscovei, a reprezentat un eveniment fericit pentru moscoviți. Bucuroși, ei s-au adunat în acea zi în Piața Roșie. Dar numeroasele fisuri provocate de schije afectaseră aspectul și funcționarea lor. În interior, se adunaseră multe impurități. Pătrunseseră ploaia, praful, ninsoarea. Stelele își pierduseră luminozitatea. De aceea, s-a hotărît executarea unor lucrări de reparații și reconstrucție, care s-au desfășurat între 7 septembrie 1945 și 7 februarie 1946. Coborîte pe rînd de pe turnuri, stelele au fost capital refăcute, îmbunătățindu-se considerabil și calitățile lor de exploatare. Poleirea cu aur a unora dintre piese a cerut consumul a 27,4 kg aur.

Prin înălțarea stelelor deasupra lui, cu peste 40 ani în urmă, Kremlinul Moscovei, monument al culturii naționale rusești, păstrat cu grijă de statul sovietic, a căpătat o nouă strălucire.

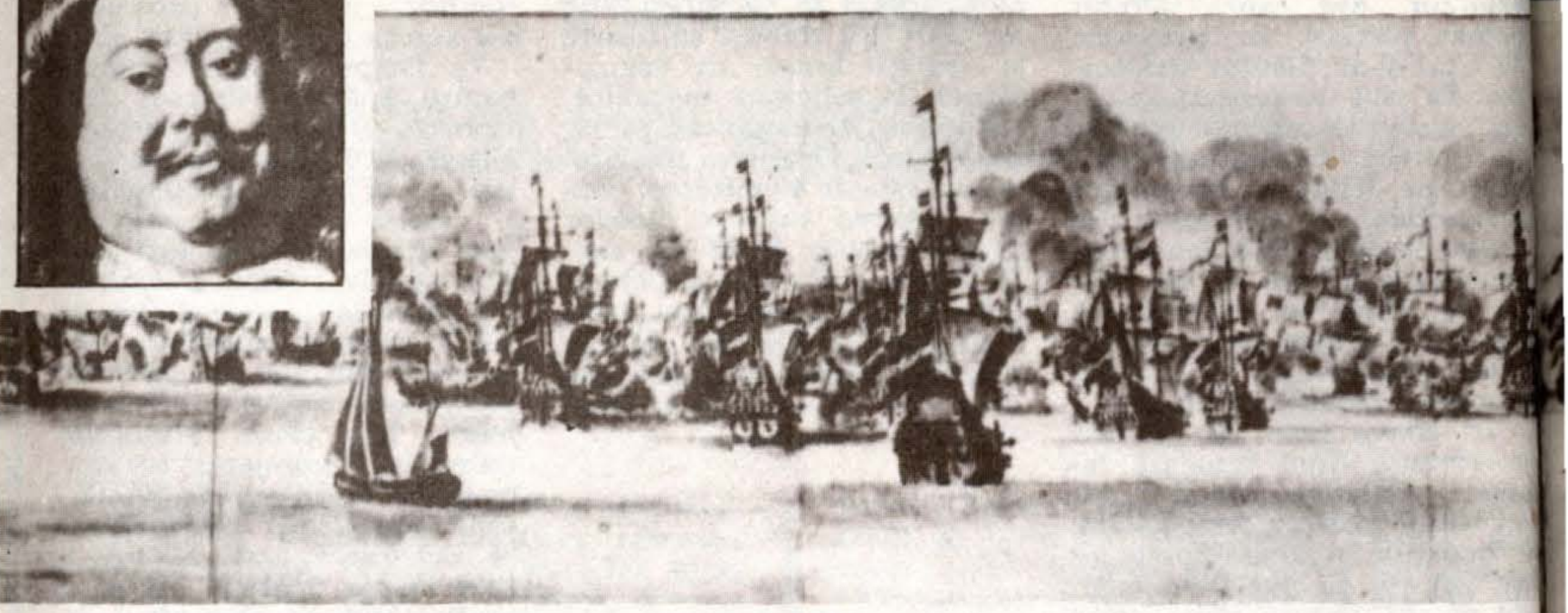

TEXEL 1673

N. KOSLINSKI

Texel: o insulă olandeză din Marea Nordului, cu o suprafață de 185 km², separată de continent printr-un braț de mare, larg de numai 3 km. O insulă încărcată de istorie, care, de-a lungul timpului, a cunoscut, în largul ei, mai multe înfruntări navale. În anul 1795, de pildă, în timpul invadării Olandei de către generalul francez Pichegru, aici au capitulat, imobilizate de ghețuri, în fața unor detașamente de infanterie și de cavalerie franceze, 14 nave de război olandeze. Cu 122 ani înaintea acestei date, în 1673, istoria insulei înregistrase o mare bătălie navală care asigurase independența Olandei, atacată de regii Franței și Angliei, pentru a-i distruge comerțul maritim și a-i diviza teritoriul. Dar care era situația Olandei în anul acela?

Devenit parte a Burgundiei între anii 1428 și 1433, teritoriul Țărilor de Jos intrase în 1482 în stăpînirea dinastiei de Habsburg, iar din 1555 sub cea a ramurii spaniole a acestei case domnitoare. În urma triumfului revoluției burgheze, cele șapte provincii nordice — preponderent calvine (Olanda, Zeelanda, Utrecht, Geldern, Friesland, Overijssel, Groningen) — creaseră Uniunea de la Utrecht (23 ianuarie 1579), desprinzîndu-se definitiv de Spania și proclamîndu-se, la 26 iulie 1581, republică independentă (Republica Provinciilor Unite). Începînd din 1585, timp de 24 ani, s-a desfășurat un aprig război olandezo-spaniol, în urma căruia, în 1609, Spania a recunoscut independența Republicii Provinciilor Unite. 12 ani mai tîrziu, în 1621, s-a declanșat un nou război olandezo-spaniol, care s-a încheiat în 1648. În același an, prin Pacea Westfalică[1], Republicii Provinciilor Unite i s-a recunoscut independența și de către celelalte state europene.

Amiralul Ruyter atacă prin surprindere

În secolul XVII, Olanda devenise prima putere comercială a Europei, punînd totodată bazele unui întins imperiu colonial, în Africa de Sud, Indiile Răsăritene, America de Nord și de Sud, și concurîndu-i astfel pe englezi.

Din anul 1648, tînăra republică a avut liniște numai patru ani. În 1652, a început primul război cu Anglia, provocat de promul-

---

* În medalioane: *amiralul Michiel Adriaensz van Ruyter* și *adversarul său, prințul Rupert.*

[1] **Magazin istoric, nr. 4/1976.**

garea Legii navigației[1] de către Parlamentul de la Londra — act prin care se interzicea corăbiilor străine să transporte alte mărfuri decît pe cele din propria țară — ceea ce periclitase interesele olandezilor, deveniți „cărăuși ai mărilor". În 1654, la sfîrșitul înfruntării, prin Tratatul de la Westminster, tînăra republică a acceptat Legea navigației. Anul 1665 a marcat începutul unui nou război cu Anglia, care s-a încheiat peste doi ani cu păstrarea de către Anglia a Noului Amsterdam (New Yorkul de azi), ce fusese reocupat de olandezi, după ce coloniștii englezi puseseră stăpînire pe el în anul 1664.

În condițiile rivalității maritime cu Anglia, la începutul deceniului șapte al sec. XVII, Olanda a încercat o apropiere de Franța. Ludovic XIV vedea însă în olandezi principalii concurenți comerciali ai Franței; de aceea a hotărît cucerirea Olandei. La 11 iunie 1670, a semnat cu Carol II Stuart un tratat, prin care cei doi monarhi se angajau să pornească război împotriva Olandei. În martie 1672, forțele anglo-franceze au început ostilitățile.

12 mai 1672. Flota engleză a părăsit Tamisa și, la adăpostul ceții, a ajuns cinci zile mai tîrziu în Canalul Mînecii, la insula Wight (posesiune engleză, la Sud-Vest de Portsmouth), unde au sosit și francezii. Amiralul Ruyter, aflat la conducerea flotei olandeze, grăbise pregătirea pentru campanie a navelor, cu nădejdea de a-l surprinde pe inamic înainte de a ieși din estuarul Tamisei, dar provincia Zeelanda întîrziase cu pregătirea contingentului său naval, așa încît Ruyter, avînd la dispoziție 40 nave de linie, a ieșit în larg abia la 15 mai.

Născut în 1607, Michiel Adriaensz De Ruyter navigase pe mare de la 11 ani. Condusese o escadră în primul război cu englezii, apoi reorganizase marina militară olandeză. La 65 ani, cîți avea în 1672, nu-și pierduse nimic din capacitățile sale de comandant. Cum în acest război superioritatea era de partea adversarilor, el a hotărît să rămînă în preajma bazelor sale, la 5-6 mile de coastă, unde flota sa nu putea fi silită să angajeze lupta, dar era în măsură să împiedice debarcarea Aliaților.

La 29 mai, flota anglo-franceză, sub comanda ducelui de York, fratele regelui Carol II, s-a ivit în pasul Calais. Vîntul favoriza flota olandeză, de aceea Aliații s-au înapoiat la coasta engleză a comitatului Suffolk, ancorînd în golful Southwold (Solebay). În zorii zilei de 7 iunie însă Ruyter i-a atacat prin surprindere. La semnalele de alarmă ale unei nave franceze, Aliații au ieșit în larg în mare neorînduială. Escadra franceză, care constituia avangarda, s-a îndreptat spre Sud, iar flota engleză spre Nord. Vîntul foarte slab a împiedicat pe olandezi să se apropie destul de repede, dar bătălia ce a urmat, cea mai crîncenă din toate prin care trecuse pînă atunci Ruyter, după propria-i mărturisire, a ținut pînă la căderea nopții. Englezii au pierdut 2 500 oameni, printre care și pe amiralul lord Sandwich, comandantul ariergărzii; olandezii — 2 000 oameni, între care și Van Ghent, comandantul ariergărzii.

„Încredințăm aceasta bunei dumneavoastre conduceri"

A doua zi dimineața, Ruyter s-a îndreptat spre coasta Zeelandei, ajungînd cu bine la adăpost în insula Walcheren, în timp ce Aliații s-au întors la gura Tamisei. Ca urmare a acestei bătălii, flota aliată a fost scoasă din acțiune pentru mai bine de o lună. „Nu cred, scria Colbert regelui său, Ludovic XIV, că cineva poate săvîrși o acțiune mai frumoasă decît cea pe care a săvîrșit-o Ruyter... Cred

1 **Magazin istoric, nr. 1/1976.**

că un om trebuie să fie pe deplin mulţumit de sine însuşi cînd ajunge să înfăptuiască aşa ceva".

La 12 iunie 1672, oştile franceze au atacat pe uscat şi, trecînd Rinul, au ocupat provinciile Utrecht şi Geldern, ajungînd pînă la Muyden, cheia portului Amsterdam. În acelaşi timp, trupele electorului din Köln, aliat cu francezii, au asediat Groningen. Olandezii au degajat, mai întîi, oraşul Muyden; apoi au deschis digurile, dînd drumul apelor mării în ţinuturile provinciei Olanda. Îndîrjiţi de condiţiile umilitoare de pace propuse de regele Franţei şi de pagubele pricinuite de inundaţie, olandezii au proclamat stathouder[1] pe prinţul Wilhelm de Orania şi au hotărît să apere pe viaţă şi pe moarte teritoriul ce le mai rămăsese.

La începutul lunii iulie, flota aliată s-a ivit din nou în largul coastei olandeze, dar o furtună puternică i-a pricinuit avarii, silind-o să se retragă definitiv. În luna septembrie, flotele au trecut la iernat. Anul următor trebuia să fie anul hotărîtor pentru viitorul Provinciilor Unite.

Flota aliată s-a ivit abia la 1 iunie 1673 în largul coastei Zeelandei. Au urmat două lupte în preajma insulei Schouwen, în care Ruyter a evitat să se angajeze în chip decisiv, dar după care Aliaţii au trebuit să se înapoieze vremelnic în Anglia pentru reaprovizionare. Cu toată strădania stathouderului, situaţia militară pe fronturile terestre rămînea îngrijorătoare. Francezii asediau cetatea Maestricht, care a căzut la 10 iulie. În Anglia, 30 000 soldaţi aşteptau să fie îmbarcaţi, iar în Flandra fuseseră adunate, de asemenea, trupe franceze pentru a-i ataca pe olandezi, înconjurînd zonele inundate.

La 29 iulie, unităţile de cercetare olandeze au vestit ieşirea, din nou, în larg a flotei aliate, care totaliza 90 nave de linie. Se apropiase clipa hotărîtoare a războiului. Statele Generale au scris lui Ruyter, stăruind asupra necesităţii unei izbînzi navale şi încheind cu cuvintele: „Ştim bine că un deznodămînt fericit depinde de binecuvîntarea Domnului, dar ştim, de asemenea, că tot Domnul vrea să-şi desăvîrşească opera cu mijloace lumeşti şi astfel ... încredinţăm aceasta bunei dv. conduceri şi curajului celorlalţi şefi, ofiţeri, soldaţi şi marinari".

La 13 august, flota olandeză a ieşit în larg în căutarea duşmanilor. După cîteva zile de vreme rea, i-a descoperit în preajma insulei Texel, căreia olandezii îi spun Kijkduin. La 20 august, cele două flote au intrat în contact. Vîntul avea o direcţie favorabilă pentru navele Aliaţilor şi olandezii s-au ţinut sub coastă. Dar, în dimineaţa de 21 august, vîntul a bătut cu destulă tărie dinspre coastă; flota olandeză a navigat spre duşman şi s-a angajat în luptă cu acesta.

De la început, bătălia s-a fracţionat în trei acţiuni. În Nord, amiralul englez Spragge, care nutrea o ură personală împotriva amiralului olandez Cornelis Tromp, a pus în pană[2] spre a-i aştepta atacul. Tromp, fire mîndră şi războinică, a primit lupta, deşi dispunea de ceva mai puţine nave de linie. La centru, Ruyter s-a avîntat asupra navelor comandate de prinţul englez Rupert. „Le mai este totuşi teamă de cele «Şapte Provincii»", a rostit amiralul, văzînd navele de linie engleze îndepărtîndu-se în faţa bordeelor (salvelor) sale de trei ori mai rapide. Olandezii au căutat să înconjure o parte din escadra engleză, dar o ploaie puternică cu vînt a întrerupt timp de aproape un ceas lupta.

Între timp, înspre Sud, amiralul francez Jean D'Estrées căutase să înconjure în vînt escadra olandeză a lui Bankert. Duelul de artilerie, destul de îndîrjit, a fost întrerupt, ca şi în centru, de o furtună scurtă de vară. Către ceasurile 11, cînd atmosfera s-a limpezit, vîntul, care bătuse pînă atunci dinspre Est, a început să bată dinspre Sud. Nava-amiral a lui Bankert se găsea mult în Sud, despărţită de restul escadrei sale. Fără a şovăi, amiralul olandez a trecut printre navele franceze, a raliat restul escadrei sale şi s-a îndreptat în cea mai mare grabă înspre Nord pentru a se reuni cu Ruyter. D'Estrées, preocupat să-şi reorînduiască escadra şi să-şi repare avariile, nu i-a urmărit pe olandezi; avea să reintre în luptă abia după cîteva ceasuri.

Republica nu cedează nici un teritoriu

Sosirea navelor lui Banckert a întărit escadra lui Ruyter şi puternica presiune a centrului olandez l-a făcut pe Rupert să întrerupă temporar lupta. Între timp, în Nord, între navele celor doi amirali, Spragge şi Tromp, avusese loc un crîncen duel de artilerie, în cursul căruia nava amiralului englez a fost grav avariată. Barca cu care acesta încerca să ajungă pe altă navă a fost lovită de o ghiulea şi Spragge s-a înecat. Conducerea luptei o luase viceamiralul Kempthorne. Viceamiralul olandez Sweers a fost ucis şi el. În această acţiune, ariergarda engleză a suferit pierderi ceva mai mari; în jurul orei patru după-amiază, a primit sprijinul escadrei din centru a lui Rupert. Dar şi Tromp a primit ajutorul lui Ruyter şi duelul de artilerie a reînceput, continuînd timp de două ore. Pe seară, s-a ivit în sfîrşit şi escadra franceză. Rupert i-a semnalat lui D'Estrées să vină îndată în apele sale spre a-l sprijini, dar comandantul şef francez a ancorat şi a cerut lămuriri suplimentare. Aliaţii aveau 12 nave greu avariate şi pierduseră

---

[1] În Ţările de Jos spaniole guvernatorii provinciilor purtau titlul de stathouder. Cînd Provinciile Unite şi-au proclamat independenţa, stathouderii n-au fost suprimaţi, dar au rămas numai ca funcţionari numiţi şi plătiţi de Statele provinciale pentru a comanda armata şi, uneori, flota.

[2] A orientat în aşa fel velele, încît nava să stea pe loc.

2 000 oameni, printre care 1 amiral și 7 comandanți de navă. Pe timpul nopții, flota olandeză — care pierduse și ea 2 amirali și 6 comandanți de navă — s-a îndreptat spre Est și, în ziua de 23 august 1673, a ancorat lîngă Texel. Tactic, bătălia fusese tot nehotărîtă, dar succesul strategic și, în cele din urmă, politic a fost întru totul de partea olandezilor.

Flota aliată s-a întors îndată la gura Tamisei, spre a-și pune în siguranță navele avariate, dovedindu-se incapabilă de o nouă acțiune. Rupert a aruncat vina insuccesului asupra lui D'Estrées și majoritatea opiniei publice din Anglia nu s-a sfiit să pretindă că viceamiralul francez primise instrucțiuni tainice de la regele său să-și cruțe escadra, lăsînd pe englezi și pe olandezi să se distrugă reciproc. Spre a nu părea părtinitor, Carol II a ordonat o anchetă care a dus la îndepărtarea lui Rupert de la comandă; ceva mai tîrziu însă marchizul de Martel, comandantul primei diviziuni a escadrei franceze, l-a învinuit pe D'Estrées că „a dezonorat națiunea". Colbert l-a trimis pe de Martel la Bastilia, dar încrederea reciprocă dintre Aliați s-a năruit definitiv și războiul a devenit cu totul impopular în Anglia. Despre o debarcare la Haga nici n-a mai fost vorba; escadra franceză s-a înapoiat la Brest.

Prin succesul flotei olandeze de la 21 august 1673, lîngă insula Texel, țara a putut să continue războiul pentru păstrarea independenței naționale.

În lunile care au urmat, olandezii au ieșit din izolarea politică și militară în care se aflaseră. La 29 august, Provinciile Unite au încheiat cu Spania și Imperiul romano-german „Marea alianță de la Haga", iar la 15 octombrie Spania a intrat în război cu Franța. La 9 februarie 1674, Anglia a semnat tot la Westminster pacea cu delegația Statelor Generale olandeze.

Republica a fost silită să recunoască încă o dată salutul pavilionului englez, pretențiile engleze asupra comerțului cu Indiile Răsăritene și a plătit o despăgubire de două milioane de guldeni. Dar nu a mai cedat nici un teritoriu.

În cei patru ani următori bătăliei de la Texel, comerțul maritim olandez a suferit mult de pe urma stării de război cu Franța. Cel englez, dimpotrivă, s-a dezvoltat simțitor. Adversitatea dintre cele două state maritime, Anglia și Olanda, avea totuși să se transforme într-o alianță trainică împotriva regelui Franței. În 1678, în fața amenințării ocupării de către francezi a porturilor Ostende și Anvers, o înțelegere s-a încheiat între Statele Generale și guvernul englez, care a trimis 6 000 soldați în Flandra. Rămas singur în fața principalelor state europene, Ludovic XIV a încheiat în același an pacea cu Provinciile Unite la Nijmegen (10 august 1678) mulțumindu-se cu luarea în stăpînire a unor posesiuni spaniole și renunțînd definitiv la ideea desființării republicii olandeze.

cărți sosite la redacție

● CORELAȚIA DINTRE INFRASTRUCTURA, STRUCTURA ȘI SUPRASTRUCTURA SOCIETĂȚII SOCIALISTE DIN ROMÂNIA ÎN CONDIȚIILE REVOLUȚIEI ȘTIINȚIFICE ȘI TEHNICE.

Ed. Politică, București, 1978, 491 pp., 12 lei: *în excelenta colecție* Idei contemporane, *comunicările sesiunii științifice din 3 februarie 1978, de sub egida Academiei Republicii Socialiste România, Academiei de Științe Sociale și Politice, Academiei „Ștefan Gheorghiu".*

● **Ion Miclea — DOBROGEA** *(coordonator principal:* **Emil Condurachi**; *autori text:* **Ion Bitoleanu, Iosif Colcer, Vasile Drăguț, Gh. Dumitrașcu, Radu Florescu, Tahsin Gemil, Stan Gligor, Mihai Ieremia, Ion Lungu, Alexandru Maran, Adrian Rădulescu, Gavrilă Simion, Al. Simion Ștefan**; *coordonatori:* **Radu Florescu, Adrian Rădulescu, Gavrilă Simion**; *prezentare artistică:* **Ion Miclea**; *desene:* **Doina Șteflea**; *cartografie:* **Al. Simion Ștefan, Cătălin Georgescu**; *redactori:* **Mihaela Didac**; *prezentarea tehnică:* **Mihail Cârciog**).

Editura Sport-Turism, București, 1978, 175 lei: *album fotografic de înaltă ținută artistică, științifică și grafică, înfățișînd străvechea istorie a acestui pămînt românesc și înfloritorul său prezent.*

● **António Jóse Saraiva — ISTORIA LITERATURII PORTUGHEZE** *(prefață:* **Mihai Zamfir**, *în românește:* **Ana Vădeanu**).

Editura Univers, București, 1979, 204 pp., 10 lei: *evoluția literelor lusitane într-o sintetică și personală prezentare.*

● **Paul Anghel — O CLIPĂ ÎN CHINA.**

Editura Sport-Turism, București, 1978, 235 pp., 7,50 lei: *eseu istorico-literar despre eternitatea culturii chineze.*

● **I. Dumitriu-Snagov: — INDIA.**

Editura Sport-Turism, București, 1978, 142 pp., 17 lei: *incursiuni în trecutul de glorie al unui mare popor, cu comparații contemporane.*

● **Octavian Paler — APĂRAREA LUI GALILEI.**

Editura Cartea Românească, București, 1978, 245 pp., 5,75 lei: *originale dialoguri despre una dintre figurile proeminente ale istoriei științei.*

● **Constantin Noica — SPIRITUL ROMÂNESC ÎN CUMPĂTUL VREMII.**

Editura Univers, București, 1978, 166 pp., 5,25 lei: *introspecție în fizionomia istorică a omului din spațiul carpato-danubian-pontic; încercare de a-i descifra „ceasul său istoric".*

● **Mircea Eliade — ASPECTE ALE MITULUI** *(în românește de* **Paul G. Dinopol**; *prefața:* **Vasile Nicolescu**).

Editura Univers, București, 1978, 195 pp., 6,75 lei: *panoramă istorică, din cele mai vechi timpuri și pînă în vremea noastră a acestui aspect al culturii umanității.*

NECUNOSCUTA ȚARĂ A MONARHULUI IOAN

WILLY LEY, SPIRAGUE DE CAMP

Prin anul 1165, cele trei prea puternice căpetenii ale creştinătăţii — papa Alexandru III, împăratul Manuel Comnen şi împăratul Frederic I Barbarossa — au primit, fiecare, cîte o lungă scrisoare al cărei mister a rămas nedezlegat pînă în zilele noastre[1].

[1] Textul de faţă este extras din lucrarea **60 énigmes et mystères de tous les temps**, apărută sub îngrijirea istoricului francez Pierre-André Touttain, cu o prefaţă de Jacques Levron, conservator-şef onorific al Arhivelor departamentului Seine-et-Oise.

Aceste trei misive, scrise în latină, exprimau mai mult sau mai puţin aceleaşi idei. Nu se ştie nimic despre persoanele care le-au înmînat destinatarilor, dar se consideră că veneau din Orient. Originalele s-au pierdut; după scrisorile adresate papei şi lui Frederic Barbarossa nu s-au păstrat nici măcar copii. Cea primită de împăratul Manuel a fost copiată şi publicată, ceea ce a permis recopierea ei, astfel încît se cunosc mai mult de o sută de vechi copii.

Scrisoarea adresată împăratului Bizanţului glăsuia printre altele: „Eu, preotul Ioan, domn al domnilor, îi întrec în virtuţi, bogăţie şi putere pe toţi cei ce trăiesc sub acoperămîntul cerului. Şaptezeci şi doi de regi ne plătesc tribut; măreţia noastră ne-a aşezat la cîrma celor trei Indii, iar regatul nostru se întinde pînă la hotarul îndepărtatei Indii, unde a fost aşezat la locul său de odihnă trupul Sfîntului apostol Toma. Şaptezeci şi două de provincii, dintre care numai unele aparţin creştinilor, sînt supuse nouă. În ţara noastră hălăduiesc elefanţi, cămile, pantere, măgari sălbatici, lei albi şi roşii, urşi albi, grifoni [monştri mitologici — *n.r.*] tigri, lame, hiene, cai, boi, fiinţe omeneşti sălbatice sau cu coarne care n-au decît un singur ochi, sau un ochi în faţă şi unul în spate, centauri, fauni, satiri, pigmei, uriaşi, ciclopi şi femeile lor, care sînt aidoma lor, pasărea fenix şi aproape pe toate celelalte soiuri de animale aflate sub bolta cerului".

După cum se vede, lista nu enumera vieţuitoarele care existau cu adevărat în Asia, ci pe cele care, potrivit părerilor epocii, se presupunea că sălăşluiesc pe acest continent.

După ce înşira frumuseţile naturale ale Indiei, scrisoarea trecea la minunăţiile de la Curte: „În fiecare zi, masa noastră e aşternută pentru 30 000 persoane, fără a-i mai pune la socoteală pe cei ce vin pe neaşteptate. Nici unul dintre aceştia nu pleacă fără un dar din vistieria noastră. Masa pe care se servesc bucatele este durată din cel mai rar smarald şi se sprijină pe patru picioare de ametist. În fiecare lună, sîntem slujiţi la masă pe rînd de 7 regi; 62 duci şi 263 conţi sînt însărcinaţi cu felurite alte slujbe. Zilnic, cînd prînzim, 12 arhiepiscopi stau aşezaţi la dreapta noastră şi 20 episcopi la stînga noastră; de asemenea, patriarhul din cetatea Sfîntului Toma şi protopapa şi arhipapa din Susa, unde se află tronul şi palatul nostru împărătesc...

Acesta este clădit pe temelii făcute din pietre preţioase, incrustate în ziduri, care sînt încheiate între ele cu aurul cel mai curat. Tavanele sînt alcătuite din safirele cele mai curate, îmbinate din loc în loc cu topaze. Geamurile ferestrelor, făcute din cel mai limpede cristal şi cu cercevele de aur, sînt aşezate spre răsărit şi măsoară cîte 32 stînjeni [circa 65 m — *n.r.*] înălţime. Ele se deschid şi se închid la loc singure cînd Înălţimea noastră pătrunde în palat... La un capăt al regatului nostru se ajunge în patru luni de călătorie şi nimeni nu ştie pînă unde se întinde stăpînirea noastră la celălalt capăt...".

La vremea cînd scrisorile respective au fost trimise, despre India se ştia că e o ţară a minunilor. Căpeteniile creştinătăţii din Occident cărora le erau adresate misivele şi

care luptau împotriva Islamului aveau motiv să se bucure că un vast şi puternic imperiu oriental în acea zonă avea în fruntea sa un conducător creştin. Dar s-au gîndit că, un stat atît de bogat şi de întins, cum era cel descris în scrisorile amintite, ar trebui să le fie cît de cît cunoscut ca atare. Manuel Comnen şi Frederic Barbarossa s-au abţinut să răspundă scrisorilor „preotului Ioan". Numai papa, după ce a şovăit multă vreme, a trimis un răspuns, ce a fost înmînat la Veneţia, la 27 septembrie 1177, unui sol care urma să plece în Orient, răspuns care reprezintă o capodoperă de diplomaţie: „Avînd în vedere datoriile slujbei noastre şi după ce am cîntărit îndelung dorinţele şi proiectele noastre, Magister Philippus va fi trimis..." cu scopul de a-l învăţa pe „preot" doctrina catolică; Philippus urma să plece într-acolo atunci cînd mesageri ai „preotului" Ioan ar fi sosit cu o scrisoare oficială.

Cu aceasta, „corespondenţa" dintre „preotul" Ioan şi înaltul pontif a luat sfîrşit.

Cronicarii şi călătorii perpetuează legenda

Preotul Ioan a apărut sub un alt nume şi în cronici serioase. Cea mai cunoscută este a lui Otto, episcopul de Freising, care povesteşte că, întîlnindu-l pe episcopul de Gabula în Siria, acesta i-a vorbit de un monarh „care domneşte dincolo de Persia şi de Armenia, în Extremul Orient". El era denumit *Rex et sacerdos* (rege şi preot) şi toţi supuşii lui erau creştini. Acest monarh învinsese pe doi fraţi, regii perşilor şi mezilor.

„Preotul-rege" din Extremul Orient este citat de trei ori şi într-o cronică a călugărului Alberich, scrisă prin 1250. Prima oară, în paginile în care sînt istorisite întîmplările din 1144, adică aceleaşi evenimente relatate şi de episcopul de Freising. A doua oară, cronicarul citează anul 1165, menţionînd că papa şi împăraţii Manuel şi Frederic au primit scrisoarea preotului Ioan. A treia oară, el consemnează răspunsul papei, pe care îl datează însă greşit în anul 1170.

Primul dintre călătorii care a vorbit de misteriosul preot a fost călugărul franciscan Jean de Pian de Carpini, care, în anii 1245-1247, a vizitat Orientul ajungînd acolo tocmai cînd era încoronat Guiuk Han, fiul lui Ogodai Han şi nepotul marelui Gingis Han. Călugărul povesteşte că Gingis Han l-a trimis pe Ogodai să se bată cu „indienii" şi adaugă că aceştia erau „sarazini", cu pielea neagră, numiţi şi „etiopieni". Aceste nume nu trebuie luate întocmai, ele vrînd doar să arate că „indienii" aveau pielea mai închisă la culoare decît mongolii. Oamenii lui Ogodai au fost respinşi datorită noilor arme ale regelui creştin numit „preotul Ioan". Descrierea lor ne face să ne gîndim la un fel de foc grecesc, care i-a silit pe mongoli să bată în retragere.

O altă informaţie o datorăm călugărului William de Rubruck, care a călătorit în Asia în 1253-1255, ca trimis al regelui Franţei. Din cele scrise şi apoi povestite de Rubruck lui Roger Bacon, rezultă că în Asia Centrală, într-un ţinut de şes înconjurat de lanţuri muntoase, „trăia un păstor, conducător puternic al unui popor numit naimanii creştini din secta nestorienilor" (care susţineau dubla natură a lui Hristos — umană şi divină — subliniind prima natură şi opunînd-o celei de-a doua — *n.r.*). Călugărul William explică mai departe că, după moartea lui Con Han, monarhul statului din acea zonă, acest păstor a luat puterea, intitulîndu-se suveran. „Locuitorii îl numeau regele Ioan şi spuneau despre el de zece ori mai multe lucruri decît era adevărat, căci aşa e obiceiul nestorienilor din acele regiuni". Mai departe, William de Rubruck scrie că, „la trei săptămîni de drum de locul unde îşi are reşedinţa Ioan, domnea fratele său Unc, conducătorul unei cetăţi numită Caracarum, locuită tot de nestorieni, deşi Unc nu era creştin. Cînd mongolii l-au numit pe Gingis Han ca şef, acesta l-a atacat pe Unc şi l-a învins. Unc a fugit, dar fiica sa, făcută prizonieră, a devenit soţia unuia din fiii lui Gingis Han".

În cartea pe care a scris-o în urma călătoriei făcută în Asia în anii 1271-1295, Marco Polo relatează în mod deosebit lucrurile. Potrivit versiunii sale, Unc Han şi preotul Ioan au fost una şi aceeaşi persoană,

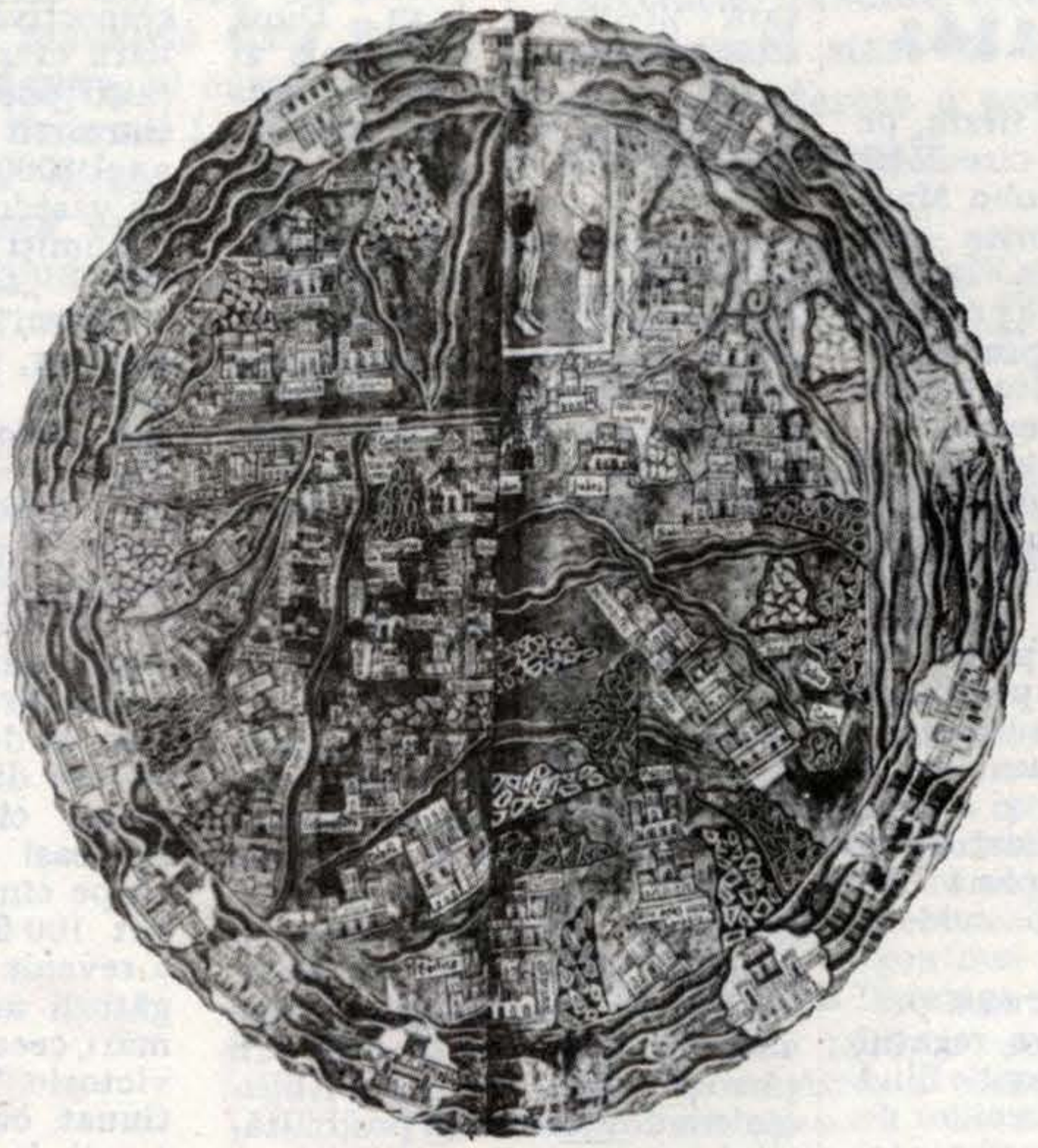

Mappa Mundi, *o reprezentare a pămîntului, aşa cum şi l-a imaginat un desenator din sec. XIII. Imaginea este reprodusă din lucrarea* L'Histoire *de Arnold Toynbee*

aflată în fruntea unui vast teritoriu. Triburile de mongoli care trăiau în această zonă îi plăteau tribut; preotul Ioan îi folosea ca forțe represive cînd vreuna din provincii se răscula. Pînă la urmă, triburile de mongoli s-ar fi unit, alegîndu-și conducător pe Gingis Han. Acesta, relatează mai departe Marco Polo, a cerut-o în căsătorie pe fata preotului, care însă l-a refuzat. Atunci, cele două căpetenii și-ar fi adunat oștile. Victoria ar fi fost de partea tătarilor; preotul Ioan a fost ucis, iar Gingis Han s-ar fi căsătorit cu fiica lui.

Bătălia din septembrie 1141

Cîteva decenii mai tîrziu, pe la 1350, a fost pus în circulație jurnalul englezului John Mandeville, care călătorise mai bine de 30 ani în Asia. În jurnalul său, Mandeville pretinde că a vizitat regatul „preotului" Ioan și știa mai multe despre forțele armate ale acestuia decît oricine vorbise mai înainte despre ele. Cînd pornea la luptă, scria Mandeville, monarhul folosea în loc de drapel trei cruci mari din aur fin, bătute cu pietre prețioase. Paza fiecărei cruci, pretindea Mandeville, era asigurată de 10 000 oameni înarmați; în plus, mai existau și peste 100 000 pedestrași. Cartea lui Mandeville este plină de astfel de descrieri, evident exagerate.

Oricum ar fi, lucrarea a perpetuat legenda despre regatul preotului Ioan, Mandeville fiind imitat de-a lungul deceniilor de alți scriitori. Ideea existenței unui stat creștin în Orient era prea ispititoare pentru oamenii acelor vremi pentru a fi abandonată numai fiindcă nu existau informații clare. Ele lipseau — s-a spus — deoarece nimeni nu le căutase unde trebuia. În Portugalia, țară în plină înflorire în sec. XV, s-a ivit următoarea ipoteză. Regatul preotului Ioan se afla, desigur, în Răsărit. Dar în această direcție, în afară de Asia, situată la Nord-Est, exista și continentul african, la Sud-Estul Portugaliei. Așadar, țara căutată se afla, fără îndoială, în Africa.

Prin urmare, regele Joao II al Portugaliei (1481-1495) a trimis o misiune în regatul preotului Ioan, presupus a fi în Africa Orientală. Petrus Covillianus și Alphonsus Paiva, trimișii suveranului portughez, au primit instrucțiuni să meargă întîi în Egipt, după care să urmeze drumul spre Răsărit pe solul african, pînă vor da de regatul căutat. O lună mai tîrziu, Joao II a mai trimis o nouă misiune.

Ajuns în Abisinia, Petrus Covillianus a constatat că locuitorii acestei țări aveau pielea neagră, că monarhul lor era creștin, țara muntoasă și foarte întinsă. Iată de ce și-a zis că a reușit în sfîrșit să găsească țara preotului Ioan. După cîțiva ani, cînd un trimis al împăratului Abisiniei a ajuns la Lisabona, la Curtea succesorului lui Joao II, fiecare a fost convins de acest lucru. De aceea, geografii vremii au înscris pe hărțile lor Abisinia sub numele de *Regnum Presbyteri Johannis*, iar istorici ca Joseph Scaliger au încercat să justifice exactitatea relatărilor lui Carpini și Marco Polo, sugerînd că domeniul împăratului Abisiniei se întindea cîndva în Asia pînă în China și că această parte a domeniului său fusese cucerită de Gingis Han.

Fapt curios, tot portughezii, care născociseră acest mit, l-au distrus în secolele următoare. La aceasta a contribuit istoricul lusitan Balthazar Tellezius și patriarhul Bisericii romano-catolice din Abisinia, Alphonsus Mendesius. Către anul 1800, eroarea identificării țării preotului Ioan cu Abisinia era dovedită fără posibilități de contestare.

Unde fusese, totuși, situat acel regat, cum luase ființă și cum dispăruse el?

Să reamintim informațiile principale despre această țară. Toți cei care se referiseră la ea o situau într-o anumită parte a Asiei, mai îndepărtată de Europa decît Persia, dar nu atît de îndepărtată cum era China. Lucrările în cauză vorbeau de teritorii întinse — întinse însă după aprecierile europenilor din acea epocă, obișnuiți cu micile ducate și baronii — și de o căpetenie creștină care era și arhiepiscop. Mai era vorba și de supușii numeroși, care nu erau toți creștini.

În urmă cu 50 ani, englezul Rowe a emis o ipoteză convingătoare la prima vedere, mai ales prin simplitatea sa. Rowe a considerat că personalitatea preotului Ioan n-a fost doar un mit și că s-ar putea ca acest monarh să fi trăit în Nordul Indiei. Același autor a susținut că a descoperit o veche hartă geografică datînd din 1507, care ar fi situat țara „preotului Ioan" în Asia, acesta fiind domn și peste toată India de Est și de Sud.

Ulterior, teoriei lui Rowe însă i s-a adăugat o nouă ipoteză despre existența în epoca respectivă în Asia a unui monarh creștin. În sec. XII, keraiții [popor din familia altaică, convertit la nestorianism către anul 1000 — *n.r.*] au întemeiat un vast imperiu. Acești keraiți, denumiți de unii călători creștini „sarazini negri sau etiopieni" au avut un mare conducător, Yeliutashi, care figurează în cronicile chineze sub numele de Ye-lu-ta-shi. După ce a cucerit Turkestanul, prin 1130, el a strîns o mare armată pentru a-i ataca pe vecinii săi mahomedani. Cronicile vechi susțin că bătălia hotărîtoare ar fi avut loc la 8-9 septembrie 1141, lîngă Katvan, nu departe de Samarkand, fiecare dintre cele două oștiri avînd cîte 300 000 oameni. Aceleași vechi izvoare susțin că pe cîmpul de bătaie au căzut 100 000 soldați și victoria a revenit lui Yeliutashi. Învingătorii au avut și ei pierderi mari, ceea ce explică de ce, după victorie, Yeliutashi nu și-a continuat cuceririle. Monarhul a murit la 2-3 ani după aceea, iar imperiul său a fost împărțit de urmași într-o regiune de Est și una de Vest. După o jumătate de secol, în 1203, acest stat a fost nimicit de mongoli.

Yeliutashi, rege creștin în Asia și dușman al Islamului, a domnit din 1126 pînă în 1143 sau 1144. Yeliutashi pare a fi un model destul de precis pentru „preotul" Ioan: era un războinic temut, comanda o armată uriașă și, ceea ce este mai important, era creștin!

În românește de
Sanda MIHĂESCU BOROIANU

Pagini din istoria Argentinei

BERNARDINO RIVADAVIA
o operă pentru cîteva secole

FLORENTINA DOLGHIN

În anul 1776, Argentina — aflată sub stăpînire spaniolă încă din sec. XVI — a intrat, alături de actualele state Bolivia, Paraguay și Uruguay, în componența unui nou viceregat, denumit La Plata, cu reședința la Buenos Aires. Metropola a continuat să-și trimită oameni pentru a ocupa posturile de conducere în administrație, economie, armată. Însuflețiți de exemplul războiului de independență al coloniilor Nord-americane[1] și de ideile Revoluției franceze, creolii[2] se aflau într-o permanentă stare de nemulțumire, care avea să genereze o puternică mișcare de eliberare națională.

[1] **Magazin istoric**, nr. 1-6/1976.

[2] Creolii sînt albii născuți și crescuți în colonii, spre deosebire de „peninsulari", adică spaniolii care veneau din metropolă, din Peninsula Iberică (în calitate de militari, negustori, funcționari), se îmbogățeau și se întorceau acasă.

Buenos Airesul începe revoluția

Învingînd două năvăliri britanice, în anii 1806 și 1807, masele populare din Buenos Aires și regiunea înconjurătoare au căpătat conștiința forței pe care o reprezentau. Lupta antibritanică a accelerat mișcarea de emancipare. „Buenos Airesul a început revoluția [antispaniolă] cu un curaj fără precedent și a răspîndit-o pretutindeni", notează fostul președinte al Argentinei (între anii 1868 și 1874), scriitorul Domingo Faustino Sarmiento.

La 25 mai 1810, o adunare a locuitorilor din Buenos Aires a alcătuit o juntă patriotică revoluționară, de fapt, primul guvern național al viceregatului La Plata. Regele Cisneros a fost detronat. Revoluția din mai a ieșit învingătoare, dar pentru scurt timp. Ea a pus bazele războiului de eliberare de sub dominația colonială. În anul următor, neînțelegerile ivite între membrii juntei au atras după ele revirimentul reacțiunii spaniole. În iunie 1811, peninsularii au înfrînt armata patriotică, dar, doi ani mai tîrziu, José de San Martin[3] a cîștigat cea dintîi victorie în fața armatei regale spaniole. Numit în 1814 comandant suprem al armatei Nordului, el a dat lovituri decisive forțelor spaniole din Argentina. Pe la mijlocul anului 1816, „Armata Anzilor", aflată sub comanda sa și formată din creoli, amerindieni, negri, metiși și mulatri, a trecut la eliberarea statului Chile, apoi a

[3] *Magazin istoric*, nr. 1/1974.

Perului. Aceste campanii victorioase au acționat ca un tonic pentru forțele care luptau pentru independența definitivă a La Platei și întemeierea statului argentinian de sine stătător. La scurt timp, în iulie 1816, Adunarea constituantă reunită la Tucuman a proclamat independența „Provinciilor Unite La Plata".

În tot cursul sec. XIX, viața politică internă a Argentinei a prezentat o particularitate distinctă: înfruntarea acerbă dintre unitariști și federaliști. Primii — adepții unei conduceri centralizate a țării, ai unui guvern național — reprezentau interesele tinerei burghezii din provincia Buenos Aires; ceilalți — care urmăreau să accentueze fărîmițarea provinciilor și să-și păstreze privilegiile feudale — erau susținuți de moșierii din zonele interioare ale Argentinei. Nucleul lor îl formau așa-numiții *caudillos*, mari proprietari de pămînt, de fapt stăpînii absoluți ai provinciilor. „Un caudillo argentinian — scria D.F. Sarmiento — este un Mahomed, care ar putea, după bunul său plac, să schimbe religia dominantă și să creeze una nouă. El are întreaga putere; nedreptatea lui este o nenorocire pentru victimă, dar nu e un abuz; pentru că el poate fi nedrept; mai mult, el trebuie în mod necesar să fie nedrept; totdeauna a fost așa".

În jurul anului 1820, conflictul dintre unitariști și federaliști a luat forme acute, transformîndu-se într-un aprig război civil. În provincii, autoritatea dictatorială a moșierilor s-a accentuat. Concomitent, o crîncenă luptă internă a izbucnit și în provincia Buenos Aires. Federaliștii i-au înlocuit pe unitariști, apoi unitariștii pe federaliști. În numai cinci luni din anul 1820, guvernul central s-a remaniat de cinci ori. Păturile orășenești sprijineau pe unitariști, în timp ce marii crescători de vite *(gauchos)* îi susțineau pe *caudillos*. Uneori, aceștia din urmă atrăgeau de partea lor, prin diverse promisiuni demagogice, și pe indieni.

Dealtfel, nici unitariștii, nici federaliștii nu reprezentau grupări politice sudate. Marii negustori ai Buenos Airesului, de pildă, au susținut la început unitatea țării, dar s-au pronunțat pentru o unificare sub monopolul comercial al Buenos Airesului. În 1826, cînd a fost introdus un proiect de naționalizare a portului și vămii orașului, ei s-au declarat împotriva unificării cu provinciile, trecînd deci pe pozițiile federaliștilor. Granița unitariști-federaliști era și mai convențională cînd se raporta la indivizi. De-a lungul vieții, unul și același moșier, de pildă, putea oscila între cele două tabere.

După îndelungi frămîntări, la 26 septembrie 1820, s-a ajuns la o înțelegere de moment; a fost ales guvernator al Buenos Airesului, cu mandat de trei ani, moșierul Martin Rodriguez, care a primit puteri discreționare pentru a face ordine în provincii. Guvernul nou creat reprezenta un compromis între cele două curente; el avea în componență doi federaliști, pe Garcia și Vicente Lopez, și un unitarist, pe Bernardino Rivadavia.

În luptă cu caudillos

Născut în Buenos Aires la 20 mai 1780, ca fiu al unui negustor din Galicia Spaniolă și al unei localnice, Bernardino Rivadavia se remarcase încă din 1811 în lupta pentru eliberarea țării de sub stăpînirea colonială. În acel an, la 23 septembrie, fusese numit secretar, apoi ministru de Război al Triumviratului executiv de esență unitaristă, alcătuit la cererea populației din Buenos Aires. O lună mai tîrziu, acest organism își asumase întreaga putere și întreprinsese unele reforme progresiste. Printr-un decret special, se interzisese exportul de sclavi, iar Rivadavia schițase un proiect de reformă agrară. Toate măsurile preconizate rămăseseră însă pe hîrtie, deoarece, în anul următor, Triumviratul fusese înlăturat de la putere. În 1814, deci doi ani mai tîrziu, Rivadavia pleca, împreună cu generalul Manuel Belgrano, în misiune diplomatică în Europa: la Madrid, Londra și Paris. În capitala Franței a locuit mulți ani, fiind puternic influențat de ideile înaintate ale iluminiștilor vremii: Benjamin Constant de Rebecque, Jeremy Bentham, James Mill.

După șase ani, la întoarcerea în țară, în septembrie 1820, Bernardino Rivadavia a intrat în guvernul Rodriguez ca ministru de Interne, apoi de Externe, funcții în care și-a continuat activitatea de reformator, cu care debutase timid în perioada Triumviratului. Anii 1821-1823 aveau să înscrie în istoria Argentinei un lung program de reforme economice și politice, inițiate și realizate de el.

În ofensiva împotriva abuzurilor comise de vîrfurile bisericii și ale feudalității, noul ministru de Interne s-a sprijinit pe meseriași, negustori și crescători de vite. La 7 aprilie

În pp. 52-53: *doi gauchos, personaje tradiționale ale peisajului argentinian*

1821, guvernul Rodriguez a adoptat „legea uitării", care acorda dreptul de întoarcere în Buenos Aires tuturor emigranților izgoniți din motive politice în perioada 1819-1820. Măsurile propuse de ministrul de Interne tindeau să lichideze vestigiile administrației coloniale, să consolideze capitalismul și să asigure stabilitatea guvernului central. Pe plan administrativ, prin decretul din 24 decembrie 1821, s-a desființat una dintre cele mai importante instituții ale sistemului colonial de conducere, *cabildoul*[1] din Buenos Aires, compus din reprezentanți influenți ai aristocrației. Printr-un alt decret, din 23 decembrie 1823, au fost stabilite normele alegerii organelor de stat pe baza votului liber, prevăzîndu-se separarea puterilor. Puterea legislativă trecea în atribuția Camerei Reprezentanților, care urma să ia ființă, iar cea executivă era păstrată de guvernatorii aleși de instituția menționată, pe timp de trei ani. În vederea extinderii legăturilor economice dintre provincii, au fost lichidate barierele vamale, s-a decretat libertatea comerțului și s-au suprimat unele privilegii feudale. Năzuind să populeze imensele întinderi ale pampei și Patagoniei [din Sudul țării], Rivadavia a încurajat imigrația străină. A fost reorganizat sistemul judiciar, aparatul funcționăresc, s-a acordat libertate tiparului, au fost deschise școli de toate gradele, printre care Academia de Medicină, Universitatea din Buenos Aires (1821), s-au înființat Arhivele Naționale. În 1822, s-a declarat libertatea cultelor și s-a impus controlul statului asupra bisericii, înlăturîndu-se privilegiile și jurisdicția clericilor. Bigoții din provincii au primit reforma lui Rivadavia — pe care l-au numit „monstru și eretic, bun de aruncat în flăcările iadului" — ca un atentat la religie și s-au ridicat, cu arma în mînă, să apere dogmele catolice.

Tot în 1822 a fost emis și decretul de înființare a primei bănci din istoria țării, cu un capital de 300 000 pesos. S-au creat, de asemenea, serviciu poștal în interiorul provinciilor, o armată națională regulată, introducîndu-se uniforma, sistemul înrolării și instrucția militară obligatorie. La 25 ianuarie 1822, Buenos Aires, Entre Rios, Corrientes și Santa Fe au încheiat „Tratatul celor patru", prin care cele trei provincii interioare recunoșteau supremația Buenos Airesului. Între ele se proclamau pacea și prietenia, uniunea veșnică, libertatea navigației fluviale.

Numele lui Bernardino Rivadavia este legat, de asemenea, de reforma agrară. La 17 aprilie 1822, el a emis un decret, prin care se interzicea transmiterea de pămînturi în proprietatea particulară. Speriați că li se pregătește exproprierea, latifundiarii au declanșat o campanie antiguvernamentală, învinuind autoritățile că încalcă dreptul de proprietate particulară, deși, cum a explicat ceva mai tîrziu guvernul provinciei Buenos Aires, decretul respectiv privea exclusiv pămînturile statului.

[1] Un fel de consiliu comunal, care includea întotdeauna primarul.

Începînd cu vara anului 1822, Rivadavia a elaborat și a început să aplice un nou sistem de arendare, numit embatic. Cei în cauză primeau în folosință, pe un anumit termen și contra unei rente, un lot din pămîntul statului. Aplicarea sistemului a decurs foarte diferit. În cazul teremurilor virane și al celor luate indienilor, ea nu a întîmpinat dificultăți. Suprafața provinciei Buenos Aires a crescut de la 50 000 km² (în 1824) la 100 000 km² (în 1830) numai în urma alipirii pămînturilor indienilor. Mult mai complicat au stat lucrurile cu loturile care, deși erau socotite proprietatea statului, *de facto* se găseau, de mult timp, în posesia uzufructuarilor. Latifundiarii s-au împotrivit intențiilor lui Rivadavia de a extinde regimul embaticului și asupra terenurilor acaparate de ei, dar guvernul a dus o politică consecventă de întoarcere a acestor loturi pierdute în mîinile statului. Nemulțumirea moșierilor din Buenos Aires s-a convertit într-o răscoală armată, declanșată la 19 mai 1823 și soldată cu un eșec. O parte dintre răzvrătiți au fost exilați, alții pedepsiți cu moartea.

Pentru aplicarea unor noi reforme, la 16 decembrie 1824, s-a convocat Congresul național. După dezbateri furtunoase, înaltul for a adoptat o nouă constituție unitaristă. Puterea executivă a fost încredințată guvernului central, condus de președinte.

Un an și ceva mai tîrziu, la 7 februarie 1826, argentinienii l-au ales președinte al țării pe Bernardino Rivadavia. A început acum o nouă fază a activității sale de reformator.

După numai trei luni, la 18 mai 1826, noul președinte a extins sistemul embaticului asupra întregului teritoriu al țării. Durata maximă pe care pămînturile statului se arendau proprietarilor individuali a fost stabilită la 20 ani. După trecerea acestei perioade, ele reveneau în proprietatea statului. La fiecare 10 ani se prevedea calcularea pămîntului intrat în sistem și a rentei arendate. În cursul dezbaterilor parlamentare, opoziția, care califica planurile

preşedintelui drept „fanteziste", a înaintat propunerea să nu se limiteze termenul embaticului şi să se stabilească o rentă invariabilă. Aceste „îmbunătăţiri" urmăreau să sancţioneze trecerea mascată a pămînturilor statului în proprietăţi particulare. Dar reacţiunea n-a reuşit să-şi impună punctele de vedere în faţa majorităţii democrate a Congresului, care reprezenta interesele micilor proprietari. Susţinătorii legii au recunoscut că se deschidea drumul spre pămînt şi păturilor modeste ale societăţii. Deputatul Gomez, un adept al noului procedeu, spunea: „Cel care n-are avere nu va fi lipsit de dreptul de a se bucura de avantajele embaticului. Dar se înţelege că nu el este principalul beneficiar al acestui sistem". După cum reieşea din cuvîntul lui Gomez, săracii profitau de embatic numai ca argaţi în gospodăriile celor bogaţi. Proiectul deputatului Portilho, care prevedea împroprietărirea gratuită a unor mase largi şi chiar a indienilor, dacă se vor supune „legilor republicii", a fost respins.

O demisie neaşteptată

Legea embaticului a fost adoptată cu majoritate absolută. Presa cercurilor democrate din Buenos Aires a salutat hotărîrea Congresului. Într-un articol din 15 iunie 1826, apărut în *El Mensagero Argentino*, se afirma că acest sistem de folosire a pămîntului este „cel mai drept, mai convenabil şi mai productiv din cele uzitate în alte ţări, chiar şi în cele care ne-au depăşit ca nivel de dezvoltare". În jurul anului 1830, embaticul a cuprins peste 86 la sută din toate pămînturile provinciei Buenos Aires.

La 24 decembrie 1826, a fost sancţionată o nouă Constituţie, prin care era proclamată Republica Federativă Argentina, stat alcătuit pe baze confederative, dar unit şi centralizat în jurul Buenos Airesului. Puterea legislativă se afla în atribuţia Senatului şi a Camerei Reprezentanţilor, cea executivă era încredinţată preşedintelui ţării — ales pe cinci ani — iar cea judecătorească Tribunalului suprem. Guvernul avea dreptul să numească autorităţile supreme în toate provinciile confederate. Prin aceste acţiuni, unitariştii au anihilat opoziţia federaliştilor.

Împotriva concepţiilor rivadaviene s-au ridicat, din nou, moşierii, care au respins Constituţia. De pildă, guvernatorul Cordobei Bustos nu a recunoscut autoritatea lui Rivadavia şi a rechemat deputaţii cordobezi din Congres. În mai 1827, cîţiva guvernatori au alcătuit o uniune militară antiguvernamentală. Ei s-au aliat cu federaliştii din Buenos Aires, conduşi de Manuel Dorrego, adversarul lui Rivadavia. Forţele armate ale rebelilor au fost puse sub comanda lui Facundo Quiroga, stăpînul provinciilor San Juan, Mendoza şi Tucuman, care a înfrînt trupele guvernului central şi a intrat triumfător în Buenos Aires, provocînd căderea regimului unitarist. La 28 iunie 1827, Rivadavia a demisionat.

La prăbuşirea lui a contribuit şi o cauză de natură externă. Încă din 1825, Confederaţia argentiniană se afla în război cu Brazilia, pentru stăpînirea Bandei Oriental (Uruguay), devenită, după izbucnirea războiului de eliberare de sub dominaţia spaniolă (1811), obiect de rivalitate între cele două ţări. Rivadavia fusese ales preşedinte în timpul acestui conflict armat. Copleşit de frămîntările interne, după rebeliunea comandată de Facundo Quiroga, el l-a trimis pe ministrul Garcia în Brazilia, pentru a încheia pacea. Acesta a acceptat condiţiile, prin care Braziliei i se recunoştea stăpînirea Uruguayului, dar tratatul a fost respins de Congresul din Buenos Aires. Un motiv în plus ca preşedintele să fie obligat să părăsească postul. Abia la 27 august 1828, la un an de la demisia lui, Argentina şi Brazilia au recunoscut independenţa Republicii Orientale Uruguay.

Între timp, s-a dovedit că măsurile luate în agricultură de fostul preşedinte nu-şi atinseseră scopul. Pămînturile statului au ajuns în mîinile marilor moşieri, care arendau suprafeţe imense. Într-unul din articolele sale, publicate într-un ziar al vremii *(Cronica Politica y Literaria de Buenos Aires)*, Rivadavia constata: „Uşurinţa cu care se produce concentrarea pămîntului favorizează formarea clasei privilegiate, care poate profita de poziţia ei în scopuri josnice, pentru a distruge bazele republicii noastre; şi atunci se deschide calea pentru supremaţia aristocraţiei agrare".

După demisie, obligat să părăsească Argentina, Bernardino Rivadavia şi-a petrecut cîţiva ani în emigraţie, în Spania. S-a întors pentru un timp în Argentina, dar, temîndu-se să nu fie asasinat de oamenii noului guvernator al Buenos Airesului, Juan Manuel de Rosas, mare moşier, adept al statului federal, apoi dictator al Argentinei, între anii 1835-1852, s-a refugiat în Uruguay, apoi din nou în Spania, unde, la 2 septembrie 1845, a şi murit în anonimat, la Cadiz, în vîrstă de 65 ani.

Vorbind despre afirmarea naţiunii argentiniene, Domingo Faustino Sarmiento aducea un omagiu principalului ei promotor: „Bernardino Rivadavia a fost întruparea vie a spiritului poetic, grandios, care domina întreaga societate .... El a lucrat la tiparul larg în care trebuia să se toarne un mare stat american, o republică. A adus specialişti europeni în presă şi în învăţămînt, coloni pentru popularea deşerturilor, nave pentru fluvii, libertate pentru toate credinţele, credit şi o bancă naţională pentru dezvoltarea industriei, a introdus toate marile teorii sociale ale epocii; într-un cuvînt, a adus Europa pentru a o vărsa dintr-o dată în America şi a realiza, în zece ani, opera pentru care înainte ar fi fost nevoie de secole". Numele lui a rămas în inimile argentinienilor ca o expresie a devotamentului şi iubirii de patrie.

RIGA ARTHUR A MURIT?

R.S. LOOMIS

„În ziua Înălțării, într-un an, venit-a regele Arthur spre Carlion și curte mult bogată a strîns la Camelot, așa cum să cădea într-o zi ca aceea. Ci regele nu se retrase după ospăț. Numeroși baroni erau în sală, regina însăși se afla împreună cu ei, avînd alături mulțe și alese doamne de onoare. Dar dintr-o dată la curte un străin apare, un cavaler mîndru echipat și pînă în dinți înarmat. Înaintă pînă la regele care ședea între baronii săi. Nu îl salută, ci astfel îi vorbi: «Rigă Arthur, în temnița mea țin mulțime de cavaleri, de doamne și domnițe de pe moșia și din casa ta; însă nicicum dau înștiințare despre ei cu gînd de a ți-i înapoia vreodată»".

Așa începe romanul Cavalerului Lancelot, scris de Chrétien de Troyes, care încearcă, după șase secole, să reconstituie întîmplările de la curtea regelui Britaniei. Carlion este orașul în care, după cronicarul Geoffrey de Monmouth, a avut loc încoronarea lui Arthur, iar Castelul Camelot, reședința lui Arthur, a fost identificat, mai ales după săpăturile arheologice începute în 1967, cu Castelul Cadbury din comitatul Somerset. Riga Arthur a intrat în legendă și a rămas în istorie pentru luptele purtate cu „păgînii ce năvăleau de peste marea din miază-noapte". „Păgînii" erau invadatorii saxoni, împotriva cărora Arthur conducea rezistența triburilor celte. După mențiunile existente în sursele istorice, el pare să fi ieșit victorios dintr-o serie de confruntări armate, culminînd cu victoria zdrobitoare obținută, în jurul anului 500, în apropierea Muntelui Badon. Potrivit acelorași izvoare, Arthur ar fi căzut victimă

unor uneltiri puse la cale de propria sa soție și de o rudă apropiată.

Unde se termină realitatea și unde începe legenda regelui Arthur, e greu de spus. S-a susținut chiar că au existat două căpetenii cu acest nume, unul acționînd în Nord, celălalt în Sud-Vestul insulei britanice. Dintre istoricii moderni, unii abia îl pomenesc, iar alții îl ignoră pur și simplu.

Adevărul este că celebritatea sa se datorește nu atît bătăliilor cîștigate împotriva năvălitorilor, cît cronicarilor care, povestindu-i și repovestindu-i faptele, au făcut din el simbolul cavalerului medieval. Geoffrey de Monmouth prelucrează tradițiile populare în cronica sa Historia Regum Britanniae (1135) care devine principala sursă a legendelor arthuriene. Inspirat de opera lui Geoffrey, Robert Wace scrie, prin 1155, un poem de 15 000 versuri, care contribuie din plin la răspîndirea legendei în Franța. Călugărul anglo-saxon Layamon îl retraduce în engleză. Fiecare dintre aceștia au completat tabloul făcut de G. Monmouth, adăugînd noi elemente din literatura populară orală. Se pare că legenda, așa cum o cunoaștem azi, se bazează pe versiunea lui Wace, în care Arthur apare ca fiul lui Uther Pendragon, regele Britaniei, cuceritorul Scandinaviei, Galiei și Romei. Sfătuit de sfetnicul său, vrăjitorul Merlin, Arthur născocește o masă rotundă, în jurul căreia se strîng nobilii cavaleri de la curtea lui. Rotundă pentru a înfrînge tradiția ierarhiilor, pentru ca tovarășii săi de arme să nu se simtă mînați de a-și disputa întîietatea. Și legenda continuă: în timp ce se afla într-o călătorie spre Roma, Arthur află că nepotul său Mordred i-a luat tronul și soția, pe frumoasa Guinevere. Întorcîndu-se în grabă, îl ucide pe trădător într-o luptă sîngeroasă; dar, rănit de moarte, este purtat apoi de nouă zîne pe mitica insulă Avallon.

Dacă s-ar alcătui un „top" al eroilor îndrăgiți deopotrivă de amatorii de legende ca și de cititorii de istorie, cu siguranță riga Arthur, ca și Wilhelm Tell sau d'Artagnan, ar ocupa unul din primele locuri. Mai mult: nevoind să se despartă de desăvîrșitul cavaler medieval, oamenii au refuzat să accepte ideea morții lui. Și astfel, a luat naștere un mit al mitului, bazat pe ideea supraviețuirii regelui Arthur, pe care izvoarele istorice nu s-au sfiit să-l consemneze.

Studiul lui R.S. Loomis publicat într-o formă prescurtată[1], în paginile ce urmează, reprezintă o trecere în revistă a acestor izvoare, dar și a tradițiilor orale țesute în jurul supraviețuirii lui Arthur, și unele și altele, dincolo de interesul istoric, fiind de o mare frumusețe. Autorul englez omite însă să ne spună că același motiv a circulat în legătură cu Frederic II, împăratul Germaniei: „se credea că împăratul se retrăsese într-o țară îndepărtată, sau că, potrivit legendei celei mai populare, dormea sub Muntele Etna... Și, de fapt, treizeci și patru de ani după moartea lui, în orașul Neuss, un impostor a reușit să se dea drept Frederic al II-lea redivivus. Nici chiar după execuția acestui pseudo-Frederic la Wetzlar, mitul nu și-a pierdut virulența" (M. Eliade, Aspecte ale mitului, p. 164).

„Ați venit să-l scoateți pe rege?"

În secolul XII, locuitorii Bretaniei (Franța) și ai Cornwallului (Marea Britanie) erau convinși că regele Arthur[2] mai trăiește. Avem cel puțin două mărturii din acea perioadă, despre existența unei atari credințe în rîndul velșilor (Țara Galilor, în Marea Britanie).

De-a lungul veacurilor următoare, găsim alte ecouri la autorii englezi. Cronica atribuită lui Robert de Gloucester (cca. 1300) menționează cele arătate mai sus, lucru pe care-l pomenesc și Peter de Langtoft, împreună cu Robert Mannyng (1338); primul nu comentează în nici un fel tradiția înregistrată, în vreme ce Mannyng o califică drept „o minciună a bretonilor". În *Căderea principilor* (1430-1438), John Lydgate atribuie tot bretonilor credința că Arthur „va învia ca stăpîn și rigă, venind îndărăt de pe tărîmul celălalt, ca să împărățească în Bretania". Potrivit lui Malory (cca. 1469) „prin multe locuri ale Angliei se spune că regele Arthur n-a murit, ci doar s-a strămutat în altă parte prin voința Domnului; oamenii zic că se va înapoia". Apoi cronicarul continuă cu multă prudență: „totuși, nu pot să jur că așa va fi, ci mai degrabă aș zice că regele Arthur și-a schimbat ființa pe lumea asta".

Una dintre poveștile cele mai năstrușnice puse în circulație, ce e drept într-o epocă mai tîrzie, a fost consemnată de Julian del Castillo, în 1582: regele Arthur fusese prefăcut într-un corb și Filip II, regele Spaniei[3], se legase, pasă-mi-te, cu jurămînt (desigur cînd s-a însurat, în 1554, cu regina Angliei, Maria Tudor), că dacă Arthur se va întoarce, nu va mai pofti la regatul englez.

Părerile vagi despre supraviețuirea lui Arthur au îmbrăcat diferite forme. Autorii care au susținut că legendarul monarh a ajuns pe ostrovul Avallon au lăsat descrieri foarte amănunțite ale acestei minunate insule, veșnic înverzite, ale locuitorilor săi, toți foarte bătrîni și ale domniței care avea să-i tămăduiască rănile lui Arthur. Pe diferite temeiuri, locul numit Avallon a fost identificat cu orașul englez Glastonbury. Se presupune că Henric II (1154-1189), regele Angliei, dorind să curme zvonul despre revenirea lui Arthur, le-a cerut călugărilor din Glastonbury să-i caute rămășițele prin mormintele din cimitirul mănăstirii; după moartea lui Henric, s-au descoperit, într-adevăr, acolo, cîteva oase mari, împreună cu cele ale unei femei, străjuite de o cruce de plumb, a cărei inscripție atribuia aceste rămășițe lui Arthur și soției sale.

Dar această descoperire nu a clătinat credința larg răspîndită că Arthur trăia mai departe pe o insulă a primăverii veșnice. În sec. XIII, *Floriant și Florette* considera că

---

[1] Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

[2-3] *Magazin istoric*, nr. 7/1971; 4/1978.

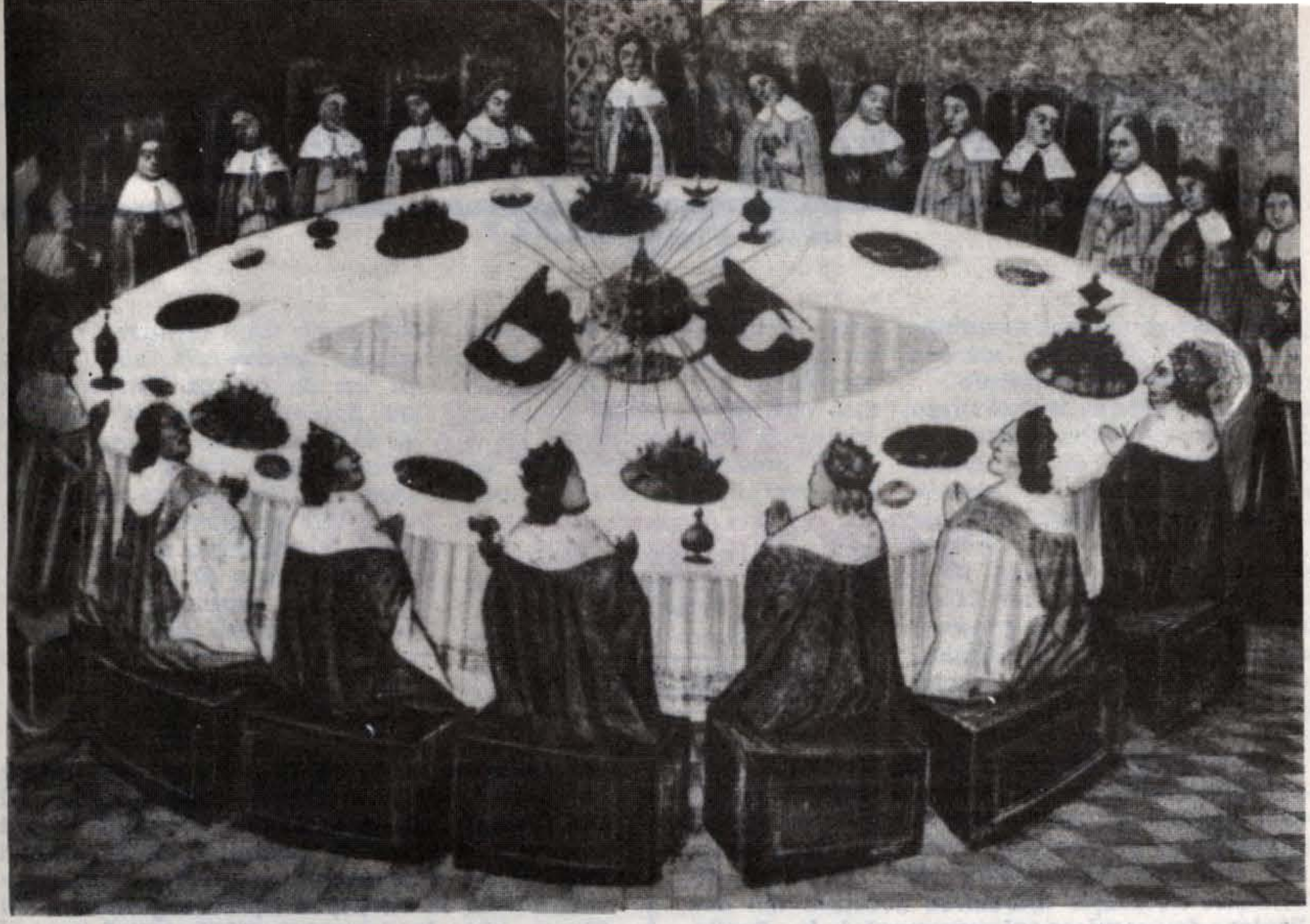

Regele Arthur și cavalerii mesei rotunde. Miniatură din secolul XV

În p. 55: *faima lui Arthur l-a cucerit și pe pictorul și gravorul olandez Lucas de Leyde (1489 sau 1494-1533), care într-o gravură intitulată* Cei nouă eroi, *îl alătură, printre alții, lui Iulius Caesar, Alexandru Macedon și Carol cel Mare*

este vorba de Sicilia și că Arthur fusese închis în vulcanul Etna. Autorul cărții, Gervase de Tilbury, împletește ceea ce păstrase tradiția despre Sicilia cu credința că Arthur sălășluiește în peșterile unui munte: un slujitor al episcopului Cataniei, pătrunzînd pe o cărare strîmtă în Etna, a nimerit într-o fermecătoare poiană, unde se înălța un palat ca în basme. Acolo, într-un culcuș regesc, zăcea Arthur, în fiecare an deschizîndu-i-se din nou rănile din bătălia cu Mordred.

Și o legendă germană face aluzie la prezența lui Arthur în măruntaiele unui munte, înconjurat de sute de cavaleri din Britania și ducînd o viață bogată, în desfătări, avînd cai și arme din belșug.

Peter des Roches, episcopul Winchesterului, relatează într-o cronică apărută în 1216 că, în cursul unei vînători, a nimerit la un splendid conac, unde a fost invitat la cină de un rege, care i-a mărturisit că este Arthur. Pentru ca episcopul să-i poată convinge pe sceptici că se întîlnise efectiv cu fostul stăpînitor al Britaniei, Arthur l-a înzestrat cu darul de a scoate, ori de cîte ori vroia, un fluture din mîna sa stîngă, strînsă pumn.

În secolul trecut, un grup de arheologi care cercetau împrejurimile Castelului Cadbury, au fost întîmpinați de un bătrîn care i-a întrebat: „Ați venit să-l scoateți pe rege de aici?". Iată deci că, într-o regiune foarte apropiată de Glastonbury, unde, cu 800 ani înainte, se afirmase oficial că s-au descoperit rămășițele pămîntești ale monarhului și unde mormîntul său fusese prezentat tuturor celor ce doreau să-l vadă, credința în supraviețuirea lui Arthur dăinuia încă!

Strămoșul Ordinului Jartierei

Tot la Cadbury a fost atestat mitul lui Arthur în chip de căpetenie a unei fantomatice cete de vînători, mit cu o intensă circulație în mai multe țări ale Europei. În Franța, unde legenda era cunoscută sub numele de „Vînătoarea lui Arthur", un tăietor de lemne pretindea că văzuse, pe o noapte cu lună plină, stafiile vînătorilor, care îi declaraseră că în apropiere se afla mărețul palat al lui Arthur.

Pe marginea acestui torent de legende privind supraviețuirea regelui Arthur pot fi făcute unele observații.

Totuși, așa cum am văzut, legendele s-au ivit și au înflorit pe cele mai neașteptate meleaguri, au rezistat tuturor atacurilor celor sceptici și nu au cedat nici în fața mormîntului de marmură, ridicat, la Glastonbury, monarhului dispărut. Faptul că, după aproape o mie patru sute de ani de la moartea sa, ici-colo se mai vorbea despre supraviețuirea lui Arthur, reprezintă un fenomen uimitor.

Paradoxul lui Oscar Wilde „viața nu este decît oglinda

(Continuare în p. 61)

„AFACEREA STROUSBERG" (III)

VICTOR SLĂVESCU

Investigaţiile făcute la Berlin de Th. C. Văcărescu convinseseră guvernul român că în nici un caz nu mai putea tolera prelungirea mandatului acordat lui Ambronn. În primele zile ale lunii septembrie 1870, Consiliul de Miniştri hotărăşte înlocuirea acestuia din calitatea de comisar al guvernului la Berlin pentru concesiunea dr. Strousberg cu L. Steege[1], cunoscut om politic al epocii, în acel moment reprezentant diplomatic al ţării la Viena, Berlin şi St. Petersburg, cu reşedinţa la Viena. Numirea lui Steege (fost ministru de Finanţe în timpul lui Alexandru Ioan Cuza) este greu acceptată de domnitorul Carol, care întîrzie timp de o lună semnarea decretului respectiv. „Aceasta — scrie Victor Slăvescu — îngăduie să se presupună cît i-a trebuit domnitorului Carol pentru a se lăsa convins de hotărîrea Consiliului de Miniştri de a se despărţi de Ambronn, în care avusese atît de mare încredere"[2].

Tare pe sprijinul domnesc de la Bucureşti, Ambronn va invoca pretexte după pretexte spre a amîna înfăptuirea deciziei de înlocuire luată de guvernul român (faptul că nu primise un decret semnat de domnitor; că decretul de numire a lui Steege, care-i fusese arătat, era redactat în limba română şi nu-i fusese comunicat în mod oficial; împrejurarea că este nevoit să lipsească de la Berlin ocupat cu unele călătorii de sănătate sau de afaceri etc.). După numeroase pertractări, Ambronn este nevoit, în sfîrşit, să-i predea gestiunea lui Steege, abia în decembrie 1870, adică la trei luni după hotărîrea Consiliului de Miniştri. Raţiunea acestor întîrzieri apare limpede lui Steege din chiar momentul cînd preia gestiunea. „Cu acest prilej — notează Victor Slăvescu — se constată că Ambronn mai achitase mai mult de 3 milioane de taleri prin Banca Jacques pentru plata dobînzilor obligaţiunilor, ulterior numirii lui Steege".

Din acest moment, lucrurile încep să se precipite. Strousberg anunţă că nu va mai plăti cuponul[3] pe 20 decembrie/1 ianuarie 1871 al obligaţiilor emise; pentru a contracara scandalul public iminent, noul comisar începe negocieri cu titularul concesiei şi ajunge — în condiţiile confuze ale crizei guvernamentale izbucnite la Bucureşti în decembrie 1870 şi soldată prin înlocuirea guvernului M.C. Epureanu cu guvernul Ion Ghica — la o declaraţie cu Strousberg; prin această declaraţie, Steege încălca însă mandatul pe care-l avea, astfel încît este, la rîndul său, înlocuit din funcţia de comisar al guvernului român prin Th. Rosetti.

Publicăm, în continuare, fragmente din lucrarea inedită a economistului V. Slăvescu, în care sînt analizate aceste episoade[4].

Costin MURGESCU

---

[1] Ludovic Steege (1813-1872) — om politic român; familia sa, de origine suedeză, s-a stabilit în Muntenia pe vremea lui Carol XII; membru al Comisiei centrale din Focşani, consilier la Curtea de Casaţie, agent diplomatic la Viena, Berlin, Petersburg, ministru în mai multe rînduri.

[2] În memoriile sale, regele Carol I, după ce relata pe scurt cele constatate de Văcărescu, dezaproba atitudinea şi comportamentul lui Ambronn: „Din cauza acestui procedeu incorect, prinţul se găseşte într-o situaţie penibilă. Nu numai că el şi miniştrii săi nu ceruseră ca cele 35 milioane româneşti să rămînă neproductive ci, dimpotrivă, ei au aprobat cu toată plăcerea propunerea comisarului în legătură cu cumpărarea documentelor statului prusac şi nicidecum acţiuni particulare supuse celor mai mari fluctuaţii ale cursului. Deoarece, în ciuda intervenţiilor repetate, Ambronn, care a fost pînă acum însărcinatul guvernului român, întîrzie să-şi depună demisia, a fost destituit şi înlocuit cu agentul diplomatic Steege".

[3] Cupoanele sînt părţi detaşabile anexate la o valoare mobiliară (acţiuni, obligaţiuni, titluri de rentă, etc.). La data înscrisă pe ele, cupoanele dau posesorului dreptul de a încasa dobînzi, dividende etc. aferente valorii mobiliare respective. Legislaţiile unor ţări prevăd o anumită perioadă la a cărei expirare se prescriu drepturile pentru cupoanele neprezentate spre încasare la termenele înscrise pe ele.

[4] Titlurile, subtitlurile, intervenţiile din paranteze drepte aparţin redacţiei.

Concesionarul nu-şi mai onorează obligaţiile

La începutul lunii decembrie [1870], dr. Strousberg înştiinţa guvernul român că nu înţelegea să mai plătească cuponul pe [20 decembrie] /1 ianuarie 1871 al obligaţiunilor aflate în circulaţiune pe motivul că drumurile de fier fuseseră date în circulaţiune şi că, prin urmare, în acest moment, această obligaţiune revenea de acum înainte statului român.

La acea dată, L. Steege se afla la Viena unde îl găsea telegrama[1] semnată de P.P. Carp, ministrul Afacerilor Străine şi C. Grădişteanu, ministrul de Finanţe. Anunţîndu-i-se acest fapt [comisarului guvernului român] atît de grav, cei doi miniştri informau pe Steege că dr. Strousberg lucra din răsputeri la Berlin în sensul îndemnării detentorilor [deţinătorilor] de obligaţiuni să ceară guvernului român plata acestor dobînzi, aruncînd deci asupra statului român întreaga obligaţiune de plată a cuponului. Faţă de această atitudine a lui Strousberg, guvernul M.C. Epureanu cerea lui Steege să publice, prin toate mijloacele de care putea dispune [în presă] că sarcina plăţii cuponului revenea statului român numai după punerea în circulaţie a liniilor, ceea ce nu era cazul la acea dată. Prin aceeaşi telegramă, cei doi miniştri recomandau lui Steege să ia toate măsurile pentru ca depozitul de bani aflat în mîna Băncii Jacques să fie încredinţat unei alte bănci, „de preferinţă o bancă de stat". În acelaşi timp, îi mai impunea lui Steege să comunice lui Strousberg în mod oficial, ca urmare a notei sale de neplata cupoanelor, hotărîrea guvernului de a-l ţine răspunzător de toate consecinţele produse din această cauză.

Imediat după primirea telegramei, din 6/18 decembrie, L. Steege, părăseşte Viena şi se duce la Berlin, spre a aduce la îndeplinire instrucţiunile primite. El ia imediat contact cu Strousberg, pentru a se informa mai bine asupra intenţiilor sale şi a-l pune, totodată, în curent cu hotărîrea guvernului Epureanu faţă de comportamentul său.

Drept urmare a celor discutate cu Steege, dr. Strousberg adresează la rîndul său, comisarului statului român, la 9/21 decembrie 1870, o scrisoare[2], în care îi comunica, între altele: „Sub condiţiunea şi pentru cazul că guvernul român îi va da mijloace de a plăti dobînzile pe semestrul curent, prin subscrierea şi emisiunea unei părţi suficiente din acele obligaţiuni de cale ferată care nu s-au subscris încă, domnia sa se îndatorează a renunţa la toate pretenţiunile pentru despăgubiri de dobînzi în socoteala fondului de construcţiune".

Faţă de pretenţiunea ridicată de Strousberg ca guvernul român să plătească cuponul de 1 ianuarie 1871, sub pretextul că fusese pusă în circulaţie parte din reţeaua de cale ferată concedată, Steege răspundea că, întrucît nu fusese pusă în exploatare decît calea ferată pe distanţa Bucureşti-Ploieşti, argumentul invocat era [tot] atît de puţin serios ca şi cealaltă pretenţiune, de a avea dreptul să dispună de depozitul aflat la Banca Jacques, fără consimţămîntul guvernului român. În consecinţă, Steege regreta invitaţia ce se făcea guvernului român de a plăti cuponul şi, totodată, invita pe Strousberg să-şi dea seama de consecinţele ce putea avea neplata cuponului pe ianuarie.

E sigur că din această întîmplare creditul statului putea să înregistreze „o alterare trecătoare", întrucît guvernul român, fiind anunţat prea tîrziu, nu va fi în măsură să efectueze, în locul său, plata cuponului la scadenţă, în cele 8 zile ce mai rămîneau înainte de scadenţă şi aceasta pe piete diferite.

Comisarul guvernului nu va omite însă să aducă la cunoştinţa publicului adevărata stare de lucruri şi era de sperat că va ajunge să justifice în mod complet atitudinea guvernului român.

În aceeaşi zi, şi anume la 10/22 decembrie, L. Steege informa[3] şi guvernul din Bucureşti asupra celor discutate cu Strousberg cît şi asupra propunerilor acestuia, dînd informaţiuni şi amănunte cu mult mai complete decît cele amintite mai sus.

Iată în ce chip înfăţişa L. Steege guvernului român cuprinsul exact al propunerilor delegatului concesionarilor.

Dr. Strousberg stăruia în pretenţiunea sa că guvernul român era îndatorat să plătească cuponul de 1 ianuarie, din momentul în care o secţiune de cale ferată Roman-Bucureşti era gata de pus în circulaţie. Se declara totuşi dispus să plătească el însuşi aceste cupoane, punîndu-le în sarcina fondului de construcţiune, ca şi pînă acum, cu condiţiunea ca guvernul să consimtă — dată fiind strîmtorarea trecătoare în care se afla [Strousberg] — să-i remită o sumă corespunzătoare în obligaţiuni, ce urmau a fi emise pentru acele linii care se aflau încă în aşteptarea încuviinţării lor.

Pentru a dobîndi bunăvoinţa guvernului român într-o chestiune atît de controversată şi atît de vitală, Strousberg — aflat într-o grea situaţiune financiară — găsea indicat să facă o propunere de-a dreptul fantezistă, prin neseriozitatea ei: Strousberg se oferea să negocieze pentru guvernul român, printr-o bancă anglo-germană de curînd înfiinţată de el — contractarea unui împrumut de 60 milioane franci, valoare nominală, cu dobînda de 7 1/2%,

---

[1] Arhivele Statului, dosar nr. 267/1868, fila 193.

[2] Idem, fila 207.

[3] Arhivele Statului, dosar nr. 267/1868, foile 209 şi verso; 220 şi verso.

pe cursul de 70%, cu o amortizare tip împrumut Stern (adică rambursarea împrumutului în timp de 17 ani), obligîndu-se să preia asupră-i partea rămasă eventual neplasată.

Încuviinţîndu-i-se propunerea de mai sus, Strousberg se mai obliga să sporească garanţia ipotecară aflată în depozitul Băncii Jacques printr-un depozit, cel puţin echivalent, de noi titluri, dublîndu-se astfel depozitul aflat în garanţia guvernului român.

Aducînd la cunoştinţa guvernului din Bucureşti această propunere, asupra căreia nu făcea nici un fel de apreciere, Steege socotea util să-şi dea părerea asupra situaţiunii create în acel moment, în urma carenţei lui Strousberg. După opiniunea sa, în cazul cînd guvernul refuza propunerea de mai sus, era „de o supremă şi urgentă necesitate" ca el să declare imediat că el va plăti — în locul concesionarilor — cît de curînd cuponul scadent. Fără această măsură, statul s-ar fi discreditat în mod ireparabil întrucît garantase chiar de la emisiunea obligaţiunilor plata dobînzilor faţă de detentori. Conflictul ivit între stat şi concesionari nu privea pe detentori. Ca atare, statul trebuia să se execute de îndată, urmînd a-şi valorifica apoi drepturile sale faţă de concesionari.

Aşadar, Steege nu socotea atît de total neîntemeiată pretenţiunea lui Strousberg. Părea impresionat de alarma produsă prin neplata cuponului. Era sincer îngrijorat de creditul statului în străinătate. Despărţea — poate nu fără temei — conflictul dintre Strousberg şi guvern de obligaţiunea formală şi categorică luată de stat faţă de detentorii de obligaţiuni, care nu erau chemaţi să ştie şi să aprecieze de partea cui era dreptatea. Pe cît îi era cu putinţă, Steege nu îşi angaja răspunderea personală, chiar şi atunci cînd dădea unele informaţiuni asupra adevăratei situaţiuni financiare a lui Strousberg.

Telegrama din 10/22 decembrie se încheia cu informaţiunea puţin îmbucurătoare, şi anume că transferarea depozitului de bani şi de valori de la Banca Jacques la o altă bancă nu putea fi dobîndită fără proces.

Fără să se poată afirma cu preciziune ce discuţiuni mai avuseseră loc între comisarul guvernului român şi dr. Strousberg, fapt este că [la 19/31 decembrie 1870] se redacta şi publica în presă o declaraţie semnată şi de unul şi de altul, privitoare la plata dobînzilor de 7 1/1% la obligaţiunile de cale ferată română, declaraţiune prin care se anunţa în mod oficial că interesele pentru cel de-al doilea semestru 1870 urma să fie plătite la obişnuitele locuri de plată, la 31 martie 1871.

Iată textul acestei declaraţiuni:

„Săvîrşirea în total a construcţiei Căii Ferate Române a fost împiedicată prin chemarea mai multor funcţionari, ingineri şi lucrători ca să ia parte la rezbelul actual, astfel concesionarii acestei căi abia au putut termina la finele anului o linie de 60-70 mile[1], dînd-o în circulaţiune fără ca guvernului român să-i rămînă timpul necesar ca să revizeze definitiv această linie.

De aici, a rezultat că, în momentul de faţă, s-a iscat întrebarea cine este obligat, conform stipulărilor concesiei, a plăti cupoanele cu scadenţa la 1 ianuarie, guvernul român sau concesionarii?

Din aceasta s-a produs între ambele părţi contractante o neînţelegere, a cărei rezolvare va mai dura cîtva timp. Cu toate acestea, concesionarii declară că plata cupoanelor nu o face pendinte de rezolvarea acestei chestiuni şi că la 31 martie 1871, cupoanele se vor plăti de către casele de bancă deja cunoscute.

Agintele diplomatic al României şi comisar al statului pentru afacerile Căilor Ferate Române declară din partea sa că precum pînă acum statul a îndeplinit cu conştiinţă îndatoririle sale, de asemenea şi de acum înainte în ceea ce priveşte garanţia pentru plata dobînzilor obligaţiunilor, nu va lipsi de a îndeplini cu scrupulozitate îndatoririle sale şi că în nici un caz nu va rezulta pentru detentorii de obligaţiuni vreo pagubă, exceptîndu-se cazul amînării plăţii pînă la 31 martie 1871".

Guvernul român recent alcătuit nu ştia nimic din cele întîmplate şi hotărîte la Berlin, după cum era tot atît de evident că nici Steege nu aflase de schimbările intervenite la Bucureşti, prin retragerea cabinetului M.C. Epureanu — C. Grădişteanu şi alcătuirea noului cabinet Ion Ghica — D.A. Sturdza.

Dar era tot atît de adevărat că nici L. Steege nu avusese nici un fel de autorizaţie de a face şi semna o declaraţiune publică, comunicată prin ziare, şi prin care lua angajamentul — în numele statului român — de a se plăti detentorilor de obligaţiuni, la sfîrşitul lunii martie 1871, în cazul carenţei concesionarilor, cuponul de 1 ianuarie 1871. Mai era de presupus, totodată, că L. Steege avusese grija — dintr-o elementară obligaţiune — să informeze de îndată guvernul de la Bucureşti de acţiunea sa, desfăşurată chiar în ziua de 18-19 decembrie 1870, adică tocmai la data cînd avusese loc criza ministerială.

În sfîrşit, putea fi tot atît de îndreptăţită şi presupunerea că de îndată ce s-a aflat de angajamentul luat de L. Steege, la Berlin, să se producă în Bucureşti o reacţiune în sensul de a se cere informaţiuni lămuritoare dar şi de a se transmite totodată cele mai categorice dispoziţiuni în sensul de a nu se lua nici un fel de angajament faţă de Strousberg.

Toate aceste presupuneri şi ipoteze erau în ordinea firească a lucrurilor şi ele ar fi trebuit să fie confirmate în mod precis şi printr-o documentare corespunzătoare.

Întîmplarea făcea însă ca tocmai în zilele cînd la Berlin se discuta, se pregătea şi se semna declaraţiunea comună din 19/31 decembrie 1870, să se producă o inexplicabilă încrucişare de telegrame între Berlin şi Bucureşti (purtînd şi date deosebite şi nu totdeauna concordante, din cauza celor două stiluri întrebuinţate) cu-

[1] Calea ferată Roman-Galaţi-Bucureşti.

prinzînd, pe de o parte comunicările şi rapoartele lui L. Steege, iar, pe de altă parte, instrucţiunile şi dispoziţiunile noului guvern, de natură să provoace un grav imbroglio [încurcătură].

În această privinţă s-a dispus de mărturia şi recunoaşterea categorică făcută de însuşi D.A. Sturdza, într-un raport adresat de el Adunării Deputaţilor — în următoarea redactare: „În privirea [privinţa] telegramelor din Berlin şi Bucureşti este de observat că data primirii nu corespunde cu data speduirii [expedierii] şi că este adesea o diferenţă de mai multe zile".

Şi, într-adevăr, urmărind zi cu zi, acest schimb de scrisori şi telegrame, intervenite între L. Steege şi D. Sturdza, fiecare din ele purtînd o dată dublă (şi în stil vechi şi în stil nou) se vor constata cu uşurinţă multe nepotriviri, încrucişări de ştiri şi ordine, şi dintr-o parte şi din alta.

Atitudinea lui L. Steege va fi produs o adevărată stupoare la Bucureşti, determinînd pe Sturdza să ceară explicaţiunile necesare şi totodată şi copii după toate instrucţiunile ce i se trimiseseră de către guvernul precedent M.C.Epureanu, întrucît respectivele ciorne (minute) ce ar fi trebuit să existe în dosarele ministerului — „se rătăciseră".

L.Steege se conformă de îndată şi într-un lung raport, purtînd data de 28 decembrie/9 ianuarie, da relaţiuni amănunţite asupra celor întîmplate. El mai remitea, totodată, un întreg dosar alcătuit din 17 acte în legătură cu corespondenţa schimbată între Berlin şi Bucureşti în toată această chestiune. Steege afirma că nu a primit de la guvernul Epureanu, încă de cînd se afla la Viena, decît o singură telegramă cifrată (cea din 6/18 decembrie 1870) privind „incidentul" relativ la plata cuponului de la 1 ianuarie 1871, după care plecase imediat la Berlin. De la această dată nu mai primise nici cea mai mică instrucţiune sau comunicare de la guvern şi nici un răspuns la telegramele destul de amănunţite în care el expusese demersurile făcute şi rezultatele dobîndite. Toate acestea reieşeau de altfel cu prisosinţă şi din textul celor 17 acte remise cu această ocazie.

Din textul acestei telegrame rezulta cu evidenţă că Steege nu-şi dădea seama de totala surpriză produsă la Bucureşti prin declaraţiunea ce făcuse împreună cu Strousberg, angajînd şi guvernul român în plata cupoanelor la obligaţiuni. Steege anunţa chiar o apropiată vizită a lui Strousberg în Bucureşti (după o altă călătorie la Varşovia şi Anvers), călătorie făcută „pour s'entendre directement avec le gouvernement sur les points en litige" (pentru a se înţelege direct cu guvernul asupra punctelor litigioase)...

Însărcinarea dată lui L. Steege de a reprezenta interesele statului român pe lîngă Compania Strousberg la Berlin n-a dat rezultatele aşteptate. Începută la sfîrşitul lunii septembrie 1870, ea se termina la începutul lui februarie 1871, printr-un total insucces.

Ce putea fi mai dureros pentru un om politic, dublat de calitatea de agent diplomatic şi de om de finanţe, cu trecutul şi reputaţia lui Steege, decît să primească în mod public o dezavuare categorică din partea guvernului ţării pentru acţiunea întreprinsă, prin care luase angajamente în numele statului român fără a avea nici un fel de autorizaţiune, ba înfrîngînd chiar instrucţiunile categorice date la plecarea sa din ţară?

Şi totuşi aceasta era situaţiunea neasemuit de tristă şi în parte oarecum nemeritată în care se aflase Steege în momentul cînd semna la Bucureşti, în ziua de 9/21 februarie 1871, procesul-verbal prin care preda lui Teodor Rosetti[1], înlocuitorul său, toată arhiva, scriptele, actele şi cheile [casei] comisariatului român de la Berlin de pe lîngă Compania Strousberg, aşa cum le primise şi el de la predecesorul său Ambronn.

[1] Teodor I. Rosetti (1837-1923) — jurist şi om politic; membru de onoare al Academiei. Ministru în mai multe rînduri şi prim-ministru (1888-1889).

REGA ARTHUR A MURIT?

(Urmare din p. 57)

artei", îşi găseşte exemplificarea în influenţa mitului lui Arthur asupra serbărilor, ceremonialurilor şi întrecerilor organizate de strămoşii noştri medievali. Regii prezidau mese rotunde şi înfiinţau ordine cavalereşti, după modelul celor ale lui Arthur; mari seniori adoptau numele, blazoanele şi rolurile scutierilor săi; tinerii neguţători se molipsiseră de aceeaşi modă a imitaţiei, iar ucenici din Sudul Germaniei jucau în piese care parodiau viaţa de la curtea lui Arthur. Cea mai veche dovadă documentară despre asemenea imitaţii ale personajelor arthuriene provine din Cipru şi datează din anul 1223, cînd s-au organizat ceremonii reproducînd întru totul întîmplările mesei rotunde.

Pînă în secolul XIV, unul dintre cele mai gustate divertismente ale Europei medievale l-a reprezentat o îmbinare de turniruri, dansuri şi ospeţe, cunoscut sub numele de „Masa rotundă".

Astfel de festivităţi s-au desfăşurat în Franţa, Spania, Germania şi în alte ţări ale Europei Occidentale. Negustorimea a adoptat şi ea această modă. În 1281, un neguţător din Magdeburg i-a provocat pe confraţii săi de breaslă la un turnir organizat după modelul înfruntărilor armate de la curtea lui Arthur. În 1390, locuitorii oraşului francez Tournai au format o „Asociaţie a Mesei rotunde" şi i-au invitat pe parizieni şi pe cei din alte oraşe la o întrecere inspirată tot din mitul arthurian. Unul dintre ultimele şi cele mai rafinate festivaluri, purtînd pecetea tradiţiilor lui Arthur, s-a ţinut în 1493 la Castelul Sandicourt, în apropierea localităţii Pontoise. Cronica notează că, vreme de opt zile, aproape 2 000 persoane au fost oaspeţii castelului.

În 1344, Eduard III al Angliei s-a legat să înfiinţeze, în amintirea regelui Arthur, un ordin de 300 cavaleri; este ordinul care, ulterior, s-a transformat în cel al Jartierei dăinuind, sub acest nume, pînă în ziua de azi.

poșta mi

CIVITAS VARADINENSIS

LIVIU BORCEA, *din* Oradea, *autorul articolului* Cele 60 zile memorabile ale cetății Oradea *(nr. 2/1979) ne semnalează că în colecția Muzeului Țării Crișurilor se mai află o valoroasă reprezentare a cetății, datînd din sec. XVII. Stampa — care din păcate nu s-a păstrat în întregime — poartă titlul* Vetus imago topographica Civitatis Varadinensis *(Veche imagine topografică a cetății Oradea). Iată, mai jos, o fotografie a acestei deosebit de valoroase și, pînă acum inedite, stampe.*

PE TELEAJEN

Dr. doc. AURELIAN N. BIDULESCU, *șeful secției chirurgie a Spitalului județean* Ploiești, *ne semnalează că* localitatea Coada Malului se află situată nu pe malul stîng al rîului Drajna *(nr. 12/1978)*, ci pe malul drept al rîului Teleajen, pe drumul național 1 A, între km 91.9 și km 92.9.

Facem cuvenita rectificare, cu precizarea că informația am preluat-o ca atare, după cum am și menționat, din lucrarea Tezaure de argint dacice, *București, 1976.*

CONDUCĂTORI GETO-DACI

DUMITRU STINGHE, *din* Brașov, *după ce ne mărturisește că este* pentru prima dată *cînd ne scrie, își exprimă dorința de a* cunoaște cîteva date despre viața, activitatea și personalitatea marelui voievod Mircea cel Bătrîn.

Despre domnia și epoca gloriosului voievod român am scris numeroase articole în nr. 3/1967, 7-8/1968, 5/1969, 7, 8/1971, 1/1973, 12/1974, 9/1976.

Același răspuns și pentru DUMITRA PETRESCU, *din* București, *care dorește informații despre* principalii regi ai geto-dacilor. *Pe lîngă bogata suită de articole pe care le-am consacrat, în decursul celor 13 ani de apariție, istoriei și civilizațiilor strămoșilor noștri, personalitățile de seamă ale geto-dacilor au fost evocate în nr. 7-8/1968, 4/1969, 6/1970, 7/1971, 7/1972, 5/1973, 6/1974, 7/1975, 6, 7, 9, 11/1976, 10/1978, 1, 2/1979.*

EDIȚIA 300

AUREL I. PASCU, *din* București, *dorește să afle unele date referitoare la D. Papazoglu, al cărui nume îl poartă o stradă din București. Dimitrie Papazoglu (1811-1893), militar de carieră, ajungînd pînă la gradul de locotenent-colonel, a fost un cunoscut editor de gravuri și cromolitografii, cu subiecte de inspirație istorică, care, în epocă, s-au bucurat de succes. Pe una dintre foile volante tipărite de Papazoglu, reprezentînd* Bombardarea cetății Vidin, *în 1877, întîlnim precizarea:* Acest tablou este a 300-a ediție a mea, ce am publicat cîte o mie [*exemplare*] în curs de 20 ani, care au fost folositoare țării și armatei. *Este, totodată, și autorul unei* Istorii a Bucureștilor.

CETATEA DE LA CETĂȚENI

PAUL MIRONESCU, *din* București, *dorește să cunoască unele date despre cetatea dacică de la Cetățeni, deoarece, aflat într-o excursie în această localitate,* ghidul ITHR București — *mărturisește corespondentul nostru* — nu ne-a spus nimic despre existența acestor vestigii de la strămoșii noștri.

Pe teritoriul comunei Cetățeni, din județul Argeș a fost descoperită o așezare geto-dacă, datînd din sec. II-I î.e.n. Se află așezată pe malul stîng al rîului Dîmbovița, la poalele Muntelui Cetățuia, pe drumul dintre Muntenia și Transilvania, prin trecătoarea Rucăr-Bran. Descoperirile arheologice atestă că așezarea a cunoscut o intensă activitate comercială de schimb, favorizată desigur și de poziția geografică.

În vîrful Muntelui Cetățuia au mai fost descoperite și urme ale unei construcții întărite, cu ziduri de piatră, datînd din aceeași perioadă (cf. Dicționar de istorie veche a României, *București, 1976).*

SPECTACOLE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

În completarea Cronicii Marii Uniri, *(nr. 11, 12/1978) muzicologul* FLORIAN V. ION, *din* Ploiești, *membru de onoare al Societăților Internaționale de muzică A. Dvorak (Cehoslovacia), G.Fr. Händel (R.D.G.) și al Societății Internaționale de muzicologie din Elveția, ne trimite cîteva informații suplimentare, privind istoria culturii românești, din care reținem:* La anul 1000-1020 la Cenad funcționa *o școală* în care se preda gramatica latină și muzica; primele spectacole teatrale în limba română în Transilvania au avut loc în 1755 la Blaj; în 1815, la Sibiu, s-a reprezentat în limbile română, germană și maghiară piesa *Pădurea Sibiului.* Melodia cîntecului patriotic *Deșteaptă-te române!* aparține lui Anton Pann, iar versurile lui A. Mureșianu. La 19 ianuarie 1848 s-a reprezentat la București prima operă în limba română: *Mihai în ajunul bătăliei de la Călugăreni,* pe muzică de Ion Andrei Wachmann. Printre colaboratorii *Enciclopediei române (Sibiu, 1898-1904)* s-a aflat și marele muzicolog Teodor Burada.

poșta mi

PORTRET DONAT

Am văzut, pe coperta a treia din nr .10/1977, reprodus în condiții excepționale, portretul eroului Horea, *ne scrie ing.* GEORGE MINESCU, *din* București, *care ne arată în continuare:* Reproducerea a fost făcută după tabloul în ulei pe pînză, cu dimensiunile 75/58 cm, aflat în colecțiile Muzeului Unirii din Alba Iulia. Acest tablou l-am donat Muzeului la 18 decembrie 1975. L-am descoperit în anul 1943 la un anticar din Viena, de unde l-am cumpărat și l-am adus în țară. O cromolitografie după acest portret — necunoscut pînă atunci a lui Horea — am donat-o, recent, Cabinetului de Stampe al Academiei R.S.R.

AM VENIT LA AI NOȘTRI

Din nota biografică a lui Remus Opreanu (1844-1908), primul prefect al județului Constanța, numit la 13 noiembrie 1878, după eliberarea Dobrogei de sub ocupația otomană, în urma războiului de independență din 1877-1878, întocmită de un descendent al acestuia, ȘERBAN OPREANU, *din* București, *reținem aceste rînduri din* Raportul Comisiei însărcinate cu acordarea drepturilor constituționale locuitorilor din Dobrogea: *„La 1878 n-am cucerit o provincie străină; am găsit o fiică răzlețită de veacuri de patria română: n-am supus o populație vrăjmașă, ci am venit la ai noștri; n-am călcat pe pămînt străin, ci ne-am așezat la noi acasă".*

C. DIACONOVICI

ELENA ȘTEFĂNESCU, *din* Tîrgu Mureș, *solicită cîteva date biografice referitoare la Corneliu Diaconovici (1859-1923), coordonatorul* Enciclopediei Române *(nr. 11/1978). S-a născut în Bocșa montană. Studiază dreptul la Universitatea din Budapesta, obținînd titlul de doctor. A desfășurat o vie activitate publicistică, fiind redactor al ziarului* Viitorul *(Budapesta). A înființat revista politică* Românische Revue *(1885), apoi ziarul* Dreptatea *(Timișoara, 1894). Din anul 1896, a fost secretar al „Astrei" și director al revistei* Transilvania. *A fost, de asemenea, secretar al Băncii „Albina" din Sibiu.*

CONACUL DAVILA

În legătură cu articolul Completări la o biografie: C. Davila *(nr. 1/1979),* MARIN NIȚULESCU, *din* Pitești, *activist al Comitetului județean Argeș al P.C.R. ne scrie:* În mijlocul unui frumos parc din comuna Izvoru, jud. Argeș, se află o clădire care evocă amintirea dr. C. Davila și a urmașilor acestuia. Aici a trăit, timp de peste o jumătate de veac, Elena Davila, fiica sa. Tot aici, Alexandru Davila a scris cunoscuta sa piesă *Vlaicu Vodă.* Clădirea *(în imagine)*, în prezent nefolosită, mai păstrează vechi piese de mobilier, din lemn de nuc. Cum există primejdia degradării construcției, credem că forurile de resort ar putea hotărî asupra renovării și folosirii ei.

UN CRONICAR BIZANTIN

Ce se știe despre cronicarul bizantin Kekaumenos? *(nr. 11/1978) ne întreabă* GHEORGHE DINCU, *din* Suceava. *Datele privind biografia lui Kekaumenos sînt foarte puține și incerte. Făcea parte dintr-o mare familie din Tesalonic, de origine armeano-georgiană, înrudită cu alte puternice familii, ai căror membri au deținut înalte funcții în administrația și armata bizantină. Lucrarea sa* Strategikon *a fost alcătuită între 1075 și 1078 și conține sfaturi adresate de scriitor fiilor săi, referitoare la cariera civilă și militară. Cuprinde importante informații cu privire la valahi, la originea dacă a românilor.*

Fragmente din scrierea sa au apărut în traducere românească în volumul Izvoarele istoriei României. III. Scriitori bizantini, *București, 1975.*

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

ION BURAGA, str. Piața Unirii, nr. 3, sc. A, ap. 27, *solicită: nr. 1, 4/1968; oferă: nr. 3, 5-7/1967; 6, 10/1968; 1, 6/1969; 2, 3, 5/1971; 5/1972.*

EUTHIMIUS STOIN, str. Principală, nr. 200, com. Peciu Nou, jud. Timiș, *solicită: nr. 6/1971; 3, 6, 10/1973; 1, 4/1974; 9/1975; 9/1976.*

IOAN HRITONIDI, str. Liviu Rebreanu, nr. 15, bl. N. 3., ap. 102, București, *solicită: nr. 1/1967; oferă: nr. 5-9/1967; 1-12/1968.*

PAVEL GHEORGHE, str. Progresului, nr. 8, ap. 2, municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej, jud. Bacău, *oferă colecția completă.*

NICOLAE GOLGOJAN, str. Castanilor, nr. 2, bl. C 12, ap. 32, Tg. Jiu, jud. Gorj, *solicită: nr. 3, 4/1967; oferă: nr. 7, 8/1967, 1/1972.*

MARINESCU GH. ALEXANDRA, str. 1 Mai, nr. 15, Gherla, jud. Cluj, *oferă colecția completă.*

PETRE GHIȚESCU, Aleea Timișul de Jos, nr. 7, București, *oferă colecția completă.*

ȘTEFĂNESCU NECULAI, cartier Viziru, bl. 28, sc. 4, ap. 72, Brăila, *oferă colecția completă.*

MIHAI MELINTE, B-dul George Coșbuc, nr. 3, bl. M1, ap. 155, Țiglina II, Galați, *oferă: nr. 5/1968; 9/1976; 8/1977.*

FERARU TEOFAN, Aleea Dealul Măcinului, nr. 8, bl. D 38, sc. H, ap. 113, București, *oferă colecția 1972-1978.*

COVALSCHI DUMITRU, str. 6 Martie, nr. 16 A, Cîmpia Turzii, jud. Cluj, *oferă colecția 1967-1978.*

BENE TIBERIU, str. Dealul Florilor, bl. B 60, ap. 20, Dej, jud. Cluj, *oferă colecția 1967-1977, legată.*

DUCA TOMA, str. Alunului, nr. 21, București, *solicită: nr. 1/1967; oferă: nr. 3-5, 7, 8/1867; 2, 4, 5, 7, 12/1968; 3, 7, 12/1977.*

CIOBOTESCU ION, str. Humulești, nr. 2, bl. 35, ap. 22, București, telefon 80.63.92, *oferă colecția 1969-1977.*

NEGRUȚI F. OCTAVIAN, B-dul 1848, nr. 81, bl. S 13, ap. 28, Tîrgu Mureș, jud. Mureș, *solicită: nr. 9/1967; 1/1968; 10/1974; oferă: nr. 6/1967; 9, 11, 12/1968; 5, 11/1969; 3-7, 10/1970; 1-8/1971; 4, /1972; 2/1973; 3, 6, 8/1975; 6, 7/1976.*

ROMAȘCANU T., str. col. Popeea nr. 4, telefon 41.01.58, București, *oferă colecția 1968-1978.*

ROMEO MARINESCU, str. Lenin, nr. 139, Rîmnicu Vîlcea, *solicită nr. 5/1978.*

POPESCU TRAIAN, B-dul Republicii, nr. 59, București, *oferă colecția completă.*

IONESCU VASILE, str. Opriș, nr. 47, București, *oferă colecția 1968 1978.*

CONTENTS (Romanian History) **N. COPOIU, V. BUDURU** 1 May 1939 • **C. REZACHEVICI** Moldavia and Walachia – the Same Ruling Princes • **AL. SUCEVEANU** Arrian about the Geto-Dacians • **E. GLÜCK** Romanian History in St. Gerhard's Legend • *** The Călugăreni Battle (1595) Seen by an Ottoman Soldier • **MACK THOMSON** The International Congress of Historical Sciences in Bucharest, 1980 • **B. VALOTA CAVALLOTTI** Nicolae Iorga (1871-1940) • **I. FĂGĂRĂȘANU, I. URSU** Demeter Gerota, M.D. (1867-1939) • **V. SLĂVESCU, C. MURGESCU** The Strousberg Case

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **N. COPOIU, V. BUDURU** Le 1-er Mai 1939 • **C. REZACHEVICI** Moldavie et Valachie – les mêmes princes régnants • **AL. SUCEVEANU** Arrian sur les Géto-Daces • **E. GLÜCK** Présence de l'histoire roumaine dans la Légende de St. Gérhard • *** La Bataille de Călugăreni (1595) vue par un combattant ottoman • **MACK THOMSON** Le Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest, 1980 • **B. VALOTA CAVALLOTTI** Nicolae Iorga (1871-1940) • **I. FĂGĂRĂȘANU, I. URSU** Le Docteur Démètre Gérota (1867-1939) • **V. SLĂVESCU, C. MURGESCU** L'Affaire Strousberg

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Н. КОПОЮ, В. БУДУРУ** 1-ое Мая 1939-г. • **К. РЕЗАКЕВИЧ** Молдавские государи в Валахии и валахские государи в Молдове • **АЛ. СУЧЕВЯНУ** Арриан о гето-даках • **Е. ГЛЮК** Румынская история в Легенде Св. Жерара • *** Оттоманский воин о битве при Кэлугэрень (1595) • **МЭК ТОМСОН** Международный Съезд Исторических Наук в Бухаресте, 1980 • **Б. ВАЛОТА КАВАЛЛОТТИ** Николае Иорга (1871-1940) • **И. ФЭГЭРЭШАНУ, И. УРСУ** Доктор Димитрие Джерота (1867-1939) • **В. СЛЭВЕСКУ, К. МУРДЖЕСКУ** Дело Струсберг

INHALT (Rumänische Geschichte) **N. COPOIU, V. BUDURU** Der erste Mai 1939 • **C. REZACHEVICI** Ebendieselben Herrscher in der Moldau und Walachei • **AL. SUCEVEANU** Arrian über die Geto-Dazier • **E. GLÜCK** Die rumänische Geschichte in der Legende des heiligen Gerhards • *** Ein türkischer Soldat über die Schlacht von Călugăreni (1595) • **MACK THOMSON** Der Internationale Kongress Wissenschaftlicher Geschichte von Bukarest, 1980 • **B. VALOTA CAVALLOTTI** Nicolae Iorga (1871-1940) • **I. FĂGĂRĂȘANU, I. URSU** Doktor Dimitrie Gerota (1867-1939) • **V. SLĂVESCU, C. MURGESCU** Die Sache Strousberg

SUMARIO (Historia rumana) **N. COPOIU, V. BUDURU** El 1º de Mayo de 1939 • **C. REZACHEVICI** Los mismos príncipes en Moldavia y Valaquia • **AL. SUCEVEANU** Arrian sobre los godo-dacios • **E. GLÜCK** Historia rumana en la Leyenda del Santo Gerardo • *** Un soldado otomano hablando sobre la batalla de Călugăreni (1595) • **MACK THOMSON** El Congreso Internacional de Ciencias Históricas, Bucarest, 1980 • **B. VALOTA CAVALLOTTI** Nicolae Iorga (1871-1940) **I. FĂGĂRĂȘANU, I. URSU** El doctor Dimitrie Gerota (1867-1939) • **V. SLĂVESCU, C. MURGESCU** El asunto Strousberg

ABONNEMENTS : ILEXIM – Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstăşel, Ana-Maria Şerbănescu, Vasile Şimandan, Marian Ştefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" – Bucureşti

42 427

magazin istoric